

Nr 273.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till utrymningslag, m. m.; given Stockholms slott den 4 juni 1941.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet hållna protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

- 1) utrymningslag;
- 2) lag om ändrad lydelse av 18 § luftskyddslagen den 11 juni 1937 (nr 504);
- 3) lag angående ändring i vissa delar av lagen den 31 mars 1938 (nr 90) om förfoganderätt för luftskyddets behov;
- 4) förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 13 april 1940 (nr 215) om utrymningshjälp;
- 5) förordning om grunderna för avlöning av personal, som fullgör utrymningstjänst; samt
- 6) lag med vissa bestämmelser angående omhändertagande av flyktingar m. m.

GUSTAF.

Gustav Möller.

Förslag
till
Utrymningslag.

Häri genom förordnas som följer:

Rätten att ålägga eller uppmana till utrymning.

1 §.

Vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, äger Konungen eller den myndighet Konungen därtill bemyndigar, i syfte att bereda ökat skydd mot verkningarna av anfall från luften, ålägga eller uppmana samtliga invånare eller särskild befolkningsgrupp inom visst område att lämna sin bostad och taga uppehåll utom angivet område under den tid, för vilken åläggandet eller uppmaningen gäller (*luftskyddsutrymning*).

2 §.

Prövas under tid, då riket befinner sig i krig eller krigsfara, av hänsyn till rikets försvar eller för skyddande av befolkningens liv oundgängligen erfordrigt, att utrymning sker från område, inom vilket militära åtgärder av synnerlig betydelse vidtagas eller kunna förväntas, äger Konungen utfärda åläggande eller uppmaning av innehåll som i 1 § sägs (*militärutrymning*). För sådant säkerhetsområde, som avses i 3 § lagen den 17 maj 1940 med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m., eller för viss del av sådant område äger Konungen bemyndiga vederbörande militära befälhavare att besluta om militärutrymning.

3 §.

Utrymning, som sker till ort inom annat luftskyddsområde, benämnes *bortflyttning*. Tages vid utrymning uppehåll inom det luftskyddsområde, där den utrymda bostaden är belägen, benämnes utrymningen *omflyttning*.

4 §.

Har för visst område, inom vilket vederbörande militära befälhavare äger besluta om militärutrymning, civil myndighet erhållit bemyndigande att besluta om luftskyddsutrymning, må detta bemyndigande icke begagnas utan medgivande av den militära befälhavaren.

5 §.

Konungen eller den myndighet Konungen därtill bemyndigar äger, i den mån det provas nödvändigt för vinnande av det med viss utrymning avsedda syftet, meddela föreskrifter rörande uppehållsplatsen för dem, vilka på grund av beslutet om utrymning lämna sin bostad.

Utrymningsens organisation.

6 §.

Den centrala ledningen och övervakningen av åtgärderna för förberedande och verkställande av utrymning utövas av den myndighet Konungen därtill utser (*centrala utrymningsmyndigheten*).

7 §.

Planläggning för utrymning må ske allenast inom kommun, beträffande vilken centrala utrymningsmyndigheten därom meddelat förordnande. Sådan kommun benämnes i denna lag *utrymningskommun*.

8 §.

Inom utrymningskommun utövar luftskyddschef, med biträde av en utav länsstyrelsen utsedd *utrymningschef*, i enlighet med de anvisningar och föreskrifter centrala utrymningsmyndigheten meddelar den omedelbara ledningen av utrymning och planläggning därför.

Är inom utrymningskommun luftskyddsnämnd tillsatt, skall nämnden taga samma befattning med utrymningsens planläggning som med luftskyddets.

9 §.

Kommun är skyldig att, i enlighet med de anvisningar och föreskrifter centrala utrymningsmyndigheten meddelar, genom kommunal *inkvarteringsnämnd* fullgöra de arbetsuppgifter, vilka vid utrymning eller planläggning därför erfordras för att ordna inkvartering, handhava frågor om utrymningshjälp samt i övrigt bistå dem, vilka i anledning av utrymning lämnat sin bostad och tagit uppehåll inom kommunen eller tillfälligt befinna sig därstädes under resa från eller till utrymningskommunen. Kommun, som ombesörjer uppgifter av nu nämnt slag, kallas i denna lag *inkvarteringskommun*.

Utän hinder av vad i första stycket sägs äger centrala utrymningsmyndigheten förordna, att där omförmälda uppgifter skola inom kommun, varest enligt förefintliga planer för omflyttning inkvartering är avsedd att äga rum, handhavas i den ordning som enligt 8 § gäller för ledningen av utrymning. Har sådant förordnande meddelats, skola de befogenheter, som enligt denna lag tillkomma inkvarteringschef, varom i 10 § förmäles, i stället utövas av luftskyddschefen med biträde av utrymningschefen.

10 §.

Kommun, i fråga om vilken förordnande enligt 9 § andra stycket icke meddelats, skall antingen tillsätta särskild inkvarteringsnämnd eller uppdraga åt annan kommunal myndighet än fattigvårdsstyrelse att vara inkvarteringsnämnd. Särskild inkvarteringsnämnd skall tillsättas allenast i fall, där centrala utrymningsmyndigheten förklarat sådan nämnd erforderlig med hänsyn till att ett större antal personer avses skola inkvarteras i kommunen.

Centrala utrymningsmyndigheten skall i samråd med länsstyrelsen utse *inkvarteringschef* med uppgift att inom visst verksamhetsområde (*inkvar-*

teringsområde) utöva den närmare tillsynen över inkvarteringsnämndernas verksamhet.

Konungen meddelar närmare bestämmelser om inkvarteringsnämnd och inkvarteringschef.

11 §.

Samtliga utrymningsmyndigheter skola samråda med länsstyrelsen i ärende av sådan vikt, att länsstyrelsen på grund av sin allmänna ämbetsbefattning bör vara förtrogen med ärendet. Under utrymning skall vad nu sagts dock ej gälla, där synnerlig olägenhet kan uppkomma av det dröjsmål med ärendets behandling, som sådant samråd skulle medföra.

Befinner sig riket i krig och kan på grund av krigsförhållandena beslut av centrala utrymningsmyndigheten i visst fall icke avvaktas utan att det med utrymning avsedda syftet allvarligt äventyras, äger länsstyrelse, på framställning av luftskyddschef eller inkvarteringschef, utöva befogenhet som tillkommer centrala utrymningsmyndigheten. Dock må åläggande eller uppmaning enligt 1 § icke med stöd härav meddelas utan bemyndigande av Konungen.

Utrymningstjänsteplikt.

12 §.

Person, som under kalenderåret fyller lägst sexton och högst sjuttio år, må, under nedan i denna paragraf angivna förutsättningar, åläggas att under utrymning utföra sådant arbete, som är för genomförandet av utrymningen och för ordnandet av inkvarteringen oundgängligen erforderligt. Skyldighet, som härigenom ålägges, benämnes *utrymningstjänsteplikt*.

Uttagning till utrymningstjänsteplikt verkställs, i utrymningskommun av luftskyddschefen samt eljest av inkvarteringschefen.

Av luftskyddschef verkställd uttagning må omfatta dem, vilka hava sitt hemvist i luftskyddsområdet, och skall avse tjänstgöring för verkställande av utrymning, som berör nämnda område, eller tjänstgöring vid förläggning, i vilken personer från området skola inkvarteras. Uttagning till tjänstgöring av sistnämnda slag må dock icke ske efter det de, vilka utrymningsmyndigheterna bistått med anordnande av reselägenhet, lämnat utrymningskommunen.

Uttagning, som inkvarteringschef verkställer, skall avse tjänstgöring inom det inkvarteringsområde, i vilket den tjänstepliktige har sitt hemvist eller i anledning av utrymningen tagit uppehåll. Ej må på grund av sådan uttagning någon åläggas fullgöra tjänsteplikt under mera än en vecka av utrymningstiden.

13 §.

Myndighet, som äger verkställa uttagning till utrymningstjänsteplikt, äger åläggas envar, som kan komma att bliva tjänstepliktig, att före uttagningen inställa sig inför myndigheten för att lämna upplysning om förhållanden av betydelse för uttagningen.

Den som uttagits är skyldig att vid tjänstepliktens fullgörande ställa sig till efterrättelse de föreskrifter, som meddelas av den, som verkställt uttagningen eller förordnats att hava tillsyn över arbetet.

14 §.

Den som utan anmäلت laga förfall utebliver eller avviker från arbete, vartill han uttagits, eller icke fullgör inställeskyldighet, som föreskrivits med stöd av 13 §, må på framställning av den, som äger verkställa uttagningen, genom polismyndighetens försorg hämtas.

15 §.

Om ersättning till tjänstepliktig personal gäller vad särskilt stadgas.

Förfogande i anledning av utrymning.

16 §.

Då det prövas nödvändigt för genomförande av utrymning eller för ordnande i samband därmed av inkvartering, äger i utrymningskommun luftskyddschefen och i inkvarteringskommun inkvarteringschefen taga i anspråk markområden, byggnader, transportmedel, livsmedel och annan egendom, som tillhör eller innehaves av kommuner eller enskilda.

Markområden, byggnader och transportmedel tagas i anspråk med nyttjanderätt. Egendom, som kan antagas bliva förbrukad eller förstörd eller komma att väsentligt minska i värde, tages i anspråk med äganderätt. Annan egendom tages i anspråk med nyttjanderätt, såvida icke luftskyddschefen eller inkvarteringschefen finner lämpligt eller ägaren påfordrar, att egendomen övertages med äganderätt.

Har ägare eller innehavare av byggnad, som tages i anspråk för inkvarteringsändamål, stadigvarande bostad i byggnaden eller tillhör han eller medlem av hans familj befolkningsgrupp, som ålagts eller uppmanats till utrymning, skall nödigt bostadsutrymme i byggnaden anvisas ägaren eller innehavaren och hans familj. Person, som ej har stadigvarande bostad i byggnaden, må dock anvisas bostadsutrymme allenast i den mån han tillhör befolkningsgrupp som nyss nämnts.

Har den, vilken själv tillhör befolkningsgrupp, som ålagts eller uppmanats till utrymning, eller i vars familj finnes person, som tillhör sådan grupp, med ägare eller innehavare av byggnad träffat avtal om upplåtande av nyttjanderätt till byggnaden eller del därav, och har ägaren eller innehavaren sist en månad före åläggandet eller uppmaningen fullgjort den skyldighet att anmäla upplåtelsen, som må vara föreskriven, skall nyttjanderättshavaren och hans familj, i den mån vederbörande tillhör nyssnämnda befolkningsgrupp, anvisas nödigt bostadsutrymme i byggnaden eller, därest därigenom allvarligt hinder skulle uppkomma för användande enligt förefintlig plan av byggnaden till internatförläggning, i annan byggnad inom samma kommun.

17 §.

Tages byggnad i anspråk för att bereda bostad åt den, som vid utrymning ålagts eller uppmanats taga uppehåll utom sin bostad, är ägare eller innehavare av byggnaden pliktig att tåla de åtgärder med avseende å byggnaden ävensom dess inredning och utrustning, som av inkvarteringschef prövas erforderliga för ändamålet.

Där det finnes erforderligt, att åtgärd för att tillgodose behov, som avses i första stycket, vidtages redan innan byggnaden tages i anspråk, är ägaren eller innehavaren, i den mån Konungen det föreskriver, pliktig att tåla åtgärden. Sådan föreskrift må meddelas allenast då riket befinner sig i krig eller krigsfara.

18 §.

För åtgärd, som avses i 16 eller 17 §, är ägare eller innehavare av egendom, som beröres av åtgärden, berättigad till ersättning av statsverket enligt nedan angivna grunder.

För egendom, som övertages med äganderätt, lämnas ersättning med belopp, som prövas skäligt med hänsyn till nödvändiga kostnader vid produktion eller återförsäljning, normal handelsvinst eller andra på prissättningen normalt inverkan förhållanden.

Då egendom tages i anspråk med nyttjanderätt, lämnas ersättning efter enahanda grund för den för ägaren eller innehavaren förlorade avkastning eller nytta. Har egendomen till följd av begagnandet lidit skada eller avsevärd försämring, lämnas skälig ersättning därför.

Har åtgärd varom i 17 § sägs vidtagits, må, efter vad skäligt finnes, ersättning lämnas för den kostnad ägaren eller innehavaren till följd därav fått vidkännas samt för skada eller avsevärd försämring, som egendomen kan hava lidit.

19 §.

Anspråk på ersättning för åtgärd, som avses i 16 eller 17 §, skall prövas i den ordning, som är stadgad beträffande rekvisition för krigsmaktens behov. Ändå att egendom, som tages i anspråk, är avsedd att tillhandahållas endast vid särskilda tillfällen, må ersättningen bestämmas en gång för alla, dock att inskränkning därigenom icke sker i rätten till ersättning för skada, som ej förutsetts. Angående sätt och tid för ersättningens erläggande skall gälla vad i rekvisitionslagen stadgas om likvid för fullgjord rekvisition.

20 §.

Har någon till säkerhet för fordran panträtt i egendom, som med äganderätt tagits i anspråk, äger han, ändå att fordringen ej är till betalning förfallen, framför ägaren rätt att ur ersättningsbeloppet utfå sin fordran. Samma skall ock gälla i fråga om den, som har rätt att kvarhålla egendomen till säkerhet för förfallen fordran.

Ersättningsbelopp för egendom, som är utmätt, skall, om borgenären det yrkar, utgivas till utmätningsmannen. Avser ersättningsbeloppet egendom, som satts i kvarstad eller under skingringsförbud, skall beloppet, där part det äskar, utgivas till överexekutor; och har denne att med beloppet förfara på sätt i 186 § utsökningslagen är för där avsett fall stadgat.

21 §.

Envar som äger eller innehar markområde eller byggnad vare pliktig tåla, att området eller byggnaden besiktigas av inkvarteringschef eller inkvarteringsnämnd för utrönande av förutsättningarna för inkvartering därstädes.

22 §.

Luftskyddschef och inkvarteringschef äga ålägga envar att lämna upplysning, huruvida och i vilken myckenhet han innehar viss egendom, som kan behöva tagas i anspråk jämlikt denna lag.

Åsidosätter någon skyldighet att lämna upplysning, som i första stycket avses, eller finnes skäligen anledning misstänka, att han söker vilseleda i fråga om sitt innehav av egendom, som där sägs, må undersökning verkställas av kontor, lagerlokal eller annan lägenhet, varöver han förfogar, så ock granskning ske av hans handelsböcker och affärshandlingar. I fråga om befogenhet att besluta angående undersökning eller granskning, som nu nämnts, samt beträffande tid, då undersökning må äga rum, och förfarandet därvid skola bestämmelserna angående husrannsakan äga tillämpning.

Innehållet av upplysning, som lämnats enligt första stycket, samt vad som inhämtats vid undersökning eller granskning, som avses i andra stycket, må ej yppas i vidare mån än som erfordras för vinnande av det med upplysningens avfordrande eller med undersökningen eller granskningen avsedda ändamålet.

Kostnaderna för planläggning och verkställande av utrymning.

23 §.

Betungas utrymningschef i och för planläggningen av luftskyddsutrymning från viss kommun med arbete av sådan omfattning, att det icke skäligen kan fordras, att arbetet utföres utan ersättning, åligger det kommunen att bestämman skäligen arvode till honom för tiden innan beslut om luftskyddsutrymning meddelas.

Har utrymningschef till uppgift att planlägga luftskyddsutrymning från mera än en kommun, skall vid bestämmandet huruvida uppdraget bör vara förenat med arvode hänsyn tagas till den sammanlagda arbetsbördan, därvid varje särskild kommun har att bestrida arvode i förhållande till omfattningen av planlägningsarbetet i fråga om samma kommun.

Finner centrala utrymningsmyndigheten att i fall som i första eller andra stycket avses högre arvode bör utgå än kommunen bestämt eller att arvode bör utgå i fall då kommunen avslagit framställning härom, skall anmälan göras till länsstyrelsen, som äger besluta, med vilket belopp arvode skall utgå.

24 §.

Det åligger kommun, inom vilken planläggning av luftskyddsutrymning äger rum, att för tiden innan beslut om luftskyddsutrymning meddelats i erforderlig omfattning dels tillhandahålla luftskyddschefen och utrymningschefen biträdespersonal och lokaler, dels ock bestrida övriga i utrymningskommunen uppkommande planlägningskostnader.

Avser planlägningsarbetet två eller flera kommuner och kan överenskommelse icke träffas, i vad mån envar av dem skall bidra till fullgörandet av åliggandena enligt första stycket, ankommer tvistens avgörande på centrala utrymningsmyndigheten.

25 §.

De förpliktelser med avseende å personal och lokaler, som må hava åvilat kommun jämlikt 23 eller 24 §, skola av kommunen i oförändrad omfattning fullgöras jämväl under den tid, för vilken beslut om luftskyddsutrymning från kommunen gäller.

Övriga kostnader, som uppkomma i utrymningskommun under den i första stycket angivna tid, skola bestridas av statsverket.

26 §.

Samtliga kostnader, vilka uppkomma i utrymningskommun vid planläggning eller verkställande av militärutrymning, skola bestridas av statsverket.

27 §.

Planlägges i en kommun såväl luftskyddsutrymning som militärutrymning, skall centrala utrymningsmyndigheten, med hänsyn till omfattningen av de båda planläggningarna, för varje månad bestämma, att planläggningskostnaderna skola bestridas antingen i den ordning, som är stadgad i fråga om luftskyddsutrymning, eller enligt de för militärutrymning meddelade bestämmelserna.

28 §.

Den som driver barnhem, sjukhus, ålderdomshem eller annan vårdanstalt är vid utrymning skyldig att utan ersättning ställa sådan utrustning, som under utrymningen icke är behöflig för någon av anstalten i utrymningskommunen utövad verksamhet, till förfogande för förläggning, i vilken personer från anstalten skola inkvarteras.

29 §.

Vid internatförläggning anställd personal med arbetsuppgifter, för vilkas fullgörande särskild personal var anställd i utrymningskommunen redan före utrymningen, skall avlönas av den, som före utrymningen svarade för avlöningen till sådan personal.

30 §.

I den mån ledamot i inkvarteringsnämnd åtnjuter arvode för deltagande i nämndens sammanträden, skall kostnaden härför bestridas av inkvarteringskommunen.

31 §.

Sådana kostnader för planläggning och verkställande av utrymning, vilka uppkomma i inkvarteringskommunen och icke avses i 28, 29 och 30 §§, skola bestridas av statsverket.

32 §.

Kommun, inom vilken inkvarteringsnämnd är verksam, är berättigad att av statsverket erhålla förskott å de utgifter, för vilka kommunen ej själv skall svara. Förslår ej erhållet förskott för verksamhetens uppehållande, åligger det kommunen att, i avvaktan på vederbörlig utanordning, förskottsvis ställa egna medel till förfogande för gäldande av de erforderliga kostnaderna.

Utrymningshjälp.

33 §.

I fråga om utrymningshjälp gäller vad särskilt är stadgat.

Förbud mot bortflyttning.

34 §.

Vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, äger Konungen eller den myndighet Konungen därtill bemyndigar meddela förbud att lämna visst område. Beträffande säkerhetsområde, som i 2 § omförmäles, eller viss del av sådant område må dylikt bemyndigande givas endast vederbörande militära befälhavare.

Har beslut meddelats om luftskyddsutrymning eller militärutrymning, äger den myndighet, som meddelat beslutet, jämväl utan särskilt bemyndigande meddela dem, vilka icke omfattas av utrymningen, förbud att lämna den ort, som skall utrymmas. För sådant område, inom vilket militär befälhavare äger besluta om militärutrymning, må dock civil myndighet icke utan befälhavarens samtycke utfärda förbud mot bortflyttning.

35 §.

Förbud, som avses i 34 §, må meddelas allenast:

- a) då det kan befaras, att militära åtgärder av synnerlig betydelse, vilka vidtagas eller kunna förväntas inom området, eljest bliva väsentligt försvårade;
- b) då tillgängliga transportmedel icke förslå för transport av andra än dem, vilka må hava ålagts eller uppmanats bortflytta;
- c) då bortflyttning är förenad med uppenbar livsfara;
- d) då behovet på orten av luftskyddspersonal eljest icke skulle bliva tillgodosett; eller
- e) i ändamål att förhindra bortflyttning av näringsföretag, vars kvarblivande i orten är av synnerlig vikt för befolkningens försörjning med förnödenheter eller eljest för det ekonomiska livet därstädes.

Övriga bestämmelser.

36 §.

Luftskyddschef må i den utsträckning, som finnes lämplig, å utrymningschef överlåta de befogenheter, som enligt 9 § andra stycket samt 12, 13, 16 och 22 §§ tillkomma luftskyddschefen.

37 §.

Har någon åsidosatt föreskrift eller föreläggande, som meddelats med stöd av denna lag eller enligt 41 § meddelade bestämmelser, straffes med dagsböter eller fängelse; äro omständigheterna synnerligen försvårande och sker brottet under tid, för vilken beslut om utrymning gäller, må dömas till straffarbete i högst två år. Lag samma vare, där någon i fall, som i 22 § första stycket avses, mot bättre vetande lämnat oriktig uppgift om förhållande, som i sistnämnda lagrum avses.

Fälles någon till straff enligt första stycket, må domstolen, efter ty skäligt finnes, förklara egendom som undanhållits förverkad eller, om den ej kan tillrättaskaffas, förplikta honom att utgiva ersättning för egendomens värde.

38 §.

Bryter någon mot vad i 22 § tredje stycket stadgas, straffes med dagsböter eller fängelse.

39 §.

Brott, som i 38 § sägs, må av allmän åklagare åtalas allenast efter angivelse av målsäganden.

Böter, som ådömas enligt denna lag, ävensom förverkad egendom och utdömd ersättning, varom i 37 § andra stycket förmäles, tillfalla kronan.

40 §.

Över luftskyddschefs, utrymningschefs, inkvarteringsnämnds och inkvarteringschefs beslut i ärende, som avses i denna lag, må besvär anföras hos centrala utrymningsmyndigheten inom tjugu dagar från det klaganden erhållit del av beslutet.

Beslut, som enligt denna lag meddelats av länsstyrelse eller centrala utrymningsmyndigheten, må överklagas hos Konungen inom tid, som i allmänhet är bestämd för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut.

Talan må icke föras mot beslut, som meddelats enligt 1, 2, 5 eller 34 §.

Myndighets beslut i fall, som avses i 12—14 samt 16 och 17 §§, skall lända till efterrättelse utan hinder av förd klagan.

41 §.

Konungen meddelar de närmare föreskrifter, som erfordras för tillämpningen av denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1941.

Genom denna lag upphäves lagen den 13 april 1940 (nr 216) om vissa skyldigheter för kommun i avseende å utrymning m. m.

Förslag
till
Lag
om ändrad lydelse av 18 § luftskyddslagen den 11 juni 1937
(nr 504).

Härigenom förordnas, att 18 § luftskyddslagen den 11 juni 1937¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges:

18 §.

Om utrymning gäller vad i särskild lag stadgas.

I fråga om åtgärder, som föranledas av undanförande för luftskyddsändamål, äger Konungen, utan hinder av vad ovan i denna lag är stadgat, meddela särskilda föreskrifter angående luftskyddets organisation och förberedande.

Konungen äger — — — eller krigsskådeplats.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1941.

Förslag
till
Lag
angående ändring i vissa delar av lagen den 31 mars 1938 (nr 90)
om förfoganderätt för luftskyddets behov.

Härigenom förordnas, dels att 2 § samt 3 § 3 och 4 mom. lagen den 31 mars 1938 om förfoganderätt för luftskyddets behov skola upphöra att gälla, dels att 1 §, 5 § 1 mom., 6 och 14 §§ samt 15 § 1 mom. samma lag² skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges, dels ock att i lagen skall införas en ny paragraf, betecknad såsom 21 §, av den lydelse nedan sägs:

1 §.

Bestämmelserna i 3—15 §§ skola äga tillämpning allenast då luftskyddstillstånd, varom förmäles i 13 § luftskyddslagen, är rådande.

5 §.

1 mom. För åtgärd, som avses i 3 § 1 mom. eller 4 § 1 mom., är med nedan i 2 och 3 mom. angivna undantag ägare eller innehavare av egendom, som beröres av åtgärden, berättigad till ersättning av kronan.

¹ Senaste lydelse se S. F. S. 1940: 217.

² Senaste lydelse se S. F. S. 1940: 219.

För egendom — — — inverkan de förhållanden.

Då egendom — — — ersättning därför.

Har åtgärd varom i 4 § 1 mom. sägs vidtagits, må, efter vad skäligt finnes, ersättning lämnas för den kostnad ägaren eller innehavaren i följd därav fått vidkännas samt för skada eller avsevärd försämring, som egendomen kan hava lidit.

6 §.

Anspråk på ersättning för åtgärd, som avses i 3 § 1 mom. eller 4 § 1 mom. skall, där ej 4 § 2 mom. är tillämpligt, prövas i den ordning, som är stadgad beträffande rekvisition för krigsmaktens behov. Ändå att egendom, som tages i anspråk, är avsedd att tillhandahållas endast vid särskilda tillfällen, må ersättningen bestämmas en gång för alla, dock att inskränkning därigenom icke sker i rätten till ersättning för skada, som ej förutsetts. Angående sätt och tid för ersättningens erläggande skall gälla vad i rekvisitionslagen stadgas om likvid för fullgjord rekvisition.

14 §.

Länsstyrelsen må i den utsträckning, som finnes lämplig, uppdraga åt luftskyddschef att inom luftskyddsområde utöva de befogenheter, som enligt 3 och 4 §§, 8 § första stycket samt 9—13 §§ tillkomma länsstyrelsen.

15 §.

1 mom. Över luftskyddschefs beslut i ärende, som avses i denna lag, må besvär anföras hos länsstyrelsen inom tjugu dagar från det klaganden erhållit del av beslutet.

Beslut, som enligt denna lag meddelats av länsstyrelse, må överklagas hos Konungen inom tid, som i allmänhet är bestämd för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut.

21 §.

Om utrymning gäller vad i särskild lag stadgas.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1941.

Förslag
till
Förordning

**angående ändring i vissa delar av förordningen den 13 april 1940
(nr 215) om utrymningshjälp.**

Häri genom förordnas, att 3, 13, 36 och 40 §§ förordningen den 13 april 1940 om utrymningshjälp skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives:

3 §.

Utrymningshjälp må utgå till den, vilken tillhör befolkningsgrupp, som blivit i vederbörlig ordning ålagd eller uppmanad till utrymning.

13 §.

Den centrala — — — därtill utser.

De lokala åtgärderna med avseende å utrymningshjälpens förberedande och handhavande ombesörjas i utrymningskommun av luftskyddschefen med biträde av utrymningschefen och i inkvarteringskommun av inkvarteringsnämnden, som därvid står under närmare tillsyn av inkvarteringschefen. Har i fråga om viss kommun förordnande enligt 9 § andra stycket utrymningslagen meddelats, skola inom sådan kommun jämväl de åtgärder, som enligt denna förordning ankomma å inkvarteringsnämnd, handhavas av luftskyddschefen med biträde av utrymningschefen.

Luftskyddschef må i den utsträckning, som finnes lämplig, å utrymningschef överlåta de befogenheter, som enligt andra stycket tillkomma luftskyddschefen.

36 §.

Är någon missnöjd med beslut, som enligt denna förordning meddelats av luftskyddschef eller inkvarteringsnämnd, må klagan däröver föras hos den i 13 § första stycket avsedda myndigheten.

Besvär enligt — — — till besvärsmyndigheten.

Över beslut av länsstyrelse enligt 30 § må klagan icke föras.

För medlemmar — — — förestår hushållet.

40 §.

Konungen äger — — — är sagt.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1941.

Förslag

till

Förordning**om grunderna för avlöning av personal, som fullgör utrymningstjänst.**

Häri genom förordnas som följer:

1 §.

Centrala utrymningsmyndigheten skall, i överensstämmelse med vad i denna förordning stadgas, fastställa reglemente för avlöning av statsmedel åt personal, som under tid då beslut om utrymning gäller fullgör utrymnings-tjänst på grund av uttagning enligt 12 § utrymningslagen eller i enlighet med frivillig överenskommelse.

Bestämmelserna i denna förordning äga ej tillämpning å sådan personal, som avses i 30 § utrymningslagen eller som för sin tjänstgöring äger i annan ordning uppbära avlöning till högre belopp än vad enligt denna förordning utgår.

2 §.

För personal, som under en tid av minst tre dagar i följd fullgör utrymningstjänst, omfattande i genomsnitt minst åtta timmar varje söcken-dag, må, där ej nedan annorlunda stadgas, lönen för dag (*daglön*) högst bestämmas i ortsgrupp I till fyra kronor, i ortsgrupp II till fem kronor och i ortsgrupp III till sex kronor med tillägg av en krona 25 öre för familje-medlem, som fyllt sexton år, och 80 öre för annan familjemedlem. För tjänst-göring, som är förlagd mera än tio kilometer från hemvistet, utgår dag-lön, även om det genomsnittliga antalet arbetstimmar för dag ej uppgår till åtta. I fråga om kommunernas hänförande till ortsgrupp skall tillämpas den enligt lagen om folkpensionering verkställda indelningen. Är den kommun, inom vilken tjänstgöringen sker, hänförd till annan ortsgrupp än den kommun, där den tjänstgörande har sitt hemvist, skall den högre av dessa ortsgrupper tillämpas.

Den enligt första stycket bestämda daglönen må för person, som innehar befälsställning eller särskild kompetens för viss utrymningstjänst, höjas med högst fyrtio procent.

Såsom familjemedlemmar i förhållande till den, som fullgör utrymnings-tjänst, räknas:

a) make, barn, adoptivbarn samt fränskid make, envar under förutsättning att den tjänstgörande är underhållsskyldig gentemot vederbörande och vid tjänstgöringens början i väsentlig mån bidrog till dennes underhåll;

b) föräldrar, adoptant, makes barn och makes adoptivbarn, envar under de förutsättningar, som angivas under a), och under förutsättning tillika, att den tjänstgörande vid tjänstgöringens början sammanbodde med vederbörande; samt

c) husföreståndarinna under förutsättning att den tjänstgörande sammanbor med egna eller hustrus barn eller adoptivbarn under sexton år samt, därest han sammanbor jämväl med hustru, att hustrun är oförmögen till arbete.

3 §.

Har person till följd av utrymningstjänstgöring gått miste om inkomst till belopp, som överstiger den honom jämlikt 2 § tillkommande lönen, utgår under två månader från tjänstgöringens början ersättning för den av tjänstgöringen föranledda inkomstminskningen med det belopp, vartill luftskyddschef eller inkvarteringschef finner minskningen hava uppgått, dock med högst hälften av den enligt 2 § utgående lönen. Konungen äger förordna, att sådan ersättning må utgå under längre tid än två månader.

4 §.

Lider den, som tagits i anspråk för utrymningstjänstgöring, på grund härav sådan minskning i sina inkomster, att han icke förmår bestrida utgifterna för sin bostad, må centrala utrymningsmyndigheten på därom gjord ansökan tillerkänna honom skäligt bostadsbidrag. Bidraget må icke överstiga hyresvärdet för den bostad, som den tjänstgörande innehade vid tjänstgöringens början, däri inbegripet kostnad för bostadens förseende med värme.

5 §.

För dagavlönad person, som in natura erhåller erforderlig förplägnad, minskas daglönen med två kronor.

6 §.

Vid tjänstgöring, som omfattar kortare tid än tre dagar i följd eller eljest icke är att hänföra under 2 §, utgår med nedan stadgade undantag *timlön* med en tiondel av daglönen i motsvarande befattning för icke familjeförsörjare, dock högst för en tjänstgöringstid av tolv timmar under samma dygn.

Timlön utgår endast för tjänstgöring, som omfattat minst två timmar av ett dygn.

7 §.

För person under aderton år äger luftskyddschef eller inkvarteringschef bestämma lägre lönebelopp än de i 2 och 6 §§ angivna samt lägre avdrag än i 5 § stadgas för förplägnad in natura.

8 §.

Vid tjänstgöring enligt 2 § uppbäres full daglön för begynnelse- och slutdagarna, därest tjänstgöringen å dessa dagar uppgått till minst hälften av den eljest brukliga tjänstgöringstiden för dag, och eljest halv daglön.

Vid tjänstgöring, för vilken timlön utgår, räknas dygnet från klockan sex. I tjänstgöringstiden inräknas den tid, som skäligen åtgår för färd till eller

från tjänstgöringsplatsen. Vid brutet timantal räknas allenast tid, som omfattat minst halv timme. Sistnämnda tid räknas såsom hel timme.

9 §.

Lön, ersättning för mistad inkomst och bostadsbidrag utbetalas i efterskott.

10 §.

Den som i inkvarteringsort fullgör utrymningstjänst, för vilken daglön åtnjutes, äger vid tjänstledighet av anledning, som i 14 § civila avlösningsreglementet sägs, under en tid av två månader åtnjuta full lön ävensom i förekommande fall ersättning för mistad inkomst och bostadsbidrag. Under tjänstledighet för annan sjukdom än sådan, som i nämnda paragraf avses, må under samma tid utgå belopp, motsvarande tre fjärdedelar av nyssnämnda förmåner.

11 §.

Över luftskyddschefs eller inkvarteringschefs beslut i ärende, som avses i denna förordning, må besvär anföras hos centrala utrymningsmyndigheten inom tjugu dagar från det klaganden erhållit del av beslutet.

Den som är missnöjd med centrala utrymningsmyndighetens beslut enligt denna förordning må däröver anföras besvär, därest beslutet meddelats med stöd av 1 §, hos Konungen inom tid, som i allmänhet är bestämd för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut, samt eljest hos kammarrätten sist före klockan tolv å trettionde dagen från det klaganden erhöi del av beslutet.

Över kammarrättens beslut må klagan icke föras.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1941.

Förslag

till

Lag

med vissa bestämmelser angående omhändertagande av flyktingar m. m.

Häri genom förordnas som följer:

1 §.

Konungen äger föreskriva, att den skyldighet att fullgöra vissa arbetsuppgifter, som stadgas i 9 § utrymningslagen, skall beträffande viss eller vissa kommuner avse jämväl omhändertagande av utländska flyktingar, som inkommit till riket från krigförande land, eller av svenska medborgare, som av annan anledning än utrymning i större antal taga tillfälligt uppehåll inom kommunen.

2 §.

Handhavandet av de uppgifter, som jämlikt denna lag åläggas kommun, skall ankomma å kommunens inkvarteringsnämnd, som därvid skall stå under tillsyn av den jämlikt 10 § andra stycket utrymningslagen förordnade inkvarteringschefen.

Konungen eller den myndighet Konungen därtill bemyndigar äger föreskriva, att kommun, vilken beröres av föreskrift, som meddelats enligt 1 §, skall tillsätta särskild inkvarteringsnämnd.

3 §.

Är det för verkställighet av föreskrift, som meddelats enligt 1 §, nödvändigt att taga i anspråk eller eljest förfoga över markområden, byggnader, transportmedel, livsmedel och annan egendom, äger inkvarteringschef samma rätt härtill, som enligt 16 och 17 §§ utrymningslagen tillkommer honom för där avsedda fall. Beträffande sådant förfogande skola bestämmelserna i nämnda lag jämväl i övrigt äga motsvarande tillämpning.

4 §.

Bestämmelserna i 30—32 §§ utrymningslagen skola äga motsvarande tillämpning i fråga om de kostnader, som uppkomma vid fullgörandet av inkvarteringsnämnds åligganden enligt denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1941.

*Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms
slott den 23 maj 1941.*

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHESSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, DOMÖ, ROSANDEE, GJÖRES, EWERLÖF.

Efter gemensam beredning med cheferna för justitie- och försvarsdepartementen anmäler chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller, fråga rörande särskild lagstiftning om utrymning samt anför:

Frågan om revision av nu gällande luftskyddslagstiftning har varit föremål för utredning inom luftskyddsinspektionen och statens utrymningskommission. Utredningsarbetet har därvid så uppdelats dem emellan, att inspektionen behandlat samtliga problem inom luftskyddet med undantag av utrymningen; i fråga om denna har utredning däremot verkställts av kommissionen.

Såsom resultat av nämnda utredningar hava avlämnats, av inspektionen med skrivelse den 13 februari 1941 förslag till ny luftskyddslag och ny luftskyddskungörelse samt av kommissionen med skrivelse den 14 februari 1941 förslag till utrymningslag, lag om vissa skyldigheter för kommun i avseende å omhändertagande av flyktingar m. m. samt lag om ändrad lydelse av lagen den 17 maj 1940 (nr 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.

De sålunda utarbetade författningsförslagen jämte tillhörande motiveringar hava därefter varit föremål för remissbehandling. Förslagen och remissyttrandena hava därpå granskats inom socialdepartementet. Såvitt angår förslaget till ny luftskyddslag har jag på grundval av nämnda granskning kommit till den uppfattningen, att vissa särskilda spörsmål böra bliva föremål för ytterligare utredning. Jag har därför för avsikt att föreslå Kungl. Maj:t att bemyndiga mig att tillkalla vissa sakkunniga för att, i enlighet med de direktiv, som kunna komma att föreskrivas, biträda med fortsatt utredning av frågan om revision av gällande luftskyddslagstiftning.

De flesta av de problem, som kunna antagas komma att dryftas vid den kommande överarbetningen av luftskyddsinspektionens förslag beröra icke de frågor, som behandlas i förslaget till utrymningslag. Förslaget till utrymningslag är dock icke helt oberoende av luftskyddslagens gestaltning, då det i fråga om vissa punkter framstår såsom ett önskemål, att rättsreglerna i luftskydds- och utrymningslagarna överensstämna.

Med hänsyn till det anförda tala onekligen vissa skäl för ett uppskov med slutligt ståndpunkttagande jämväl till förslaget till utrymningslag. Då jag det oaktat förordar det motsatta tillvägagångssättet, beror detta därpå, att vissa i förslaget behandlade frågor — exempelvis om s. k. militärutrymning, om förbud mot utrymning samt om utrymningstjänsteplikt — för närvarande äro helt oreglerade i lag eller föremål för allenast mycket knapphändig sådan reglering. Nämda omständighet utgör i nuvarande läge en brist, som det synes mig vara av intresse att snarast möjligt få avhjälpt. I en sådan situation få de i och för sig beaktansvärda skälen för uppskov vika.

Innan jag närmare ingår på behandlingen av förevarande lagstiftningsfråga, vill jag i korthet redogöra för de nu gällande bestämmelserna på området.

Gällande lagstiftning.

Enligt 2 § lagen den 31 mars 1938 (nr 90) om förfoganderätt för luftskyddets behov äger Konungen eller, efter Konungens förordnande, länsstyrelse eller annan myndighet föreskriva, att invånare å ort, som hotas av anfall från luften, skola taga uppehåll utom sin bostad eller bostadsort, ävensom, i den mån det prövas nödvändigt, bestämma, varest uppehåll skall tagas. Överträdelse av sådan föreskrift är straffbelagd; enligt 16 § luftskyddsförfogandelagen i dess lydelse enligt lagen den 22 juni 1939 (nr 294) straffas nämligen den, som åsidosätter föreskrift, som meddelats med stöd av lagen eller dess tillämpningsbestämmelser, med dagsböter eller fängelse eller, vid synnerligen försvärande omständigheter, med straffarbete i högst två år. Luftskyddsförfogandelagens 2 § äger emellertid liksom flertalet av lagens övriga huvudbestämmelser tillämpning allenast då luftskyddstillstånd är rådande (1 §).

Den utrymning, varom här är fråga, förutsättes skola verkställas såsom en luftskyddsåtgärd. Härav följer, att de bestämmelser, som i 3 och följande paragrafer i luftskyddsförfogandelagen finnas rörande förfogande över egendom för luftskyddsändamål, kunna vid behov utnyttjas för att bringa en ur luftskyddssynpunkt anbefalld eller såsom önskvärd ansedd utrymning i verkställighet. I fråga om förfogande för utrymningsändamål hava för övrigt, i och med de ändringar i luftskyddsförfogandelagen, som vidtogos genom lagen den 13 april 1940, nr 219, meddelats vissa särbestämmelser. I 3 § 3 mom. stadgas sålunda, att om byggnad tages i anspråk för att bereda bostad åt den, som vid utrymning för luftskyddsändamål jämlikt 2 § fått sig ålagt eller i vederbörlig ordning blivit av myndighet uppmanad att taga uppehåll utom sin bostad eller bostadsort, ägare eller innehavare av byggnaden är pliktig att tåla de åtgärder med avseende å byggnaden ävensom dess inredning och utrustning, som av länsstyrelsen prövas erforderliga för ändamålet. Och i 3 § 4 mom. stadgas, att där det finnes erforderligt, att åtgärd för att tillgodose behov, som avses i 3 mom., vidtages redan innan byggnaden tages i anspråk ägaren eller innehavaren är, i den mån Konungen det föreskriver, pliktig att

tåla åtgärden; sådan föreskrift må, om riket befinner sig i krig eller krigsfara, meddelas även om luftskyddsstillstånd då ej råder.

Då utrymningen betraktas såsom en åtgärd inom luftskyddets ram, följer därav, att utrymningsåtgärderna skola handhavas av de ordinarie luftskyddsorganen. I verkligheten gäller emellertid härutinnan en delvis avvikande ordning, vilken hämtar sitt stöd av 18 § luftskyddslagen den 11 juni 1937 (nr 504) i dess lydelse enligt lagen den 13 april 1940, nr 217. Enligt nämnda lagrum äger nämligen Konungen i fråga om åtgärder, som föranledas av utrymning, utan hinder av vad i lagen är stadgat, meddela särskilda föreskrifter angående luftskyddets organisation och förberedande. Sedan något över ett år tillbaka är organisationen av utrymningsangelägenheterna ordnad på följande sätt.

Såsom centralt organ för utrymningen fungerar statens utrymningskommission. Enligt 14 § luftskyddskungörelsen den 13 april 1940 (nr 239) skall kommissionen sålunda handhava den centrala ledningen och övervakningen av de åtgärder, som föranledas av utrymning, samt för ändamålet meddela erforderliga föreskrifter rörande bedrivandet av planlägningsarbetet för utrymning. Luftskyddsinspektionens befattning med utrymningsärenden är enligt 13 och 14 §§ samma kungörelse begränsad till att omfatta allenast meddelande av anvisning, i vilken utsträckning planläggning för utrymning skall ske inom olika luftskyddsarter eller andra områden samt avgivande av utlåtande till kommissionen rörande vilka områden i riket, som vid bortflyttning i anledning av utrymning kunna anses lämpade för inkvartering.

Vad därefter angår de lokala utrymningsmyndigheterna äro dessa organiserade på skilda sätt i utrymningskommunerna och i inkvarteringskommunerna.

I utrymningskommunerna handhava de ordinarie luftskyddsorganen (länsstyrelser och luftskyddschefer) jämväl utrymningsangelägenheterna.

I inkvarteringskommunerna däremot handhaves verksamheten av kommunala inkvarteringsnämnder. Dessa utgöras antingen av särskilda inkvarteringsnämnder eller av ett bestående kommunalt organ (dock ej fattigvårdsstyrelse), som fungerar såsom inkvarteringsnämnd. Särskild inkvarteringsnämnd tillsättes, efter förordnande av Konungen eller statens utrymningskommission, inom kommun, till vilken jämlikt förefintliga planer för utrymning ett större antal personer skall bortflytta [3 § första stycket lagen den 13 april 1940 (nr 216) om vissa skyldigheter för kommun i avseende å utrymning m. m.]. Den särskilda inkvarteringsnämndens verksamhet står under närmare tillsyn av en av kommissionen förordnad inkvarteringschef (16 § luftskyddskungörelsen). Inkvarteringsnämnds och inkvarteringschefs närmare åligganden regleras i kungörelsen den 13 april 1940 (nr 220) om inkvarteringsnämnder.

Såväl utrymningskommissionen som, efter delegation från kommissionen, inkvarteringscheferna ha tillagts den länsstyrelserna eljest tillkommande befogenheten att medelst förfogande taga egendom i anspråk för utrymningsändamål (14 § luftskyddsförfogandelagen i dess lydelse enligt lagen den 13 april 1940, nr 219).

Det har här varit tal om utrymning från en kommun till en annan, s. k. bortflyttning. Utrymningen kan emellertid avse allenast omflyttning inom viss kommun och handläggas då lokalt av luftskyddsmyndigheten även såvitt avser inkvartering.

Inkvarteringsnämnderna äro kommunala organ. Inkvarteringskommunernas skyldighet att handhava de vid utrymning i inkvarteringskommunerna uppkommande angelägenheterna grundas på den nyss omnämnda lagen om vissa skyldigheter för kommun i avseende å utrymning m. m. Denna skyldighet är ej begränsad till att omfatta utrymning ur luftskyddssynpunkt utan gäller i fråga om all utrymning i anledning av krig eller krigsfara (1 § första stycket). Efter särskilt förordnande av Konungen kan skyldigheten komma att avse jämväl det fall, att ett större antal personer av annan anledning än utrymning tillfälligt tager uppehåll inom kommunen (1 § andra stycket); i detta hänseende kan såsom exempel nämnas det fall att en större flyktingström från annat land inkommit till riket. Även i sådana fall kan på grund härav organisationen med inkvarteringsnämnder och inkvarteringschefer få träda i verksamhet.

Nyss har antytts, att en utrymning kan komma till stånd även av annan anledning än på grund av faran för anfall från luften. En sådan utrymning kan bliva nödvändig i fråga om befolkning, som är bosatt å ort eller inom område, där militära operationer äga rum eller förväntas komma att äga rum inom en nära framtid, ävensom inom områden, där militära anstalter eljest vidtagas i sådan omfattning, att befolkningen icke lämpligen bör kvarstanna.

Den av rent militära skäl betingade utrymningen omnämnes i mom. 1525 fältreglementet för armén (1940 års upplaga), varest stadgas, att, därest icke särskilda föreskrifter utgivits för civilbefolkningens undanförande från hotad gräns eller kusttrakt eller kårområde, armékårchef enligt bestämmelse av överbefälhavaren och i samarbete med vederbörlig länsstyrelse skall vidtaga erforderliga åtgärder härför. I detta sammanhang må ock nämnas, att uttryck givits åt den uppfattningen, att om krigsoperationerna så fordra ett område kan utrymmas med stöd av vad i lagen den 17 maj 1940 (nr 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m. stadgas om rätt att meddela förbud för obehöriga att beträda visst område.¹⁾

Vid en utrymning kan behov av understöd och hjälp från samhällets sida beräknas i stor utsträckning uppkomma bland dem som bortflyttat. För att tillgodose detta behov har tillskapats en särskild hjälpform, kallad utrymningshjälp. Bestämmelser härom återfinnas i förordningen den 13 april 1940 (nr 215) om utrymningshjälp. Utrymningshjälpen utgår in natura (naturahjälp) eller kontant (kontanthjälp). Naturahjälpen meddelas genom att hjälptagaren kostnadsfritt eller till nedsatt kostnad erhåller resa till eller från inkvarteringskommunen eller i nämnda kommun förplägnad, inkvartering eller sjukvård (5 §). Kontanthjälpen utgöres av resebidrag, underhållsbidrag,

¹ Statens off. utredn. 1940: 8, sid. 124; justitiedepartementets promemoria 1940: 2, sid. 13.

hyresbidrag och sjukbidrag (7 §). Såväl de centrala som de lokala åtgärderna med avseende å utrymningshjälpens förberedande och handhavande ombesörjas av samma organ som taga befattning med övriga utrymningsangelägenheter (13 § utrymningshjälpsförordningen och kungörelsen den 13 april 1940, nr 238).

Omfattningen av planläggningen för utrymning.

Tillstånd till planläggning för utrymning av luftskyddshänsyn har hittills givits för 76 luftskyddsorter. Planläggningen å dessa orter avser bortflyttning från orten av vissa befolkningsgrupper, nämligen

- 1) barn, huvudsakligen under 15 år, jämte vårdare;
- 2) blivande mödrar; samt
- 3) åldringar och andra arbetsoförmögna personer.

Nämnda befolkningsgrupper skola vid utrymning antingen bortflytta till bostäder, som vederbörande själva anskaffat på landsbygden (*självordnad inkvartering*), eller också beredas bostad genom myndigheternas försorg. I senare fallet anvisas de bortflyttade bostäder hos personer, som äro bosatta i inkvarteringsorten, eller i smärre för bostadsändamål lämpade men outnyttjade byggnader eller lägenheter därstädes (*enskild inkvartering*). För skolbarn ävensom för vissa arbetsoförmögna personer planeras i betydande utsträckning även inkvartering å *internatförläggningar*. Å sådan förläggning skall som regel finnas anställd särskild vårdpersonal ävensom hushållspersonal. Inkvarteringsnämnden i den kommun, där internatförläggningen är belägen, skall handhava de ekonomiska angelägenheterna för internatet samt jämväl i övrigt ansvara för detsammans drift. Förläggning å internat avses principiellt att komma till användning endast i den mån självordnad eller enskild inkvartering icke kan ordnas eller icke lämpligen bör komma ifråga.

Förutom planläggning av bortflyttning har det i vissa fall visat sig erforderligt, att beträffande personer, som äro bosatta i omedelbar närhet av mera sannolika bombmål, upprätta planer för deras omflyttning inom samma kommun till andra, mera skyddade platser. För närvarande pågår över hela landet utredning angående den utsträckning, i vilken omflyttning bör planeras i fråga om befolkning, vars bostäder kunna anses hava ett särskilt utsatt läge.

Översikt av statens utrymningskommissions författningsförslag.

I kommissionens förslag till utrymningslag skiljes på två former av utrymning, benämnda respektive *luftskyddsutrymning* och *militärutrymning*. Luftskyddsutrymningen motsvarar då den utrymning, som för närvarande är reglerad i 2 § luftskyddsförfogandelagen, medan den utrymning, som betingas av rent militära skäl, benämnes militärutrymning. Dessa båda slag av utrymning behandlas i 1—3 §§ lagförslaget. I 4 § fastslås, att den centrala

ledningen och övervakningen av de åtgärder, som erfordras för förberedande och verkställande av utrymning, skall utövas av den myndighet Konungen därtill utser. I 5—9 §§ behandlas organisationen i utrymnings- och inkvarteringskommunerna. Vidare lämnas i lagförslaget befogenhet åt utrymningsmyndigheterna att uttaga lämpade personer att utföra vid utrymningen erforderligt arbete, *utrymningstjänsteplikt* (10—12 §§). Under rubriken Förfogande i anledning av utrymning behandlas i 13—20 §§ rätten att för utrymningsändamål förfoga över byggnader, transportmedel m. m., reglerna om ersättning vid förfogande m. m. Kostnaderna för planläggning och verkställande av utrymning behandlas i 21—30 §§. I 31 § hänvisas i fråga om utrymningshjälpen till den särskilda förordningen därom. Enligt 32 § äger Konungen eller, enligt Konungens bemyndigande, annan myndighet meddela förbud mot bortflyttning. Förbudet får dock endast meddelas under vissa i samma paragraf angivna förutsättningar. Dessutom stadgas i 33 §, att förbudet ej må göras mera omfattande än förhållandena oundgängligen kräva samt att det särskilt skall tillses, att förbudet, såvitt möjligt, icke lägger hinder i vägen för bedrivande av yrke eller näring. Förslaget till utrymningslag innehåller slutligen i 34—38 §§ vissa bestämmelser om straff, besvärsmätt m. m.

I ett särskilt förslag till lag om vissa skyldigheter för kommun i avseende å omhändertagande av flyktingar m. m. hava de förut omnämnda bestämmelserna i 1 § andra stycket lagen om vissa skyldigheter för kommun i avseende å utrymning m. m. upptagits.

Kommissionen har slutligen föreslagit, att i en särskild paragraf i lagen med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m. hänvisning skulle ske till vad om utrymning är stadgat i utrymningslagen.

Beträffande det närmare innehållet av de inom kommissionen utarbetade lagförslagen med tillhörande motivering får jag hänvisa till den av kommissionen överlämnade utredningen, vilken torde få såsom bilaga (*Bilaga B*) fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende.

I kommissionens utredning omnämnes, att de i förslaget till utrymningslag intagna bestämmelserna vore avsedda att fullständigas med vissa tillämpningsföreskrifter, vilka lämpligen syntes böra utfärdas i form av en särskild utrymningskungörelse.

Yttranden över kommissionens förslag.

Över utrymningskommissionens förslag till utrymningslag hava efter remiss yttranden avgivits av överståthållarämbetet, länsstyrelserna i länen, överbefälhavaren över rikets försvarskrafter, armé-, marin- och flygförvaltningarna, riksvärderingsnämnden, medicinalstyrelsen, statens arbetsmarknadskommission, luftskyddsinspektionen, järnvägsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, statskontoret, skolöverstyrelsen, domänstyrelsen, statens industrikommission, statens livsmedelskommission, svenska stadsförbundet, svenska landskommunernas förbund, Sveriges industriförbund, Sveriges fastighetsägareförbund, Sveriges skogsägareförbund, Sveriges skogs-

ägareföreningars riksförbund, riksluftskyddsförbundet, kvinnoföreningarnas beredskapsorganisation, föreningen Sveriges stadsfiskaler, svenska polisförbundet samt överstyrelsen för svenska röda korset. Jämlikt föreskrift i remissen har överståthållarämbetet infordrat yttrande från Stockholms stad och luftskyddschefen i Stockholm samt länsstyrelserna från de städer och luftskyddschefer, vilkas hörande vederbörande funnit vara av särskilt intresse.

Såsom ett allmänt omdöme om remissinstansernas ståndpunkt till kommissionens förslag kan framhållas, att förslaget i princip tillstyrkts eller lämnats utan erinran.

Departementsförslaget.

På grundval av de av utrymningskommissionen avgivna lagförslagen och däröver avgivna remissutlåtanden hava inom socialdepartementet utarbetats förslag till utrymningslag, lag om ändrad lydelse av 18 § luftskyddslagen den 11 juni 1937 (ur 504), lag angående ändring i vissa delar av lagen den 31 mars 1938 (nr 90) om förfoganderätt för luftskyddets behov, förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 13 april 1940 (nr 215) om utrymningshjälp, förordning om grunderna för avlöning av personal, som fullgör utrymningstjänst, samt lag med vissa bestämmelser angående omhändertagande av flyktingar m. m. Jag kommer nu att redogöra för dessa författningsförslag, i samband varmed det väsentliga innehållet av remissyttrandena jämväl kommer att återgivas.

FÖRSLAGET TILL UTRYMNINGSLAG.

Rätten att ålägga eller uppmana till utrymning.

1—5 §§.

Kommissionens förslag.

Kommissionsförslagets tre första paragrafer innehålla under rubriken Förordnande om utrymning samt uppmaning till utrymning bestämmelser om *luftskyddsutrymning* och *militärutrymning* samt om meddelande i samband med utrymning av föreskrift om den nya uppehållsplatsen. Rörande det närmare innehållet av nämnda paragrafer får jag hänvisa till Bilaga B sid. 29. I den motivering, som åtföljer lagförslaget, är ifrågasvarande del av förslaget behandlad å sid. 6—9 i samma bilaga.

Yttrandena.

Överbefälhavaren över rikets försvarskrafter finner ur militär synpunkt nödvändigt, att sådan utrymning varom stadgas i 2 § andra stycket lagförslaget ej skall, därest den anbefalles av annan än Kungl. Maj:t, kunna komma till utförande utan medgivande av militär myndighet.

Departements-
chefen.

Ett av skälen till att ifrågasvarande lagförslag nu framlägges är, såsom förut omnämnts, behovet att få till stånd en reglering av de rättsverkningar, som böra åtfölja en av militära skäl påbjuden utrymning. Lagförslaget bör

sålunda omfatta dels den nu i luftskyddsförfogandelagen behandlade utrymningen, dels ock utrymning av militära skäl. De med nämnda båda slag av utrymning sammanhängande rättsliga spörsmålen äro i det väsentliga likartade, och det faller sig därför naturligt att behandla dem gemensamt. Det är icke möjligt att undvika den därmed följande olägenheten att samtidigt vissa ändringar — vilka sannolikt komma att gälla allenast för en kortare övergångstid — måste vidtagas i luftskyddsförfattningarna.

Departementsförslaget behandlar liksom kommissionens förslag utrymning på grund av fara för anfall från luften, *luftskyddsutrymning*, i 1 § samt utrymning på grund av militära skäl, *militärutrymning*, i 2 §. Gemensamt för båda slagen av utrymning är, att den kan vara antingen obligatorisk eller frivillig, vilket i förslaget är på det sätt uttryckt, att utrymningen grundar sig antingen på ett *åläggande* eller på en *uppmaning*. Med hänsyn till ovissheten rörande de omständigheter, under vilka frågan om en utrymning kan bli aktuell, synes det lämpligt att hålla båda nu nämnda möjligheter öppna.

Vad angår luftskyddsutrymningen kan enligt departementsförslaget beslut därom meddelas av Konungen eller den myndighet Konungen därtill bemyndigar. Att ett i den enskildes liv så djupt ingripande beslut som ett förordnande om utrymning såvitt möjligt bör meddelas av Kungl. Maj:t ligger i sakens natur. Behov torde dock finnas att äga möjlighet att till viss myndighet lämna bemyndigande att besluta härom. Ett dylikt bemyndigande lär väl i allmänhet komma att lämnas den centrala utrymningsmyndighet, vilken, enligt vad av det följande framgår, skall utöva den centrala ledningen och övervakningen av utrymningsåtgärderna. Att i lagtexten ett mera allmänt uttryckssätt valts har sin grund däri, att inträffade rubbningar i förbindelserna kunna nödvändiggöra, att beslutanderätten överlåtes åt ett lokalt organ.

Såsom utmärkande för luftskyddsutrymningen angives i lagförslaget vidare, dels att syftmålet med densamma skall vara att bereda ökat skydd mot verkningarna av anfall från luften, dels att den icke skall rikta sig till individuellt bestämda personer utan antingen till samtliga invånare inom visst område, eller ock till viss befolkningsgrupp inom området, exempelvis samtliga skolbarn i vissa angivna klasser, dels ock att den skall innehålla föreskrift eller uppmaning till vederbörande att lämna bostaden och taga uppehåll utom angivet område under den tid föreskriften eller uppmaningen gäller. Sistnämnda område behöver icke vara identiskt med det område, från vilket utrymning skall ske; det kan sålunda befinnas ändamålsenligt att utrymma de centrala partierna av en stad och samtidigt föreskriva, att den nya uppehållsplatsen icke får vara belägen inom ett område med större utsträckning än själva det utrymda området.

Militärutrymning kan enligt kommissionsförslaget ifrågakomma antingen för sådant säkerhetsområde, som avses i 3 § lagen den 17 maj 1940 (nr 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m., eller för annat område, där utrymningen finnes av hänsyn till rikets försvar eller för skyddande av

befolkningens liv oundgängligen påkallad. Anknytningen till säkerhetsområde synes naturlig med hänsyn till att förekomsten av sådant område utgör ett yttre tecken på att man kan räkna med möjligheten av nära förestående militära operationer inom området av sådan omfattning, att militärmyndigheterna måste kunna utöva kontroll över civilbefolkningen. Ehuru det synes svårt att föreställa sig, att ett förordnande om militärutrymning kan vara oundgängligen påkallat utan att det samtidigt är ett önskemål att giva militärmyndigheterna de befogenheter, som avses i nyss åberopade lagrum, vill jag icke motsätta mig kommissionens förslag, att militärutrymning må ske även inom annat område än säkerhetsområde. För att emellertid skapa garanti för att utrymning — med stöd av ett måhända i annat läge givet generellt bemyndigande — icke sker i oträngt mål, föreslår jag, att inom säkerhetsområde vederbörande militära befälhavare må, enligt Konungens bemyndigande, besluta om utrymning men att utom sådant område utrymningsbeslutet må meddelas allenast av Konungen. Den av överbefälhavaren över rikets försvarskrafter framställda anmärkningen förfaller härmed.

Frågan om gränsdragningen mellan bortflyttning och omflyttning (3 §) behandlas i samband med redogörelsen för 9 § departementsförslaget.

Vad därefter angår 4 §, vilken saknar motsvarighet i kommissionens förslag, reglerar denna det fall, att befogenhet att förordna om utrymning tillkommer såväl civil som militär myndighet. Det kan exempelvis inträffa, att Kungl. Maj:t lämnat statens utrymningskommission ett bemyndigande att för viss ort föranstalta om luftskyddsutrymning, och att samma ort ingår i ett säkerhetsområde, i fråga om vilket vederbörande militära befälhavare bemyndigats att förordna om militärutrymning. För sådant fall får enligt 4 § bemyndigandet i fråga om luftskyddsutrymning icke begagnas utan medgivande av den militära befälhavaren. Med hänsyn till det bemyndigande som lämnats den sistnämnde kunna nämligen de militära förhållandena tänkas vara sådana, att en luftskyddsutrymning med därav följande disposition över trafikmedel kan så ogynnsamt påverka det militära läget, att en sådan utrymning trots den därmed följande större tryggheten för civilbefolkningen icke är tillräddig.

I luftskydds förfogandelagen förutsättes, att i samband med beslut om utrymning föreskrift rörande den nya uppehållsplatsen meddelas »i den mån det prövas nödvändigt». Denna förutsättning för att myndigheten skall äga anvisa ny uppehållsplats är bibehållen såväl i kommissionens förslag som i departementsförslaget, där den återfinnes i 5 §. Den kan sägas praktiskt innebära, att den enskilde i första hand själv äger ordna bostad åt sig under utrymningstiden och att myndigheterna ingripa endast i den mån den enskilde antingen ej träffat någon anordning härför eller ock avser att taga uppehåll i ort, som i utrymningshänseende är likställd med avflyttningorten. Beslutet om utrymning och beslutet om den nya uppehållsorten behöva ej meddelas av samma myndigheter. Sålunda kan det förra beslutet meddelas av militär befälhavare och det senare av civil utrymningsmyndighet. Därest Kungl. Maj:t icke själv förbehåller sig beslutanderätten i dessa frågor, blir det be-

roende på innehållet i det av Kungl. Maj:t lämnade bemyndigandet, huruvida och i vilken ordning beslut enligt denna paragraf skola meddelas.

Utrymningsens organisation.

6—11 §§.

Kommissionens förslag.

Kommissionens förslag upptager i 4 § under rubriken Central utrymningsmyndighet stadgande, enligt vilket myndighet, som Konungen därtill utser (*den centrala utrymningsmyndigheten*), utövar den centrala ledningen och övervakningen av de åtgärder, som erfordras för förberedande och verkställande av utrymning. I 5—9 §§ kommissionens förslag behandlas frågan om organisationen i utrymnings- och inkvarteringskommunerna (Bilaga B sid. 29—30).

I fråga om kommissionens uttalanden rörande de i 4—9 §§ föreslagna bestämmelserna hänvisas till Bilaga B sid. 9—12.

Yttrandena.

Länsstyrelsen i Blekinge län anser, att centraliseringen av hithörande frågor redan i fredstid drivits alltför långt. Under krig torde det vara fullständigt otänkbart, att en central myndighet vid alla tillfällen på ens ett något så när nöjaktigt sätt skulle i vad på densamma ankomme kunna utöva ledningen av utrymningen inom rikets alla delar. Länsstyrelsen finner anställande av flera inkvarteringschefer inom varje län kunna möjliggöra någon decentralisation. Vidare borde vid krig länsstyrelsen, efter förordnande av Kungl. Maj:t, äga att, i den mån inkvarteringschefen icke erhållit erforderligt bemyndigande, i samråd med inkvarteringschefen utöva den centrala utrymningsmyndighetens befogenheter i olika avseenden i alla de fall då utrymning icke nöjaktigt kunde verkställas enligt vederbörligen fastställda planer samt tiden icke medgäve inhämtande av nämnda myndighets beslut i uppkomna frågor.

Länsstyrelsen i Västmanlands län ifrågasätter, om ens under nuvarande förhållanden det kan vara vare sig nödligt eller lämpligt, att utrymningsangelägenheterna handhavas av särskild central myndighet. Det förefölle länsstyrelsen som om åtskilligt i fråga om både kostnader och smidighet i samarbete och planläggning skulle vara att vinna, om dessa angelägenheter förlades till särskild avdelning av luftskyddsorganisationen.

I fråga om länsstyrelsernas befattning med utrymning anmärker *länsstyrelsen i Malmöhus län* att deras ansvar för planläggningen och genomförandet av luftskyddsutrymning vore synnerligen oklar. Bortsett från några detaljföreskrifter funnes nämligen rörande deras medverkan endast bestämmelsen i 5 § första stycket i förslaget, att planläggning av luftskyddsutrymning skulle under länsstyrelsens överinseende handhavas av luftskyddschefen i enlighet med de föreskrifter, som meddelades av den centrala utrymningsmyndigheten. Denna bestämmelse syntes böra förtydligas så, att därav klart framginge, huruvida länsstyrelsen hade annat ansvar för planläggningen

än att i förekommande fall tillse, att luftskyddschefen fullgjorde sina skyldigheter i enlighet med de av utrymningskommissionen meddelade föreskrifterna.

Länsstyrelsen i Norrbottens län framhåller i denna fråga, att länsstyrelserna enligt förslaget 5 § vore skyldiga att övervaka planläggningen för och verkställandet av luftskyddsutrymning. Det förefölle dock som om denna bestämmelse i hög grad förlorade i värde, därest ej samtidigt den centrala utrymningsmyndigheten i lagen eller tillämpningsförfattningen till densamma ålades hålla länsstyrelserna underrättade om sina förberedelser, planer, direktiv m. m.

Stockholms stadsfullmäktige anse, att länsstyrelserna ej kunna undvaras i fråga om den länslokala ledningen och övervakningen av de åtgärder, som erfordras för förberedande och verkställande av utrymning. Den centrala myndigheten kunde lika litet i fråga om utrymning som i fråga om luftskydd förutsättas äga den överblick av situationen och de lokala förhållandena, som vederbörande länsstyrelse hade. Bereddes länsstyrelsen samma ställning beträffande utrymning som förslagits i fråga om luftskydd, undvekes också den dualism, som i flera avseenden skulle bliva följden av bestämmelserna i förslaget.

Om länsstyrelsens rätt enligt förslaget att förordna utrymningschef gör *länsstyrelsen i Kristianstads län* det uttalandet, att bestämmelsen kunde medföra, att länsstyrelserna förföre på olika sätt vid ordnandet av denna angelägenhet. Då det emellertid syntes nödigt, att enhetlighet därutinnan rådde, ifrågasätter länsstyrelsen, om det icke borde åligga länsstyrelse att förordna utrymningschef i varje ort, från vilken enligt gällande föreskrifter utrymning skall äga rum.

Drätselkammaren i Jönköping ifrågasätter, om det är lämpligt att luftskyddscheferna skola betungas med uppgörandet av utrymningsplaner och handhavande av övriga till utrymningsproblemet hörande arbetsuppgifter. I varje fall borde inom större samhällen tillsättas särskilda utrymningschefer, vilka dock givetvis skulle samråda med vederbörande luftskyddschef, exempelvis vid fastställandet av vilka stadsdelar eller enskilda byggnader, som borde utrymmas.

Mot förslaget om luftskyddsnämnds befattning med utrymning har i flera yttranden riktats kritik, vilken i huvudsak går ut på att bestämmelsen härom kunde komma att äventyra luftskyddschefens självständighet.

Kommissionens förslag att luftskyddsmyndigheterna skola vid utrymning, som består av omflyttning inom viss kommun, handhava jämväl inkvarteringsangelägenheterna har berörts i några remissyttranden.

Länsstyrelsen i Kronobergs län finner naturligt, att dylik omflyttning handhaves av vederbörande inkvarteringsnämnd. Denna syntes nämligen bättre skickad än vederbörande luftskyddschef att utföra de uppgifter, som kunde komma ifråga vid omflyttning.

I anledning av utrymningskommissionens uttalande, att vid utrymning från

en kommun till annan kommun inom samma luftskyddsområde vissa praktiska olägenheter uppstå genom att inkvarteringsangelägenheterna i sistnämnda kommun skola handhavas av inkvarteringsnämnden och icke av luftskyddschefen, men att dessa olägenheter kunna avlägsnas därigenom att luftskyddschefen förordnas till inkvarteringschef inom luftskyddsområdet framhålla *stadsfullmäktige i Södertälje* och *utrymningschefen i Uppsala* såsom mindre troligt, att luftskyddschefen skulle kunna medhinna därmed förenade arbetsuppgifter. Vid omflyttning liksom vid bortflyttning uppkomme en mångfald problem av personlig och ekonomisk art, som komme att taga mycken tid i anspråk. Då inkvarteringsnämnder redan funnes i utrymningsområdenas landskommuner, syntes dessa nämnder böra handlägga hithörande frågor. Enhetlighet i ärendenas behandling finge här, liksom i övriga fall, vinnas genom vederbörande inkvarteringschef. Vad beträffade omflyttningen inom viss kommun vore det klart, att luftskyddschefen icke kunde medhinna detta arbete.

Länsstyrelsen i Uppsala län framhåller, att, därest flyttning från en kommun till annan inom samma luftskyddsområde skulle visa sig lämplig, det praktiska planläggandet borde genomföras av inkvarteringschefen, vilken borde vara gemensam för hela området. Däremot vore det icke sannolikt, att luftskyddschefen kunde medhinna denna uppgift.

I fråga om den utsträckning, vari inkvarteringsnämnder böra utses, anför *länsstyrelsen i Kristianstads län*, att de uppgjorda inkvarteringsplanerna kunna komma att rubbas, och att sålunda order kunna komma att utfärdas, att utrymning skall äga rum även till platser, för vilka någon inkvarteringsplan icke är anbefalld. Länsstyrelsen föreslår därför, att särskild inkvarteringsnämnd skall tillsättas inom varje kommun.

I anledning av förslaget att vissa kommuner genom förordnande av Kungl. Maj:t eller av kommissionen skulle kunna helt befrias från att tillsätta inkvarteringsnämnd ifrågasätter *länsstyrelsen i Stockholms län*, huruvida det icke snarare vore välbetänkt att låta varje kommun, inom vilken särskild inkvarteringsnämnd icke skall tillsättas, uppdraga åt annan kommunal myndighet än fattigvårdsstyrelse att vara inkvarteringsnämnd. En dylik skyldighet behövde icke vara liktydig med förpliktelse att vidtaga några planläggningsåtgärder, men den skulle medföra den obestridda fördelen, att det i varje kommun funnes ett organ för inkvarteringsarbetet, därest det till följd av en plötslig omsvängning av det militärpolitiska läget helt oförmodat visade sig nödvändigt att taga kommunen i anspråk för inkvarteringsuppgifter.

Departementsförslagets 6 § motsvarar 4 § i kommissionens förslag och är av samma sakliga innebörd som sistnämnda paragraf. Med anledning av vad *länsstyrelsen i Västmanlands län* i detta sammanhang yttrat må framhållas, att avfattningen av paragrafen gör det möjligt att, om så skulle befinnas lämpligt, återföra den centrala handläggningen av utrymningsärendena till luftskyddsinspektionen.

Enligt 13 § i nu gällande luftskyddskungörelse meddelar luftskyddsinspektionen, efter samråd med chefen för försvarsstaben (överbefälhavaren över

Departements-
chefen

rikets försvarskrafter, då sådan förordnats) och statens utrymningskommision, anvisning, i vilken utsträckning planläggning för utrymning skall ske inom olika luftskyddsarter eller andra områden. I enlighet härmed har, såsom förut framhållits, tillstånd till planläggning för luftskyddsutrymning hittills givits för 76 luftskyddsarter. Grunden till att luftskyddsinspektionen bibehållits vid denna befattning med utrymning är den, att tillgången på skyddsrum eller andra skyddsanordningar för civilbefolkningen å en ort ansetts av utslagsgivande betydelse för frågan, i vilken omfattning planläggning och genomförande av utrymning borde ske. Detta motiv har emellertid numera på grund av utvecklingen inom luftskyddet till stor del mist sin betydelse. Anledning torde därför saknas att i fortsättningen undanhålla den centrala utrymningsmyndigheten beslutanderätten i dessa frågor. Med hänsyn till den betydelse dylika beslut hava för de därav berörda kommunerna synes frågan om nämnda beslutanderätt böra regleras i lagen. Vid meddelande av beslut om planläggning för militärutrymning spela strategiska synpunkter uppenbarligen större roll än då beslutet om planläggning gäller luftskyddsutrymning. Den myndighet, som meddelar beslut om planläggning av militärutrymning, måste dock äga inblick i inkvarteringsmöjligheterna, och därför torde även i detta fall den centrala utrymningsmyndigheten böra besluta i saken. I fråga om såväl luftskyddsutrymning som militärutrymning bör samråd givetvis äga rum med den militära ledningen; föreskrift härom torde böra meddelas i utrymningskungörelsen. Bestämmelse om den centrala utrymningsmyndighetens befogenhet i nu nämnda avseende har upptagits i 7 § i lagförslaget.

I 8 § behandlas den lokala organisationen i utrymningskommunerna. Enligt 15 § första stycket och 21 § gällande luftskyddskungörelse skall i utrymningskommun arbetet med utrymning handhavas av dem, som utöva ledningen av luftskyddet i övrigt inom kommunen. Detta innebär, att länsstyrelsen inom varje län handhar ledningen samt att den omedelbara ledningen utövas av luftskyddschefen. I verkligheten har emellertid en förskjutning härutinnan inträtt i så måtto, att utrymningskommisionen såsom regel trätt i direkt kontakt med luftskyddscheferna utan att använda länsstyrelsen såsom mellanled. Länsstyrelsen har emellertid hållits underrättad om de föreskrifter, som kommissionen utfärdat, och de åtgärder den vidtagit.

Det torde vara kommissionens avsikt att den praxis, som sålunda utbildats, skall fortvara. Detta torde också vara påkallat med hänsyn till angelägenheten av att icke alltför mycket tynga organisationen. Då det emellertid knappast kan fordras, att länsstyrelserna under sådana förhållanden skola kunna utöva något verkligt överinseende över det lokala handhavandet av utrymningsangelägenheterna, synes avfattningen av 5 § första stycket i kommissionsförslaget icke giva en fullt riktig bild av de verkliga förhållandena och dessutom å länsstyrelserna lägga förpliktelser, som dessa få svårt att fullgöra utan att närmare följa arbetet på detta område. Jag har därför låtit bestämmelsen om att utrymningen skall planläggas under länsstyrelsens överinseende utgå. Länsstyrelserna böra liksom hittills såsom regel varit fallet hållas underkunniga om de viktigare dispositioner, som vidtagas av utrymningsmyndig-

heterna. I vissa speciella avseenden anser jag dessutom länsstyrelsen böra fortfarande anlitas. Jag återkommer härtill i det följande.

Enligt utrymningskommissionens förslag skall ledningen av luftskyddsutrymning samt planläggning för sådan utrymning inom utrymningskommun handhavas av luftskyddschefen. Till biträde åt denne må länsstyrelsen förordna en utrymningschef.

Såsom utrymningskommissionen framhåller fordrar den särskilt å de större utrymningsorterna mycket omfattande utrymningsplanläggningen, att utrymningschefen i huvudsak utövar den direkta ledningen av planlägningsarbetet. Med rätta framhålles också av kommissionen, att mycket betydande krav måste ställas på utrymningschefens personliga kvalifikationer. Med hänsyn till omfattningen av de arbetsuppgifter, som i övrigt åvila luftskyddschefen, framstår det nämligen som ett önskemål, att ansvaret för det löpande planlägningsarbetet för utrymningen kan läggas på utrymningschefen och att luftskyddschefens befattning med utrymningsärendena i stort sett kan inskränkas till tillsyn och rådgivning. På grund härav förutsättes i departementsförslaget, att utrymningschef skall förordnas för varje luftskyddsområde, i vilket någon utrymningskommun ingår. Även om utrymningschefen förutsättes skola hava det närmaste ansvaret för utrymningen och dess planläggning, torde kommissionsförslagets terminologi, enligt vilken luftskyddschefen handhar utrymningsfrågorna och utrymningschefen är hans biträde, böra bibehållas. Befogenheterna att uttaga personal och att taga egendom i anspråk torde nämligen i första hand böra läggas å luftskyddschefen och å utrymningschefen endast i den mån luftskyddschefen till denne delegerar sin rätt.

Vad nu sagts har närmast haft avseende å luftskyddsutrymning. I fråga om militärutrymning innehåller kommissionens förslag icke något annat stadgande om den lokala organisationen i utrymningskommunerna än en hänvisning till bestämmelser, som av Konungen skola meddelas härom. Såsom anledning härtill anges, att i de kommuner, där endast planläggning för militärutrymning verkställes, en annan organisationsform än den för luftskyddsutrymning avsedda i åtskilliga fall måste tillämpas, särskilt då fråga vore om landskommuner. I vissa landskommuner hade sålunda tillsatts särskilda organ, för vilken organisation kostnaderna bestredes av statsmedel.

I vad mån kostnaderna för militärutrymning böra bestridas på annat sätt än kostnaderna för luftskyddsutrymning skall längre fram närmare beröras. Bortses emellertid från kostnadsfrågan synas möjligheterna att i fråga om organisationen av militärutrymningen tillgodose praktiska hänsyn icke behöva bliva beskurna genom att en av länsstyrelsen förordnad utrymningschef får under luftskyddschefens inseeende handhava ledningen av utrymningen. Det må påpekas, att utrymningschefens verksamhetsområde utgöres av luftskyddsområdet. I den mån utrymningens omfattning det kräver, bör naturligtvis erforderligt arbetsbiträde ställas till utrymningschefens förfogande. Kunna i enlighet med det anförda gemensamma regler fastställas för den lokala organisationen av luftskydds- och militärutrymning, undviker man den enligt min mening med kommissionens förslag förenade nackdelen, att vittgående befogenheter i lagen tilläggas ett organ, om vars till-

sättande eller närmare karaktär varken lagen eller den därtill hörande utrymningskungörelsen skulle giva någon upplysning.

I enlighet med nu angivna riktlinjer har 8 § första stycket departementsförslaget givits den avfattningen, att luftskyddschefen skall med biträde av en utav länsstyrelsen utsedd utrymningschef i enlighet med de anvisningar och föreskrifter den centrala utrymningsmyndigheten meddelar utöva den omedelbara ledningen av utrymningen och dess planläggning inom de utrymningskommuner, som ingå i luftskyddsområdet. Enligt 8 § andra stycket skall inom utrymningskommun tillsatt luftskyddsnämnd taga samma befattning med utrymningsplanläggning som med luftskyddets.

9 § första stycket i departementsförslaget (7 § i kommissionens förslag) innehåller i huvudsak det stadgande, som nu är upptaget i 1 § första stycket lagen den 13 april 1940 (nr 216) om vissa skyldigheter för kommun i avseende å utrymning m. m. I överensstämmelse med ett av utrymningskommissionen uttalat önskemål hava dock kommunens skyldigheter utvidgats att omfatta — förutom dem som taga uppehåll inom kommunen — jämväl dem, vilka passera kommunen under resa från utrymningskommun eller tillbaka till denna.

Innan jag ingår på 9 § andra stycket departementsförslaget, vill jag beröra frågan om gränsdragningen mellan bortflyttning och omflyttning.

Vid framläggande för 1940 års lagtima riksdag av förslaget till förordning om utrymningshjälp anförde jag till statsrådsprotokollet, att frågan huruvida bortflyttning eller omflyttning föreläge enligt förslaget vore beroende på huruvida flyttningen skedde från en kommun till annan eller endast till annan del av samma kommun. Med hänsyn till att omflyttningen icke sträckte sig utöver kommungränsen och då de sociala vårduppgifterna icke bleve lika starkt framträdande vid omflyttning som vid bortflyttning, fann jag det te sig som en onödig överorganisation att hava särskild mottagningsmyndighet för de omflyttade motsvarande inkvarteringsnämnderna. De ordinarie luftskyddsorganen borde därför handhava jämväl de uppgifter, som vid bortflyttning ankomme på inkvarteringsnämnd. I enlighet härmed stadgas i 40 § förordningen om utrymningshjälp, att vid omflyttning inom viss kommun jämväl de åtgärder, som enligt förordningen ankomma å inkvarteringsnämnd, skola handhavas av dem, som utöva ledningen av luftskyddet inom kommunen. Samma arbetsfördelning finnes fastslagen i 16 § luftskyddskungörelsen.

Tveksamhet kan råda om huruvida man bör såsom bortflyttning eller omflyttning betrakta det fall, att flyttningen sker till annan kommun inom samma luftskyddsområde. Såsom av det föregående torde framgå anses för närvarande i sådant fall bortflyttning föreligga.

Utrymningskommissionen omnämner, att i nu nämnda fall vissa olägenheter uppkomma genom att inkvarteringsfrågorna skola handhavas av inkvarteringsnämnden och icke av luftskyddschefen. Kommissionen anser emellertid, att olägenheterna kunna avlägsnas därigenom att luftskyddschefen förordnas till inkvarteringschef inom luftskyddsområdet. En utsträckning av de för närvarande gällande bestämmelserna om omflyttning att avse jämväl hit hörande fall skulle nämligen erfordra en relativt omfattande reglering av frågorna rörande utrymningskostnader, tjänsteplikt, förfogande m. m.

Omflyttning torde mestadels komma att tillgripas beträffande begränsade områden, vilka äro belägna i omedelbar närhet av anläggning, mot vilken luftanfall kunna antagas komma att särskilt riktas eller som, i händelse den träffas av bomber, kan genom eld- eller sprängverkan utgöra en fara för omgivningen; såsom exempel på det senare fallet må nämnas en gasklocka. Var den nya uppehållsplatsen blir belägen beror i första hand på tillgången och belägenheten av lämpliga inkvarteringsfastigheter. Av praktiska skäl kan inkvarteringen komma att ordnas så, att en del av befolkningen inom det utrymda området placeras på annat håll inom kommunen, under det att andra anvisas bostad inom grannkommunen. Tillhör grannkommunen annat luftskyddsområde måste särskilda mottagningsorgan, d. v. s. inkvarteringschef och inkvarteringsnämnd, taga hand om vederbörande. Är grannkommunen däremot belägen inom samma luftskyddsområde, torde det i allmänhet vara mest praktiskt, att luftskydds- och utrymningscheferna ordna inkvarteringsangelägenheterna jämväl för de i annan kommun placerade personerna. Såvitt jag kan finna äro inga egentliga komplikationer att befara om detta önskemål tillgodoses på det sätt, att frågan huruvida bortflyttning eller omflyttning föreligger bedömes med hänsyn till luftskyddsområdet såsom en enhet, oberoende av kommungränserna. Bestämmelse härom har upptagits i 3 § departementsförslaget.

Det synes mig emellertid för vissa fall mindre ändamålsenligt att bibehålla den nuvarande ordningen att inkvarteringsangelägenheterna beträffande samtliga omflyttade handhas av luftskyddschefen men i fråga om alla bortflyttade av inkvarteringsnämnd. Jag åsyftar härvid närmast sådana fall, då det inom en kommun finnes såväl omflyttade som bortflyttade. Den dualism, som enligt nu gällande ordning härvid uppstår, synes mig böra undanröjas genom att det lägges i centrala utrymningsmyndighetens hand att bestämma, huruvida inkvarteringsangelägenheterna i kommun, där inkvartering sker av omflyttade personer, skola handhas av luftskyddschef eller inkvarteringschef. Vad för viss kommun härom bestämmes blir gällande för såväl de omflyttade som de bortflyttade. 9 § *andra stycket* departementsförslaget innehåller stadgande av nämnda innebörd.

10 § departementsförslaget motsvarar 9 § kommissionens förslag. I olikhet mot kommissionens förslag men i likhet med nuvarande lag skall dock enligt departementsförslaget inkvarteringsnämnd finnas inom varje kommun; detta stadgande synes nödvändigt — förutom av de skäl, som länsstyrelsen i Stockholms län, enligt vad i det föregående angivits, framfört — av den anledningen att inom varje kommun måste finnas organ, som har befogenhet att bevilja utrymningshjälp åt person, som vid utrymningen måhända av rent personliga skäl tager uppehåll inom kommunen. Dock skall givetvis inkvarteringsnämnd icke finnas i kommun, i fråga om vilken förordnande enligt 9 § *andra stycket* meddelats.

I 11 § *första stycket* hava samtliga utrymningsmyndigheter ålagts att samråda med länsstyrelsen i ärende av sådan vikt, att länsstyrelsen på grund av sin allmänna ämbetsbefattning bör vara förtrogen med ärendet. Enär länsstyrelsen har sig ålagt att giva akt på länets tillstånd och behov, böra beslut i utrymningsärenden, vilka kunna bliva av mera ingripande betydelse, icke

meddelas utan att länsstyrelsen fått göra sin mening gällande. Undantag härifrån har gjorts för brådskande fall vid genomförande av utrymning.

Vid remissbehandlingen har farhåga yppats, att den rådande centraliseringen av utrymningsärendena under krigstid kunde verka hindrande på genomförandet av utrymningsåtgärderna. Väl kan mot denna synpunkt, vilken torde hava övervägts redan i samband med tillkomsten av den nuvarande utrymningsorganisationen, invändas, att det å andra sidan utgör en fördel, att planlägningsarbetet bedrivs centralt med därav följande ökade möjligheter att samordna utrymningen och hopjämka kolliderande anspråk och intressen. Men även om man kan förvänta, att utrymningen kan med stöd av planlägningsarbetet genomföras utan att den centrala myndigheten behöver ingripa i de särskilda detaljerna, måste man taga med i beräkningen att de lokala myndigheterna på grund av krigsförhållandena kunna komma att vara i avsaknad av erforderliga direktiv från den centrala myndigheten. Det synes önskvärt, att vederbörande lokala myndigheter på förhand äro underkunniga om huru de i så fall skola förfara. Ehuru möjlighet finnes att i trängande fall förfara i enlighet med 11 § lagen den 1 november 1940 (nr 923) med särskilda bestämmelser angående stats- och kommunalmyndigheterna och deras verksamhet vid krig eller krigsfara m. m., torde det dock vara att föredraga, att självständig bestämmelse i ämnet införes i utrymningslagen. Så har skett i 11 § *andra stycket* departementsförslaget. Där stadgas att om riket befinner sig i krig och på grund av krigsförhållandena beslut av den centrala utrymningsmyndigheten i visst fall icke kan avvaktas utan att det med utrymning avsedda syftet allvarligt äventyras, länsstyrelse äger, på framställning av luftskyddschef eller inkvarteringschef, utöva befogenhet som tillkommer centrala utrymningsmyndigheten. Den begränsningen föreskrives emellertid härvidlag, att föreskrift eller uppmaning enligt 1 § icke må med stöd härav meddelas utan bemyndigande av Konungen.

Utrymningstjänsteplikt.

12—15 §§.

Kommissionens förslag.

I 10—12 §§ kommissionsförslaget meddelas bestämmelser om utrymningstjänsteplikt (Bilaga B sid. 30—31).

Beträffande utrymningskommissionens motivering till nu omförmälda stadganden hänvisas till Bilaga B sid. 12—16.

Yttrandena.

Statens arbetsmarknadskommision erinrar i sitt remissyttrande, vilket utgör gemensamt remissvar å förslaget till luftskyddslag och förslaget till utrymningslag, till en början om att Kungl. Maj:t den 21 februari 1941 bemyndigat kommissionen att i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer, som av kommissionen uppdragits i en promemoria den 16 januari 1941, verkställa inventering och registrering av personal, som tagits i anspråk för

vissa beredskapsåtgärder. Rörande orsaken till att sådan inventering och registrering påbjudits anför arbetsmarknadskommissionen:

Under krigsförhållanden komma från olika håll att ställas mycket stora anspråk på icke krigstjänstgörande personers arbetskraft. Framför allt måste man räkna med omfattande skyddsåtgärder av olika slag, såsom luftskydd samt upprättande av hemvärn och reserver av reparations- och annat hjälpmanskap och dylikt, samtidigt som produktionen på många områden ävensom transportväsendet ställas inför problemet att prestera betydligt mera än vanligt, ehuru personaltillgången minskats genom militärinkallelser. Det står därför utom allt tvivel, att en kännbar knapphet på arbetskraft kommer att inträda, och det blir ett problem av första ordningen att ändamålsenligt avgöra de konkurrensfrågor, som i detta hänseende uppkomma. Självfallet kan problemet icke alltid lösas så, att de olika anspråken tillgodoses successivt i en viss inbördes ordning; vissa av dem måste ovillkorligen tillgodoses samtidigt, och härvid måste stundom inträffa, att tilldelningen av arbetskraft till ett visst ändamål blir mindre än vad företrädarna för detta anspråk anse erforderligt. Även en sådan lösning av konkurrensfrågan måste emellertid i längden anses bäst tillgodose vart och ett av dessa ändamål, även om de ses vart för sig; sålunda kan exempelvis icke luftskyddsorganisationen vara be- tjänt med en på papperet befintlig rätt att uttaga personal, om det vid ett kritiskt tillfälle befinnes, att denna personal faktiskt är sysselsatt med andra viktiga uppgifter i sådan utsträckning, att luftskyddets måhända långt förut uppgjorda planer spolieras. Snarare bör det vara ett intresse för en special- organisation sådan som luftskyddet, att dess rörelsefrihet i fråga om uttag- ning av personal kvantitativt begränsas, om organisationen i gengäld får vissa garantier för att den för organisationen avsedda personalen verkligen vid behov står till dess förfogande.

Det har icke ansetts möjligt att på förhand avgöra, huru dessa konkurrens- spörsmål böra lösas, utan som en inledande åtgärd härför har påbörjats en registrering genom arbetsmarknadskommissionens försorg av personaluttag- ning för olika här avsedda ändamål. Avsikten är att, sedan man därigenom vunnit en överblick av läget, kommissionen skall till Kungl. Maj:t inkomma med de förslag, vartill registreringen och dess resultat kunna giva anledning.

Arbetsmarknadskommissionen säger sig icke vara beredd att, innan före- nämnda inventering slutförts, framlägga något utformat förslag i frågan, huru konkurrens i fråga om arbetskraften bör lösas. Kommissionen säger sig dock vilja beröra problemets konturer och yttrar därvid:

De överväganden, som gjorts i fråga om plan för ett samordnande av beredskapsåtgärder torde i allmänhet ha utgått ifrån den situationen, att de ifrågavarande personalkadrerna skola rekryteras, organiseras och ledas var för sig — även om naturligtvis ett visst samarbete mellan dem stundom etableras. En utanför eller över de olika organisationerna stående myndighet skulle tillmäta envar av dem dess utrymme i fråga om personaltillgång. Då nu en av de viktigaste och mest personalkrävande av dessa organisationer, luftskyddet, eventuellt blir föremål för omorganisation, kan det emellertid vara påkallat att gå något längre och upptaga frågan om en samordning av mera genomgripande innebörd och i sådant hänseende kunde exempelvis övervägas att ställa två eller flera dylika organisationer under gemensam led- ning. Därigenom skulle vinnas icke blott — såsom man avser att vinna redan genom den förut antydda samordningen — att rekryteringen för varje sådant ändamål får sin beskärda del och icke går i vägen för de övriga, utan även att,

där det påkallas, den i organisationen enrollerade personalen kan utnyttjas för alla slags förekommande skyddsuppgifter, icke endast sådana, för vilka organisationen egentligen tillkommit, exempelvis att hemvärnet användes för släckning av skogseld, luftskyddspersonal för bevakning mot sabotage o. s. v. Såsom antytts kan givetvis redan nu samarbete mellan de olika organisationerna äga rum, men det är uppenbart, att deras ställande under gemensamt befäl skulle giva bättre möjligheter till ett sådant utnyttjande. Här skall icke i detalj upptagas till diskussion frågan, i vilken utsträckning ett sådant utnyttjande av personalen växelvis för olika uppgifter är möjligt och lämpligt av tekniska skäl; i vissa fall blir det uppenbarligen svårt eller omöjligt. Kommissionen utgår emellertid ifrån, att personaltillgången under kritisk tid blir utomordentligt knapp och att ett sådant utbyte som här antytts i *viss* icke obetydlig utsträckning blir helt enkelt nödvändigt.

Då här talas om organisationernas ställande under gemensamt befäl, bör framhållas, att därmed icke avses en sammanslagning av organisationerna i deras helhet. Icke heller torde kunna komma i fråga annat än att man i ledningen för de smärre, operativa och tekniska enheterna (luftskyddsområden, hemvärnsområden o. s. v.) bibehåller det på ifrågavarande uppgifter specialiserade befälet. Lika litet kan det undvaras, att man för riket i dess helhet har särskilda myndigheter för de olika skyddsuppgifterna med expertis på de olika områdena, i varje fall i form av »inspektörer» (luftskyddsinspektör, hemvärnsinspektör o. s. v.). Vad som här avses är emellertid, att de olika organisationerna icke skulle, då de träda i funktion, vara organisatoriskt skilda från ovan till nedan, alltså ända till de minsta verksamma enheterna, utan att man på någon punkt i organisationsbyggnaden skulle så att säga göra ett horisontellt snitt tvärs igenom dem alla och sammanföra de enheter, som falla därunder, under ett gemensamt befäl. Därvid skulle alltså enheternas nuvarande befäl bibehållas såsom »tjänstegrenschefer» och alljämt ansvara för det tekniskt riktiga bedrivandet av verksamheten inom respektive »tjänstegrenar» men i vad det gäller personalens användning i stort inom distriktet underställas den gemensamme befälhavaren. En förutsättning för en dylik omorganisation är tydligen, att den territoriella indelning, vartill de olika organisationerna nu ansluta sig, göres kongruent. — De myndigheter, som nu handhava den centrala ledningen av de olika organisationerna, skulle där-efter få en ställning i förhållande till de lokala, gemensamma befälhavarna, som erinrade i den civila förvaltningen om vissa centrala verk gentemot länsstyrelserna och i den militära förvaltningen om truppslagsinspektörerna gentemot arméfördelningscheferna.

Frågan om på vilken punkt i organisationsbyggnaden denna samordning tvärs över hela fältet skulle sättas in, är beroende av de särskilda organisationernas uppbyggnad i detalj och tekniska indelning och skall icke närmare diskuteras här. Det förefaller emellertid ofrånkomligt, att de geografiska områden, till vilka indelningen skall hänföra sig, som regel bli mindre än ett län av sedvanlig storlek. Då indelningen ej bör skära länsgränserna, bör man alltså räkna med delar av län (eller helt län beträffande de allra minsta). Det är tänkbart, att man i flertalet län skulle kunna utnyttja den för utrymningsändamål befintliga indelningen i inkvarteringsområden, enligt vilken länen i regel uppdelats på 2 å 3 områden.

Det förefaller, som om man på denna väg skulle kunna komma fram till en anordning, som efterhand kunde utvecklas till att utgöra *en enhetlig ledning och disponering för varje distrikt av därvarande civilbefolkningens totala arbetsinsats*. Värdet av en sådan anordning ligger i öppen dag. Att frågan härom icke låter lösas sig annat än genom nyorganisation är beklagligt men sammanhänger med att vår lokalförvaltning på det hela taget icke är så utbyggd, att

den utan vidare kan påläggas mera betydande arbetsuppgifter, sammanhängande med extraordinära förhållanden.

Även frågan om omfattningen i detalj av denne »hemortsbefälhavares» verksamhet kan här endast antydas i huvuddrag. I stort sett komme det att röra sig om *dels* vissa bevaknings- och skyddsuppgifter (hemvärn, extra polis, luftskydd, brandskydd, skogsbrandskydd m. m.) och *dels* arbetskraftförsörjning till transportväsen och produktion, i den mån sådan verksamhet av härför ansvariga myndigheter föreskrives skola upprätthållas inom distriktet.

Ett sådant enhetsorgan, som här antytts, skulle möjliggöra icke endast ett samordnande av rekryteringen för olika här avsedda ändamål utan även, att *eventuell tvångsuttagning härför (d. v. s. olika nu förekommande former av av tjänsteplikt) kunde sammanföras såväl lagtekniskt som organisatoriskt.* Att detta skulle innebära en fördel är uppenbart.

Det förutsättes här att ifrågavarande befattningshavare underställas civil administrativ myndighet.

Kommissionen avstyrker, under återopande av nu återgivna avsnitt av dess yttrande, de föreslagna formerna för tjänsteplikt för luftskyddet och utrymningsväsendet. Utrymningsväsendets personalbehov kunde enligt kommissionen tillgodoses inom ramen av gällande tjänstepliktslag, i den mån lagen om förfoganderätt för luftskyddets behov ej vore tillämplig. Nu ifrågavarande spörsmål borde därför ytterligare övervägas. Skulle kommissionens förslag härom icke biträdas, hemställer kommissionen, att vid den slutliga utformningen måtte beaktas följande av kommissionen framförda synpunkter:

Befogenheten att uttaga personal till *luftskyddstjänst* och *utrymnings-tjänst* bör generellt uppdragas åt en och samma myndighet. Gives uppdraget åt annan än länsstyrelse, skall vid uttagning samråd med länsstyrelsen äga rum. Om uppdraget ej gives åt den myndighet, som handhar tillämpningen av lagen om tjänsteplikt, böra de för uttagningen normerande föreskrifterna avfattas så, att personaluttagning för sagda ändamål verkställas under intim samverkan med riksarbetsstyrelsen och dess lokala organ.

Utrymningskommissionen har anfört, att det icke är möjligt att uppskjuta personalanskaffningen till utrymningstillfället utan att personalen måste uttagas på förhand, vilket i och för sig får anses självklart. Härutöver har emellertid utrymningskommissionen anfört, att det vanliga tjänstepliktsinstitutet icke erbjuder möjlighet till en så snabb personaluttagning, som måste äga rum vid utrymning. Detta uttalande är icke på något sätt motiverat. Att tjänstepliktsinstitutet skulle komma att fungera långsammare än något annat institut för personaluttagning är icke att befara. Tvärtom synes det sannolikt, att en institution med personal, speciellt inriktad på uttagning av arbetskraft, kommer att fungera snabbare än den, som endast mer eller mindre tillfälligt sysslar med dylika angelägenheter, vilket senare måste bli fallet med det centrala utrymningsorganet och dess lokalorgan.

Utrymningskommissionen anför, att den, som ingår i hemvärdet eller annan frivillig försvarsorganisation, ej bör kunna uttagas till utrymningstjänsteplikt. Däremot synes det vara avsikten att denna tjänsteplikt skall förhindra att person, som uttagits till tjänstgöring vid utrymning, uttages till arbete enligt tjänstepliktslagen under den tid utrymningstjänsten varar. Utrymningskommissionen föreslår, att i 18 § andra stycket tjänstepliktslagen tillägg härom göres. Denna utrymningskommissionens uppfattning kan arbetsmarknads-kommissionen icke biträda. Det är riktigt, att utrymningstjänst i vissa fall

får anses vara av den betydelse, att den bör äga företräde framför andra samhälliga arbetsuppgifter, men att därifrån sluta till att utrymningstjänsten under alla förhållanden skall äga företräde till arbetskraft framför varje annan civil arbetsuppgift med undantag av hemvärnstjänst eller ledamotskap av frivillig försvarsorganisation är att gå för långt. Arbetsuppgiftens betydelse ur samhällets synpunkt bör i fråga om utrymningstjänsten avgöras från fall till fall, och arbetsmarknadskommissionen måste därför bestämt avstyrka, att utrymningstjänsten generellt gives företräde framför annan tjänst.

Personaluttagningen skulle enligt förslaget tillkomma i utrymningskommun länsstyrelsen och i inkvarteringskommun den centrala utrymningsmyndigheten. Under hänvisning till att kommissionen avstyrker inrättandet av särskild utrymningstjänsteplikt hemställer kommissionen att bestämmelserna om skyldigheten att utföra utrymningstjänst utformas så, att uttagningen av personal skall verkställas å utrymningsort i den ordning, som är eller kan bli fastställd för uttagning av personal för luftskyddstjänst, och å inkvarteringsort med stöd av lagen om tjänsteplikt.

I anslutning till vad ovan anförts bör 34 § omformuleras med hänsyn till att den centrala utrymningsmyndigheten ej skall äga befogenhet uttaga personal.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län framhåller, att, då luftskyddschef inom inkvarteringskommun icke tillerkänts någon befogenhet med avseende å utrymningsfrågor, man måste befara, att en viss dualism inom dessa kommuner komme att råda mellan utrymningstjänsten och luftskyddstjänsten, särskilt i vad avsåge uttagning av personal. En samordning av de olika intressena borde ske i författningsväg. Enligt föreliggande förslag vore det formellt icke uteslutet, att en person uttoges till såväl luftskyddstjänsteplikt som utrymningstjänsteplikt. Sådana föreskrifter måste meddelas, att antingen den som tagits i anspråk för viss tjänsteplikt vore undantagen från annan tjänsteplikt eller ock att åt en myndighet överlämnades att träffa avgörande om uttagning till tjänsteplikt, varom här vore fråga. Lämpligast syntes vara, att en myndighet erhöle rätt att vid konkurrens avgöra företrädesrätten.

Länsstyrelsen i Uppsala län framhåller såsom uppenbart, att ehuru själva utrymningstjänsteplikten skall inträda först sedan förordnande om eller uppmaning till utrymning givits, personalens uttagning och fördelning måste planläggas i god tid dessförinnan. Likartade synpunkter framföras av *länsstyrelsen i Stockholms län*. Andra remissmyndigheter åter framhålla, att enligt förslaget uttagning ej syntes kunna ske redan under fredstid; detta vore emellertid oundgängligen nödvändigt, därest en organisation för handhavande av utrymning skulle kunna åstadkommas redan i fredstid och sålunda en utrymning genomföras snabbt och friktionsfritt. I några remissyttranden ifrågasattes, huruvida icke skyldighet borde införas för person, som funnes upptagen i utrymningsplan såsom avsedd att fullgöra utrymningstjänst, att på anmodan av luftskyddschef undergå erforderlig utbildning och övning.

Länsstyrelsen i Blekinge län anser det böra uttryckligen angivas, att utrymningstjänsteplikten innebär skyldighet för person inom utrymningskommun att tjänstgöra även inom inkvarteringskommun, samt att det åligger utrymningskommun att på begäran av inkvarteringsnämnd tillhandahålla er-

forderlig expeditionspersonal åt nämnden ävensom annan personal, som behöves för inkvarteringens ombesörjande.

Medicinalstyrelsen föreslår, att bestämmelserna om utrymningstjänsteplikt kompletteras med dels föreskrift att länsstyrelsen, respektive den centrala utrymningsmyndigheten må, om synnerliga skäl därtill föreligga, medgiva befrielse från utrymningstjänsteplikt, dels ock föreskrift att medicinalpersonal och annan sjukhuspersonal, den senare om den fullgör eller är avsedd att fullgöra tjänst vid sjukhus, som avses i lagen om sjukhusvård vid krig eller krigsfara, må uttagas för fullgörande av utrymningstjänsteplikt endast efter medgivande av medicinalstyrelsen.

Länsstyrelsen i Kronobergs län framhåller, att stadgandet i 12 § kommissionens förslag om befogenhet för länsstyrelse att förordna om hämtning genom polismyndighetens försorg för att ej bliva illusoriskt på grund av det dröjsmål, som måste uppkomma innan länsstyrelsen hunne meddela förordnande, borde anförtros polismyndigheten även i annat fall än det i 34 § kommissionens förslag angivna.

Det är enligt min mening en fördel om man så långt det är möjligt på frivillighetens väg anskaffar den arbetskraft, som erfordras för genomförandet av en utrymning. Man kan dock icke räkna med att man på denna väg skall kunna i alla situationer erhålla tillräcklig arbetskraft. Det är därför nödvändigt att äga tillgång till tvångsätgärder.

*Departements-
chefen.*

De möjligheter, som för närvarande stå till buds för uttagning medelst luftskyddsföfogandelagens tjänstepliktbestämmelser av personal för biträde åt utrymningsmyndigheterna, äro icke tillfyllest. Jag hänvisar i detta hänseende till den av utrymningskommissionen härför lämnade redogörelsen (Bilaga B sid. 12—13). Kommissionen har därför föreslagit, att vid sidan om luftskyddstjänsteplikten — vilken efter den genom utrymningslagen företagna boskillnaden mellan luftskydd och utrymning icke kommer att omfatta tjänsteplikt för utrymningsändamål — till utrymningsmyndigheternas föfogande skulle ställas ett särskilt institut, benämnt *utrymningstjänsteplikt*, med stöd av vilket arbetskraft skulle kunna tvångsvis anskaffas till samtliga arbetsuppgifter å såväl utrymningsorten som inkvarteringsorten.

Vid ståndpunkttagandet till detta förslag böra först två särskilda härmed sammanhörande problem uppmärksammas.

Det första av dessa är huruvida särskild utrymningstjänsteplikt vid sidan av den allmänna tjänsteplikten är erforderlig. Utrymningskommissionen har gjort gällande, att det vanliga tjänstepliktsinstitutet icke erbjöde möjlighet till en så snabb personaluttagning som måste äga rum vid utrymning. Arbetsmarknadskommissionen däremot har ansett utrymningskommissionens betänkligheter mot att lita enbart till den allmänna tjänsteplikten ogrundade.

De båda kommissionernas uppfattningar i denna sak synas mig icke så oförenliga som vid första påseendet kan synas vara fallet. De arbetsuppgifter

det här är fråga om äro nämligen sinsemellan av olika karaktär och skilda synpunkter måste därför läggas å desamma.

Den personal, som erfordras å utrymningsorten, har huvudsakligen till arbetsuppgift att tjänstgöra å utrymningsbyråer och dess eventuella lokala förgreningar eller å inkvarteringsbyråer, biljettbyråer och andra likartade institutioner å utrymningsorten eller att biträda vid själva transportererna inom utrymningsorten eller från denna till inkvarteringsorten. Såsom utrymningskommissionen framhåller behöver denna personal tagas i anspråk endast under en begränsad tid. För att det ytterst känsliga organisationsproblem det här är fråga om skall gå väl i lås är vidare nödvändigt, att utrymningsmyndigheterna utarbetat en detaljerad plan, innefattande noggranna undersökningar om lämpligaste personalrekryteringen. Det synes mig utgöra en given fördel, om jämväl den formella befogenheten att verkställa personaluttagning lägges hos samma myndighet, som har planläggningen i övrigt om hand. Med hänsyn till den begränsade tid uttagningen gäller och det relativa fåtal det är fråga om, synes mig tillskapandet av en utrymnings-tjänsteplikt för denna personal icke behöva vålla några komplikationer för de myndigheter, som handhava den allmänna tjänsteplikten.

Då utrymningstransportererna ankomma till inkvarteringsorten, uppstår därstädes ett anseeligt arbetskraftsbehov av tillfällig art. Jag åsyftar i första hand behovet av personer, som kunna biträda vid landsvägstransportererna från den järnvägsstation, där tågresan avslutas, till respektive förläggningar. Vidare torde åtskilliga inrednings- och utrustningsarbeten å förläggningarna återstå att utföra, då utrymning påbjudes. Det är i båda dessa fall fråga om arbeten, vilka ej tåla uppskov men samtidigt äro på ganska kort tid slutförda. Jag föreställer mig att det skall vara möjligt att delvis få dessa arbetsuppgifter utförda genom frivilligt åtagande. Men i den mån tvångsuttagning blir nödvändig, synes mig det smidigaste och med minsta omgång förenade tillvägagångssättet vara att inkvarteringsorganen själva få ordna personaluttagningen.

Den personal, som erfordras för driften av internatförläggningar, får däremot arbetsuppgifter av mera stadigvarande natur. Denna personal består dels av personer, vilka äro hemmahörande i utrymningskommunen och medföljt därifrån, och dels av personer, vilka icke äga någon anknytning till utrymningskommunen.

Vad den förra gruppen beträffar torde denna personals tjänstgöring vid internatförläggningen i allmänhet vara betingad antingen av att den äger någon direkt anknytning till de i förläggningen inkvarterade (moder till barn, som inkvarterats i förläggningen, person, som förut haft tjänsteställning hos förläggningens ledare eller annan funktionär därstädes o. s. v.) eller att den äger för arbetet avpassad utbildning. I fråga om många av de vid förläggningarna tjänstgörande torde dessa båda synpunkter komma att sammanfalla. Uttagningen av denna personalgrupp kommer att ske i utrymningskommunen. Huruvida uttagningen bör ske av luftskyddschefen med stöd av utrymningstjänsteplikten eller av vederbörande länsarbetsstyrelse med anlitan- de av den allmänna tjänsteplikten kan vara tveksamt. Till förmån för det

förra alternativet synes mig tala, att det här i stor utsträckning är fråga om personer med tidigare personlig kontakt med de inkvarterade och att utrymningsmyndigheterna synas på grund av sina under planlägningsarbetet förvärvade erfarenheter äga särskilda förutsättningar att ordna de speciella rekryteringsproblem, som i detta fall uppstått. Tidsfaktorn är även här av betydelse så till vida, att den uttagne för att kunna komma till inkvarteringsorten i allmänhet måste vara beredd att medfölja själva utrymningstransporten. Jag har därför stannat för att även i nu nämnda fall anlita utrymnings-tjänsteplikten och giva vederbörande luftskyddschef befogenhet att verkställa personaluttagningen, dock endast beträffande dem, som uttagas omedelbart vid utrymningen. Senare eventuella kompletteringar tvångsvis av personalen få sålunda, även om personalen togs från utrymningskommunen, ske med tillhjälp av de organ, som handhava den allmänna tjänsteplikten.

Beträffande slutligen den återstående gruppen eller den personal, som erfordras vid förläggningarna utöver dem, vilka medföljt vid utrymningen, synes för dennas vidkommande anledning icke föreligga att frångå de allmänna reglerna för anskaffning tvångsvis av arbetskraft. Vederbörande inkvarteringsorgan får sålunda för detta ändamål vända sig till länsarbetsstyrelsen.

Det andra av de båda problem, vilka, enligt vad jag förut anført, borde uppmärksammas i detta sammanhang, rör frågan om den ställning utrymnings-tjänsteplikten bör intaga i förhållande till de andra beredskapsuppgifter, vilka konkurrera med densamma i fråga om personalrekryteringen. I utrymningskommissionens utredning hava vissa riktlinjer angivits för vad enligt kommissionens mening härutinnan bör gälla. Arbetsmarknadskommissionen har också i sitt remissyttrande ingående sysselsatt sig med spørsmålet.

Spørsmålet bör emellertid icke betraktas isolerat utan i sammanhang med den mera omfattande och ytterst betydelsefulla frågan om en avvägning av de krav på icke krigstjänstgörande personers arbetskraft, som framställas från olika beredskapsorganisationers sida. Det gäller härvidlag icke blott att tillse att *en* person icke engagerar sig för flera olika beredskapsuppgifter och att, om oförenlig konkurrens om hans arbetskraft uppstår, kompetent myndighet finnes att lösa intressekollisionen under hänsynstagande i främsta rummet till den omtvistade personens större eller mindre förutsättningar för den ena eller andra uppgiften. Till följd av den allmänna knapphet på arbetskraft, som kan beräknas uppkomma i en krigssituation, är det även av vikt, att *en* beredskapsuppgift icke suger till sig så mycken arbetskraft att på ett annat område den förelagda uppgiften icke kan fyllas på grund av omöjligheten att erhålla lämplig personal. Man måste med andra ord vid behov föreskriva en maximalgräns för den personalstyrka, som viss beredskapsorganisation, vare sig den grundar sin personalrekrytering på frivillighetens väg eller med stöd av legala tvångsmedel, äger taga i sin tjänst.

En sådan samordning av de olika intressena har ännu icke kommit till stånd. Förberedande åtgärder härför hava emellertid vidtagits. Genom brev den 28 juni 1940 uppdrag Kungl. Maj:t åt statens arbetsmarknadskommission

att utreda förevarande spörsmål samt inkomma med det förslag, vartill utredningen kunde föranleda. I anledning härav upprättades inom arbetsmarknadskommissionen en den 16 januari 1941 dagtecknad promemoria angående samordning av beredskapsåtgärder. På grundval av förslag därom i promemorian bemyndigade Kungl. Maj:t därefter genom brev den 21 februari 1941 arbetsmarknadskommissionen att med biträde av länsarbetsnämnderna och i samråd med berörda myndigheter och sammanslutningar verkställa inventering och registrering av den personal, som tagits i anspråk för vissa i brevet angivna beredskapsåtgärder eller, efter kommissionens bestämmande, för annan beredskapsåtgärd av likartad beskaffenhet. Den personal, som inventeringen och registreringen enligt brevet närmast skall omfatta, utgöres av a) personal, som tagits i anspråk för det allmänna luftskyddet, ävensom i viss utsträckning för industriluftskyddet och hemskyddet; b) brandfogde, vice brandfogde och medlem av beredskapskårerna för skogsbrandskyddet; c) inkvarteringschef, inkvarteringsledare, ledamot av inkvarteringsnämnd eller person, som uttagits för annan uppgift inom utrymningsorganisationen av mera stadigvarande natur; d) personal, som, utan att vara stadigvarande anställd i järnvägarnas tjänst, tagits i anspråk för beredskapsåtgärder inom järnvägarnas verksamhetsområde; e) icke uppskovsberättigad personal för beredskapsuppgifter inom statens vattenfallsverks eller icke statliga kraftföretags verksamhetsområde; f) personal tillhörande de av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen organiserade vägarbets-, broreparations- och hamnreparationsavdelningarna; g) personal tillhörande de inom länen organiserade vägunderhålls- och väg-reparationsavdelningarna; h) personal tillhörande de av flygförvaltningen upprättade flygfältsreparationsavdelningarna; i) hemvärnsmän och reservhemvärnsmän; k) personal, som genom förmedling av lottakår ställt sig till förfogande för försvarsmakten; l) personal, som ingår i svenska röda stjärnans beredskapskår; m) personal, som enligt av överstyrelsen för svenska röda korset eller underlydande organ fört register åtagit sig beredskapsuppgift, dock icke sjukvårdstjänst vid allmänna luftskyddet eller industriluftskyddet; n) icke värnpliktiga personer, som ställt sig till krigsmaktens förfogande i egenskap av medlemmar i frivilliga automobilkåren, frivilliga motorcykelkåren eller Sveriges frivilliga motorbåtskår, såsom krigsfrivilliga eller eljest på grund av åtagande att fullgöra beredskapsuppgift inom krigsmaktens verksamhetsområde.

Sedan denna inventering och registrering slutförts och man därigenom erhållit en allmän översikt av personalrekryteringsproblemet, är avsikten att i enlighet med vissa uppdragna riktlinjer vidtaga sådana reglerande åtgärder, att en samordning av den innebörd jag förut angivit därigenom kan komma till stånd. I vilken utsträckning de av arbetsmarknadskommissionen skisserade synpunkterna böra läggas till grund för samordningen, är jag nu icke beredd att göra något uttalande om. Med hänsyn till det läge, vari detta spörsmål för närvarande befinner sig, synes det mig icke lämpligt att nu i utrymningslagen intaga några bestämmelser rörande utrymningstjänstepliktens förhållande till andra beredskapsuppgifter. Av samma skäl kan jag icke förorda

det av utrymningskommissionen föreslagna tillägget till 18 § andra stycket tjänstepliktslagen. Principiellt synes mig, med den begränsning utrymnings-tjänsteplikten givits i lagförslaget, denna böra äga företräde framför den allmänna tjänsteplikten. Även denna fråga bör emellertid, ehuru den ej gäller samordning mellan olika beredskapsåtgärder, övervägas i nyss omnämnda sammanhang. Skulle det under övergångstiden visa sig, att avsaknaden av en laglig reglering av frågan medför olämpliga konsekvenser, får man genom provisoriska tillämpningsåtgärder söka avhjälpa desamma. — En begränsning i befogenheten att utnyttja utrymningstjänsteplikten, motsvarande den för luftskyddets del i 32 § gällande luftskyddskungörelse upptagna, bör övervägas i samband med utformningen av utrymningskungörelsen.

Departementsförslagets huvudbestämmelser om utrymningstjänsteplikten återfinnas i 12 §. I *första stycket* utsäges, att med utrymningstjänsteplikt förstås skyldighet att under utrymning utföra sådant arbete, som är för genomförandet av utrymningen och för ordnandet av inkvarteringen oundgängligen erforderligt. Skulle beslut om verkställighet av utrymning meddelas etappvis, bör skyldighet att fullgöra tjänsteplikt anses föreligga redan i och med första verkställighetsbeslutet. Vidare angives, att tjänsteplikten omfattar åldersgrupperna 16—70 år. Att vid uttagning till tjänsteplikt hänsyn skall tagas till vederbörandes personliga förutsättningar att utföra det arbete, varom fråga är, ligger i sakens natur. Såsom berättigade att verkställa uttagning till utrymningstjänsteplikt angivas i *andra stycket* i utrymningsorten luftskyddschefen samt eljest inkvarteringschefen. Detta stadgande innebär en förändring i förhållande till vad nu gäller i fråga om luftskyddstjänsteplikten, nämligen att befogenheten tillkommer länsstyrelsen med rätt för denna att överlåta befogenheten å luftskyddschef. Då det av praktiska skäl icke torde vara möjligt att vid en utrymning med erforderlig snabbhet ordna personalrekryteringen, därest nämnda överlåtelse rätt icke anlitas, synes det naturligt att lägga befogenheten direkt hos luftskyddschefen i utrymningskommunen samt eljest hos inkvarteringschefen. Med hänsyn till den centrala utrymningsmyndighetens rätt att meddela direktiv kan den uppenbarligen utöva inflytande på grunderna för personaluttagningen. — Enligt 36 § förutsattes luftskyddschefen kunna överlåta sin befogenhet å utrymningschefen.

Ramen för *luftskyddschefens* befogenhet att uttaga personal behandlas i 12 § *tredje stycket*. Befogenheten är för det första begränsad så till vida, att han icke äger taga i anspråk andra än dem, vilka hava sitt hemvist inom luftskyddsområdet. En tillfällig vistelse å en ort synes nämligen icke böra leda till att vederbörande tvångsvis tages i anspråk för utrymningstjänst. Såsom jag förut angivit anser jag luftskyddschefen böra äga rätt att verkställa uttagning för tjänstgöring antingen för verkställande av utrymning, som berör utrymningsorten, eller vid förläggning, där personer från utrymningsorten inkvarterats. Begreppet utrymningsort bör dock i detta sammanhang av praktiska skäl icke begränsas till själva utrymningskommunen utan omfatta hela det luftskyddsområde, vari utrymningskommun ingår. Enär det behov av arbetskraft, som gör sig gällande först under inkvarteringstiden, bör, såsom jag

förut anført, tillgodoses med anlitande av den allmänna tjänsteplikten, föreskrives slutligen, att luftskyddschefens rätt att verkställa uttagning till tjänstgöring vid förläggning upphör efter det de, vilka utrymningsmyndigheterna bistått med anordnande av reselägenhet, lämnat utrymningskommunen.

I 12 § *fjärde stycket* fastslås gränserna för *inkvarteringschefens* befogenheter. Uttagningen skall avse tjänstgöring inom det inkvarteringsområde, i vilket den tjänstepliktige har sitt hemvist eller i anledning av utrymningen tagit uppehåll. Såsom förut framhållits, bör den uttagning, som inkvarteringschefen äger verkställa, endast avse att tillgodose det tillfälliga arbetskraftsbehov, som, måhända utan längre varsel, gör sig gällande omedelbart efter det utrymningen påbjudits, exempelvis för transporter, upprustning av internatförläggningar m. m. För den under utrymningstiden kontinuerligt erforderliga arbetskraften bör i stället — i den mån behovet av arbetskraft ej tillgodoses genom personer från utrymningsorten, vilka medfölja vid utrymningen — det allmänna tjänstepliktsinstitutet anlitas. På grund härav har i departementsförslaget stadgats, att på grund av uttagning av inkvarteringschef icke någon må åläggas fullgöra tjänsteplikt under mera än en vecka av utrymningstiden. Däremot föreligger ej hinder för inkvarteringschefen att för sistnämnda tidsperiod, i avvaktan på att länsarbetsstyrelsen anvisar arbetskraft, uttaga personer jämväl till arbetsuppgifter av kontinuerlig art.

I samband med utfärdande av utrymningskungörelse torde få övervägas, huruvida särskild bestämmelse är erforderlig för att trygga uppehållet av nödig kontakt mellan å ena sidan dem, som handhava utrymningstjänsteplikten, och å andra sidan organen för den allmänna tjänsteplikten.

Det är, såsom förut framhållits, givet, att handhavandet av tjänsteplikten förutsätter, att en plan för personalrekryteringen uppgjorts redan under fredstid. I lagen anges endast, att själva arbetsprestationen icke får tagas i anspråk förrän utrymning påbjudits.

I fråga om en del av utrymningspersonalen (exempelvis de å utrymningsbyråer och biljettbyråer tjänstgörande) vore det önskvärt, att de redan i fredstid instruerades om sina kommande göromål. Då dylik instruktionskurs bör kunna ordnas utan att deltagarna vållas annat än relativt ringa omak, förutsätter jag, att önskemålet kan realiseras på frivillighetens väg.

Departementsförslagets 13 och 14 §§ (11 och 12 §§ i kommissionens förslag) innehålla bestämmelser dels om inställeskyldighet inför uttagningsmyndigheten, dels om lydnadsplikt i förhållande till överordnad personal, dels ock om rätt att genom polismyndighetens försorg hämta den, som utebliver eller avviker från arbete. Vissa modifikationer hava företagits i förhållande till kommissionsförslaget. Någon närmare motivering för dessa torde dock ej behöva lämnas.

Slutligen har i 15 § lämnats en hänvisning till särskilt meddelade bestämmelser om ersättning till den tjänstepliktiga personalen. Till frågan om denna ersättning återkommer jag i det följande.

Förfogande i anledning av utrymning.

16—22 §§.

Kommissionens förslag.

Kommissionens förslag innehåller i 13—20 §§ bestämmelser om förfogande i anledning av utrymning. Rörande innehållet av dessa bestämmelser hänvisas till Bilaga B sid. 31—34. Den av kommissionen lämnade motiveringen till desamma återfinnes i Bilaga B sid. 16—18.

Yttrandena.

Statens livsmedelskommission anmärker, att evakuering kan komma till stånd även utan att förordnande om utrymning skett eller uppmaning därtill utfärdats. En dylik frivillig utrymning kunde i vissa fall tänkas få en panikartad karaktär. Det torde enligt kommissionen vara nödvändigt, därest väsentliga delar av befolkningen inom ett samhälle på ett mera panikartat sätt utrymde hemorten, att en sådan flyktingström omhändertoges och hjälptes i samma utsträckning som vid en ordnad utrymning. Särskilt viktigt torde vara, att livsmedel tillfördes densamma, och för anskaffning av sålunda erforderliga varupartier kunde understundom ett ianspråktagande tvångsvis av tillgängliga födoämnesförråd bliva nödvändigt. Erforderlig hjälpverksamhet torde också med största sannolikhet komma till stånd, i den mån organisationer därför funnes eller i det aktuella läget kunde skapas. En dylik hjälpverksamhet syntes bliva underlättad, därest bestämmelser rörande eventuella förfoganden i anledning av sådan icke anbefalld utrymning samt ersättning vid sådant förfogande funnes angivna i en utrymningslag. Kommissionen föreslår därför en utvidgning av förfogandebestämmelserna i nämnda riktning.

I fråga om 13 § i kommissionens förslag hava ändringsförslag framställts av medicinalstyrelsen och länsstyrelsen i Kopparbergs län.

Medicinalstyrelsen föreslår, att förfogande enligt 13 § första stycket skall i fråga om sådana anstalter, som avses i lagen om sjukhusvård vid krig eller krigsfara, få verkställas endast efter medgivande av medicinalstyrelsen.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län anmärker — i anledning av stadgandet i 13 § tredje stycket — att förordnande om eller uppmaning till utrymning lärer kunna ske vid olika tidpunkter för de särskilda luftskyddsorterna. Rättigheten att erhålla bostadsutrymme i byggnad, som icke stadigvarande är bebodd av ägaren, lärer för ägare, som bor i luftskyddsort, vilken senare än annan blir föremål för utrymning, kunna bliva illusorisk, om byggnaden tagits i anspråk vid utrymning av annan luftskyddsort. Jämväl i detta fall borde skapas garanti för att ägaren kunde erhålla bostadsutrymme för sig och sin familj.

Beträffande stadgandet i 15 § 1 mom. andra stycket andra punkten framhåller *riksvärderingsnämnden* — efter att hava ingått på ett bedömande i sak av stadgandet — att det vore angeläget, att största möjliga likformighet rådde mellan ersättningsbestämmelserna i de olika författningarna, varför eventuella ändringar borde vidtagas samtidigt i alla författningarna. En utredning an-

gående rekvisitionslagstiftningen bedreves för närvarande av utredningsmän, tillkallade av chefen för försvarsdepartementet enligt bemyndigande den 31 januari 1941. Då det syntes kunna antagas, att dessa komme att ägna uppmärksamhet åt spörsmålet, efter vilka grunder ersättning skulle utgå vid rekvisition, torde slutlig ståndpunkt i ämnet icke böra tagas innan utredningsarbetet slutförts.

Departements-
chefen.

Departementsförslagens bestämmelser om förfogande i anledning av utrymning överensstämja sakligt sett praktiskt taget helt med motsvarande bestämmelser i luftskyddsförfogandelagen. Då det delvis är samma myndigheter som skola tillämpa luftskyddsförfogandelagens och utrymningslagens förfogandebestämmelser, är det givetvis i och för sig ett praktiskt önskemål att inga väsentliga skiljaktigheter råda lagarna emellan. I den mån den förra lagen blir föremål för omarbetning, som medför sakliga ändringar, få motsvarande jämkningar göras i utrymningslagen. Detsamma gäller för den händelse den nu pågående utredningen rörande rekvisitionslagstiftningen medför sådana ändringar i nämnda lag, som inverka på ersättningsreglerna i andra förfogandelagar.

Departementsförslagens förfogandebestämmelser — vilka återfinnas i 16—22 §§ — innefatta givetvis i så måtto en nyhet, att genom desamma möjlighet beretts att taga egendom i anspråk jämväl i anledning av militärutrymning. Däremot har jag icke funnit det möjligt tillmötesgå livsmedelskommissionens yrkande, att förfoganderätt skulle medgivas jämväl vid en utan initiativ från myndighet företagen mer eller mindre planlös utrymning. Det är uppenbarligen av yttersta vikt, att en utrymning av åsyftad art icke kommer till stånd. För detta ändamål innehåller, såsom längre fram skall omnämnas, departementsförslaget bestämmelser om förbud mot bortflyttning. Det synes mig då ur psykologisk synpunkt mindre lämpligt att på förhand tillskapa särskilda bestämmelser, som göra dem, vilka bryta mot förbudet, jämställda med de personer, som genom att lämna sin hemort efterkomma ett statligt påbud. Ett ytterligare skäl häremot föreligger i svårigheten att angiva de förutsättningar, under vilka förfoganderätten skulle få tagas i anspråk.

Vad angår medicinalstyrelsens förslag om sådan begränsning av förfoganderätten, att anstalter, som avses i lagen om sjukhusvård vid krig eller krigsfara, kunde tagas i anspråk endast efter styrelsens medgivande utgår jag från att eventuella intressekollisioner i detta avseende skola kunna lösas utan särskild lagbestämmelse.

Bestämmelserna i 16 § tredje och fjärde styckena innebära begränsningar i förfoganderätten, vilka för närvarande icke finnas föreskrivna. De överensstämja i sak med 13 § tredje och fjärde styckena kommissionsförslaget. Dock har den kompletteringen gjorts, att i fråga om beredande av bostadsutrymme hänsyn skall tagas jämväl till vederbörandes familjemedlemmar. I anledning av länsstyrelsens i Kopparbergs län anmärkning rörande ägares rätt att i visst av länsstyrelsen angivet fall erhålla nödigt bostadsutrymme vill jag tillägga, att 16 § tredje och fjärde styckena synas böra så tolkas, att om i det

angivna fallet hela byggnaden tagits i anspråk vid den tidigare utrymningen, nämnda förfogande bör vid den senare utrymningen så begränsas, att ägare eller nyttjanderättshavare erhåller nödigt bostadsutrymme i byggnaden.

Kostnaderna för planläggning och verkställande av utrymning.

23—32 §§.

Kommissionens förslag.

I 21—30 §§ kommissionsförslaget behandlas frågan om kostnaderna för planläggning och verkställande av utrymning. Jag hänvisar till Bilaga B sid. 34—35 samt beträffande kommissionens motivering för bestämmelserna, till samma bilaga sid. 18—25.

Yttrandena.

I fråga om stadgandet i 21 § kommissionsförslaget om skyldighet för utrymningskommun att bestrida kostnaden för arvode åt utrymningschef framhålla *stadsfullmäktige i Kalmar, Uddevalla och Boden* samt *drätselkamrarna i Karlstad* och *Kristinehamn* såsom sin mening, att nämnda arvode bör utgå av statsmedel. *Statskontoret* anser uppdraget böra — i likhet med uppdraget att vara luftskyddschef — betraktas såsom ett medborgerligt förtroendeuppdrag, för vilket särskilt arvode icke borde utgå. 21 § borde därför ändras till att avse ersättning för mistad inkomst. Jämväl en del andra remissmyndigheter anställa jämförelse med luftskyddscheferna och anse samma grundprinciper böra gälla i båda fallen.

Stadsfullmäktige i Gävle anmärka, att i förslaget icke utsagts vem som skall fastställa arvodets belopp. Även om man kunde utgå från att arvodet fastställdes av den myndighet, som ägde förordna utrymningschefen, d. v. s. länsstyrelsen, syntes en bestämmelse därom vara behöflig till undvikande av missförstånd. En dylik bestämmelse torde emellertid kunna inflyta i blivande utrymningskungörelse.

I anslutning till 21 och 22 §§ i kommissionsförslaget anmärka *stadsfullmäktige i Boden*, att man genom överflyttande av samtliga avlöningskostnader å statsverket vunno möjlighet till likformighet mellan avlöningarna till hela den under ett utrymningstillstånd erforderliga personalen. Enligt de föreslagna bestämmelserna skulle all den personal, som vid ett utrymningstillstånd erfordrades utöver den, som erfordrades vid planläggningen, avlönas av statsverket. Vid ett utrymningstillstånd kunde därför inträffa, att personal, anställd på samma ställe och med samma arbetsuppgifter, uppbyure högst olika ersättningar.

Ett mera allmänt uttalande om förhållandet mellan statens och kommunernas skyldighet att svara för kostnaderna förekommer i *kommunalfullmäktiges i Valbo kommun* yttrande. Det göres däri gällande, att de kostnader, som kunde bli en följd av lagens tillämpning, komme att på ett synnerligen ojämnt och därför även orättvist sätt drabba olika kommuner. I ekonomiskt hänseende svaga kommuner kunde bli mycket hårt belastade med utgifter, medan ekonomiskt bärkraftiga kommuner

kunde slippa lindrigt undan, måhända helt undslippa dylika kostnader. Enligt fullmäktiges mening borde statsverket svara för alla kostnader, som uppkomme vid genomförandet av utrymning, respektive inkvartering. Att kommunerna, såsom föreslagits i 24 §, skulle svara för kostnaderna för planering av såväl luftskydds- som militärutrymning, där sådan ägde rum samtidigt, måste anses mindre välbetänkt. Det kunde tänkas, att en landskommun med svag ekonomi men med betydande förläggning av militär, kunde få rätt så betydande utgifter därför.

Förslaget att vid planläggning av såväl luftskyddsutrymning som militärutrymning planläggningskostnaderna skola fördelas mellan stat och kommun på samma sätt som då planläggningen avser endast luftskyddsutrymning beröres även av *länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus* samt *Norrbottnens län* ävensom av *stadsfullmäktige i Göteborg* och *Boden*. Samtliga dessa fyra remissmyndigheter föreslå, att ett särskiljande sker av de kostnader, som uppkomma för planläggning av å ena sidan luftskyddsutrymning och å andra sidan militärutrymning. En sådan kostnadsfördelning vore, enligt vad som anföres, icke omöjlig att verkställa. Länsstyrelsen i Norrbottens län tillägger, att länsstyrelsen icke funne det rimligt, att en kommun av den anledningen att luftskyddsutrymning, omfattande några hundratal personer, planlades för en inom kommunen belägen luftskyddsart skulle nödgas vidkännas kostnader för planläggning av militärutrymning avseende hela kommunen, medan motsvarande kostnader i en grannkommun, för vilken luftskyddsutrymning icke ifrågakomme, helt gäldades av statsverket.

Beträffande 26 § kommissionsförslaget anmärker *länsstyrelsen i Blekinge län*, att vederbörande anstalt även torde böra åläggas att ställa erforderlig personal till förfogande. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* påpekar att 26 § gällde även andra än kommuner, bland annat enskilda sammanslutningar, vilka icke syntes böra åläggas att utan ersättning tillhandahålla ifrågavarande utrustningspersedlar. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* åberopar ett av *sjukhusdirektionen i Göteborg* avgivet yttrande, vari anföres:

26 § i förslaget föreskriver att »den som driver barnhem, sjukhus, ålderdomshem eller annan vårdanstalt, är vid utrymning skyldig att utan ersättning ställa befintlig och för ändamålet lämplig utrustning, som är avsedd för anstalten, till förfogande för förläggning, å vilken från anstalten bortflyttade personer omhändertagas». I förslagets speciella motivering har visserligen framhållits, att transporter av utrustning från utrymningskommunerna till förläggningen böra äga rum endast om utrustningen icke i utrymningskommunen erfordras för t. ex. ett sjukhus eller någon annan därmed jämförlig inrättning, men tillägg av motsvarande innebörd synes jämväl böra göras till paragrafen ifråga. Paragrafen torde även böra innehålla bestämmelse om å vilken myndighet det skall ankomma att avgöra, i vilken utsträckning utrymningskommunen, med hänsyn bland annat till ett eventuellt alltjämt förefintligt behov av utrustning för exempelvis beredskapssjukhus inom kommunen, skall vara skyldig ställa utrustning till förfogande för förläggning å inkvarteringsort. För sjukhusdirektionens vidkommande nödvändiggöras de uppgjorda planerna nyansskaffning av utrustning i betydande omfattning vid dylik utrymning, enär större delen av den utrustning, varöver de under direktionen

sorterande sjukhusen förfoga, även efter utrymnings genomförande kommer att bliva erforderlig för sjukhusen.

I fråga om 28 § kommissionsförslaget åberopar *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* följande yttrande av *sjukhusdirektionen i Göteborg*:

I lagförslaget 28 § säges, att »vid internatförläggning anställd personal med arbetsuppgifter, för vilkas fullgörande särskild personal var anställd i utrymningskommunen redan före utrymningen, skall avlönas av den, som före utrymningen svarade för avlöningen till sådan personal». Vid förflyttning av patienter från Göteborgs stads sjukhus till förläggningar å inkvarteringsort kommer givetvis viss del av den vid sjukhusen anställda personalen att medfölja till de olika förläggningarna. Det torde bliva nödvändigt att i rätt stor utsträckning utnyttja den mera kvalificerade och erfarna personalen vid ifrågavarande förläggningar. Då den sjukvårdande verksamheten vid stadens sjukhus även efter genomförandet av en utrymning torde komma att bedrivas i betydande omfattning, har man att räkna med att den vid sjukhusen sålunda väsentligt minskade personalen måste kompletteras medelst nyanställningar. Då nu staden enligt 28 § skulle vara skyldig att bestrida avlöningskostnaderna för personalen vid de olika tillfälliga förläggningarna, synes det icke rimligt, att staden jämväl skall svara för den merkostnad, som kan uppstå därigenom, att vid sjukhusen till följd av den genomförda utrymningen måste anställas ytterligare personal. Det torde vara en rimlig begäran, att dylik merkostnad bestrides av statsmedel.

Huvudregeln enligt *kommissionsförslaget* i fråga om bestridandet av de kostnader för utrymning, som uppkomma i utrymningskommunen, kan sägas vara den, att kommunen bestrider planläggningskostnaderna för luftskyddsutrymning, att vid verkställande av luftskyddsutrymning vissa angivna kostnader, vilka utgöra huvudparten av totalkostnaderna, bestridas av statsverket, medan kommunen bestrider de kostnader, vilka icke sålunda angivits skola erläggas av statsverket, samt att vid militärutrymning statsverket helt bestrider såväl planläggnings- som verkställighetskostnaderna.

*Departements-
chefen.*

Enligt *departementsförslaget* skola vid luftskyddsutrymning samtliga planläggningskostnader — d. v. s. kostnader, uppkomna innan utrymning påbjudits — betalas av utrymningskommunen. Då utrymning beslutas övertager statsverket ansvaret för samtliga kostnader med undantag av de personal- och lokalkostnader, vilka redan förut åvilade kommunen och vilka kommunen fortfarande skall svara för. Såväl planläggning som verkställighet av militärutrymning bekostas av statsverket.

Vid tillämpning av dessa regler såvitt avser luftskyddsutrymning möter först spørsmålet om arvode åt utrymningschefen. Klart är att eventuellt arvode till utrymningschefen ingår bland de personalkostnader, för vilka utrymningskommunen enligt departementsförslaget principer skall svara. Det kan emellertid ifrågasättas, huruvida icke uppdraget såsom utrymningschef bör anses som ett oavlönat förtroendeuppdrag. Innan frågan besvaras vill jag meddela några uppgifter, som röra de nuvarande utrymningscheferna.

Såsom förut omnämnts har tillstånd till planläggning för luftskyddsutrymning hittills meddelats för 76 luftskyddsorter. I 5 av dessa orter är utrymningschef ej förordnad. I fråga om 4 av de återstående orterna saknas uppgifter om arvodesförhållandena.

Av de 67 återstående utrymningscheferna äro 39 helt i avsaknad av arvode. Jämväl till ytterligare 8 utrymningschefer utgår för närvarande ej arvode; dessa omnämnas emellertid här särskilt antingen därför att de äro anställda i kommunens tjänst och uppbära oavkortad avlöning, oaktat i varje fall tidvis ledighet åtnjutits från denna tjänst, eller av den anledningen att framställning om arvode gjorts och att denna fråga för närvarande ligger under kommunens prövning. Det är sålunda 20 utrymningschefer, vilka för närvarande uppbära arvode av kommunala medel. Arvodets storlek växlar mellan 50 och 750 kronor i månaden.

Såsom förut angivits är utrymningschefen avsedd att intaga en relativt självständig ställning i förhållande till luftskyddschefen. Å de större orterna kan han därför under en forcerad planläggningstid komma att få arbetsuppgifter av sådan omfattning, att det icke skäligen kan fordras av honom att han fullgör desamma utan ersättning. Å andra sidan torde förhållandena i flertalet fall vara sådana, att arvode icke bör utgå och att utrymningschefen ej heller påfordrar något arvode. Med hänsyn härtill ligger det nära till hands att helt överlåta åt kommunen att besluta i arvodesfrågan. Den synnerliga vikt det ur beredskapssynpunkt utgör, att planlägningsarbetet för utrymningen blir tillfredsställande utfört, medför emellertid, att man icke synes böra riskera, att en kommun av missriktad sparsamhet vägrar att anslå medel till arvode åt utrymningschef, oaktat till följd härav kompetent person icke står att erhålla. Med hänsyn härtill föreslås i 23 § departementsförslaget dels åläggande för kommun att bestämma arvode till utrymningschef, vilken betungas med planlägningsarbete av sådan omfattning att det icke skäligen kan fordras, att arbetet utföres utan ersättning, dels bestämmelse om fördelning mellan olika kommuner av skyldigheten att gälda arvode i det fall att flera utrymningskommuner ingå i samma luftskyddsområde, dels ock rätt för länsstyrelsen att, på framställning av centrala utrymningsmyndigheten, bestämma med vilket belopp arvode skall utgå i de fall då högre arvode än det av kommunen bestämda bör utgå eller arvode bör utgå men kommunen avslagit framställning härom.

I 24 § första stycket departementsförslaget fastslås utrymningskommunens skyldighet att gälda planlägningskostnaderna för luftskyddsutrymning. Till undvikande av tvekan huruvida viss kostnad är att hänföra till planläggning eller verkställighet, intager departementsförslaget den ståndpunkten, att staten från och med det beslut om luftskyddsutrymning meddelats bestrider samtliga kostnader med undantag av de personal- och lokalkostnader, för vilka kommunen redan förut svarade.

Utrymningskommissionen har anfört, att det synes uppenbart, att bestämmelsen om skyldighet för utrymningskommunen att bestrida planlägningskostnaderna icke skulle hindra centrala utrymningsmyndigheten att på samma sätt som nu sker, i den utsträckning som finnes lämplig, tillhandahålla anvisningar ävensom blanketter och dylikt som erfordras för planläggningen. Att bestämmelsen icke lägger hinder i vägen härför är tydligt.

Den lokala organisation, som upprättas för planlägningsarbetet i fråga

om utrymning, kan vara gemensam för två eller flera kommuner. För den händelse dessa icke kunna komma överens om storleken av den andel, med vilken envar av dem bör bidraga till planläggningskostnaderna, har i 24 § *andra stycket* departementsförslaget anvisats en utväg att slita tvisten mellan kommunerna. Då den mest ingående kännedomen rörande planläggningsarbetet bör vara till finnandes hos centrala utrymningsmyndigheten, har denna tillagts bestämmanderätt härutinnan.

Jag har redan förut angivit min ståndpunkt till frågan om ansvaret för kostnaderna i utrymningskommunen under den tid luftskyddsutrymningen gäller. Stadgande härom har upptagits i 25 § departementsförslaget. Till undvikande av eventuell tvekan om bestämmelsens innebörd vill jag betona, att, i den mån på grund av ökade arbetsuppgifter ny personal måste anställas eller nya lokaler anskaffas under utrymningstiden, denna kostnad kommer att åvila statsverket.

I 26 § departementsförslaget regleras frågan om statens ansvar för kostnaderna i fråga om militärutrymning.

Planläggningsarbete för luftskyddsutrymning och för militär utrymning kan pågå samtidigt inom en och samma kommun. Kommissionsförslaget innehåller en bestämmelse av innebörd att kommunen i så fall skall gälda samtliga planläggningskostnader, alltså jämväl i den mån dessa avse militärutrymningen. Häri har i departementsförslaget (27 §) vidtagits den ändringen, att om planläggningsarbetet för luftskyddsutrymningen är mera omfattande än planläggningsarbetet för militärutrymning samtliga kostnader skola gäldas enligt reglerna för luftskyddsutrymning, men att i motsatt fall samtliga kostnader skola gäldas enligt bestämmelserna för militärutrymning. Å centrala utrymningsmyndigheten har lagts uppgiften att, varje gång för en tid av en månad, träffa avgörande härom.

Departementsförslagets 28 § motsvarar 26 § i kommissionens förslag. Den av sjukhusdirektionen i Göteborg gjorda erinringen har iakttagits vid paragrafens avfattning. I olikhet mot länsstyrelsen i Norrbottens län anser jag paragrafen böra, såsom dess ordalydelse giver vid handen, omfatta jämväl icke kommunala anstalter.

29—32 §§ departementsförslaget (27—30 §§ kommissionsförslaget) motsvara sakligt sett helt 4 § lagen om vissa skyldigheter för kommun i avseende å utrymning m. m. I anledning av vad sjukhusdirektionen i Göteborg i detta sammanhang anmärkt vill jag erinra om att frågan om utrymningskostnaderna i inkvarteringskommun ingående övervägdes i samband med tillkomsten av nyssnämnda lag. Den då fastställda regeln leder enligt min mening i de allra flesta fallen till ett rättvist resultat. Att man icke genom en dylik generell regel kan få garanti för att icke i något fall anstaltens huvudman kan få anledning känna sig missgynnad, ligger i sakens natur. De av sjukhusdirektionen i Göteborg framhållna omständigheterna synas mig emellertid icke böra föranleda ett frångående av nu förevarande regel.

Utrymningshjälp.

33 §.

Paragrafen motsvarar 31 § kommissionsförslaget.

Förbud mot bortflyttning.

34 och 35 §§.

Kommissionens förslag.

Kommissionsförslagets 32 och 33 §§ innehålla bestämmelser om förbud mot bortflyttning (Bilaga B sid. 35—36). Kommissionens motivering till dessa bestämmelser återfinnes i Bilaga B sid. 25—27.

Yttrandena.

Statens livsmedelskommission påpekar, att behovet av luftskyddspersonal på orten i kommissionsförslaget anges bland de omständigheter, vilka kunna föranleda meddelande av förbud mot bortflyttning. Då bland luftskyddspersonalen knappast kunde inräknas personer, vilka avses för omhändertagande av förråd, som innefattas under reglerna för bortförande eller utspridande, föreslår kommissionen en komplettering av lagförslaget härutinnan.

Statens arbetsmarknadskommission yttrar:

I lagförslagets 32 § ha meddelats föreskrifter rörande förbud mot bortflyttning. I paragrafens tredje stycke d) stadgas, att förbud, som avses i första eller andra stycket, må meddelas, då förbudet är avsett att tillgodose behovet av luftskyddspersonal å orten. Anledning torde å ena sidan icke föreligga att begränsa ett dylikt förbud enbart till luftskyddspersonal, utan torde detsamma böra utsträckas till att gälla behovet av arbetskraft över huvud. Ordet »luftskyddspersonal» bör därför utbytas mot »arbetskraft för ändamål av betydelse för folkförsörjning eller försvar». Å andra sidan böra garantier skapas för att en person, som endast tillfälligt vistas å en ort men anses kunna bli erforderlig för viss tjänst, icke skall kunna mot sin vilja kvarhållas å orten enbart av denna anledning. Tillämpningen av 32 §, tredje stycket d) bör därför ske i samråd med vederbörande länsarbetsstyrelse.

*Departements-
chefen.*

Vid anmälan i statsrådet av luftskyddsföfogandelagen framhöll föredragande departementschefen, att en utomordentligt viktig uppgift för luftskyddet — om icke den viktigaste — utan tvivel vore att förebygga panik, samt att detta syfte i särskilt hög grad främjades genom att från de mest hotade orterna undanfördes personer, vilkas närvaro där vore obehörlig, framför allt barn och åldringar.

Sitt syfte att förebygga panik tjänar utrymningen dock endast om den sker ordnat och planmässigt. Exempel från utlandet visa, att en oordnad massflykt icke blott kan vålla ett ödesdigert avbräck i det egna landets militära dispositioner utan även åstadkomma desorganisation av samhällslivet med försvagande av landets motståndskraft till följd. Såsom komplement till den obligatoriska eller frivilliga utrymningen bör därför under krig eller överhängande krigsfara möjlighet finnas att förbjuda bortflyttning.

I händelse det rådande läget skulle aktualisera denna fråga kan det antagas, att ett *förbud mot bortflyttning* i allmänhet skulle bliva kombinerat med ett *förordnande om bortflyttning*. Vissa befolkningsgrupper inom en ort skulle alltså åläggas — eventuellt endast uppmanas — bortflytta, medan andra grupper eller ock hela den återstående befolkningen skulle förbjudas lämna orten. 34 § första stycket departementsförslaget utgår härifrån. Enligt detta följer med rätt att ålägga eller uppmana till utrymning automatiskt jämväl rätt att, om omständigheterna äro sådana, att bortflyttning bör förbjudas, meddela sådant förbud. Däremot synes det mig icke behöfligt att, såsom skett i kommissionsförslaget, räkna med den möjligheten, att förbudet mot bortflyttning meddelas av annan myndighet än den, som ålagt eller uppmanat till bortflyttning. Förbudet mot bortflyttning kan förekomma i kombination såväl med luftskyddsutrymning som med militärutrymning.

Förutom den nu nämnda ordningen för meddelande av förbud mot bortflyttning kan enligt 32 § andra stycket kommissionens förslag Konungen eller, enligt Konungens bemyndigande, annan myndighet under krig eller krigsfara meddela förbud mot bortflyttning. Någon närmare motivering till detta stadgande lämnas ej. Behov av ett sådant självständigt förbud torde emellertid uppkomma exempelvis i händelse av ett sådant läge att beslut om utrymning icke hunnit meddelas och en utrymning med hänsyn till visst krigsläge icke längre är möjlig eller önskvärd. Behovet torde knappast göra sig gällande annat än inom område, som enligt lagen med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m. är säkerhetsområde. Inom sådant område kan enligt departementsförslaget (34 § andra stycket) förbudet meddelas av Konungen eller, enligt Konungens bemyndigande, av vederbörande militära befälhavare. Skulle det emellertid finnas påkallat meddela förbud jämväl inom område, som ej utgör säkerhetsområde, lämnar departementsförslaget möjlighet även härtill. Sådant förbud meddelas av Konungen eller den myndighet Konungen därtill bemyndigar.

I likhet med utrymningskommissionen anser jag, att i lagen bör angivas, för vilka ändamål förbud mot bortflyttning må meddelas. De fyra fall, i vilka enligt kommissionsförslaget förbud må meddelas, äro, med vissa justeringar av delvis saklig art, bibehållna i departementsförslaget (35 §). Såsom ytterligare grund för meddelande av förbud har i departementsförslaget upptagits, att förbudet har till ändamål att förhindra bortflyttning av näringsföretag, vars kvarblivande i orten är av synnerlig vikt för befolkningens försörjning med förnödenheter eller eljest för det ekonomiska livet därstädes; även för detta fall gäller vad under 12 § anförts beträffande frågan om nödig kontakt med organen för den allmänna tjänsteplikten. Däremot synes frågan om tillgodoseende av arbetskraftsbehovet för ett sådant speciellt ändamål som undanförande av egendom bäst tillgodoses genom anlitan av den allmänna tjänsteplikten.

I en särskild paragraf i kommissionsförslaget (33 §) föreskrives, att förbud mot bortflyttning ej får göras mera omfattande än förhållandena oundgängligen kräva, och att särskilt skall tillses, att förbudet, såvitt möjligt, icke

lägger hinder i vägen för bedrivande av yrke eller näring. Dessa synpunkter böra naturligtvis noga beaktas ej blott vid meddelande av förbud mot bortflyttning utan även vid förordnande om obligatorisk utrymning. Over huvud böra de befogenheter lagen lägger i myndigheternas hand utnyttjas under så stort hänsynstagande till enskilda intressen som omständigheterna medgiva. Jag finner dock icke nödigt att i förevarande fall genom en särskild bestämmelse påpeka detta förhållande för myndigheterna.

Övriga bestämmelser.

36—41 §§.

Kommissionsförslaget.

De fem sista paragraferna i kommissionens förslag (34—38 §§) hava sammanförts under rubriken Övriga bestämmelser. De innehålla föreskrifter om viss delegationsrätt för myndigheter, som i lagen tillagts olika befogenheter, ansvars- och besvärbestämmelser samt slutligen stadgande om rätt för Konungen att meddela tillämpningsbestämmelser till lagen. Jag hänvisar beträffande bestämmelsernas närmare innehåll till Bilaga B sid. 36—37.

Departements-
chefen.

Med hänsyn till den tämligen självständiga ställning, som utrymningscheferna avses skola intaga, synes luftskyddschefen böra äga å utrymningschefen delegera sina befogenheter enligt lagen beträffande uttagning till tjänsteplikt, ianspråktagande av egendom m. m. Stadgande härom har upptagits i 36 § departementsförslaget.

37—39 §§ departementsförslaget innehålla straff- och åtalsföreskrifter.

I 40 § departementsförslaget behandlas besvärsmöten. Paragrafen innefattar en nyhet så till vida att besvär över luftskyddschefs (eller utrymningschefs) beslut enligt utrymningslagen skall anföras hos centrala utrymningsmyndigheten, alltså ej hos länsstyrelsen. Stadgandet är en konsekvens av att luftskyddschefen, såsom förut nämnts, i lagen direkt underordnats centrala utrymningsmyndigheten. — Det synes mig av praktiska skäl icke lämpligt att medgiva rätt att anföras besvär mot beslut, varigenom annan än Kungl. Maj:t förordnat om utrymning eller förbjudit bortflyttning. Stadgande om förbud mot att i sådant fall föra talan har därför upptagits i förevarande paragraf. — När det gäller frågor om tjänsteplikt och förfogande, torde man på grund av förhållandenas natur icke kunna för verkställigheten avvakta, att meddelade beslut vinna laga kraft. Det synes därför vara opraktiskt att, såsom kommissionsförslaget förutsätter, vederbörande myndighet för varje särskild gång skall lämna föreskrift om att beslutet skall vinna laga kraft. I stället har — i likhet med motsvarande bestämmelse i luftskydds-förfogandelagen — valts den utvägen, att dylika beslut automatiskt lända till efterrättelse utan hinder av förd klagan.

I 41 § fastslås slutligen rätten för Konungen att meddela de närmare föreskrifter, som erfordras för lagens tillämpning.

Den föreslagna utrymningslagen torde böra träda i kraft den 1 juli 1941. I samband därmed bör lagen den 13 april 1940 om vissa skyldigheter för kommun i avseende å utrymning m. m. upphävas.

Utrymningskommissionen har föreslagit, att i lagen med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m. skulle införas en bestämmelse, som hänvisade till att i fråga om utrymning av område, som avsåges i 2 eller 3 § nämnda lag gällde vad därom funnes särskilt stadgat. Med hänsyn till avfattningen av lagen med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m. synes mig emellertid även utan sådan hänvisning tydligt, att i och med utrymningslagens tillkomst bestämmelser om utrymning äro att söka enbart i denna lag. Jag föreslår därför icke nu någon ändring i förstnämnda lag.

FÖRSLAGET TILL LAG OM ÄNDRAD LYDELSE AV 18 § LUFTSKYDDSLAGEN DEN 11 JUNI 1937 (NR 504).

Såsom tidigare omnämnts föreskrives i 18 § nu gällande luftskyddslag, *Departements-*
chefen. bland annat, att Konungen äger i fråga om åtgärder, som föranledas av utrymning, utan hinder av vad i lagen är stadgat, meddela särskilda föreskrifter angående luftskyddets organisation och förberedande.

Enligt den definition av luftskydd, som gives i 1 § luftskyddslagen, ingår luftskyddsutrymning under begreppet luftskydd. Lagen måste därför innehålla en särskild föreskrift om att dess bestämmelser icke gälla i fråga om utrymning. Då stadgandena om utrymning komma att behandlas i särskild lag, bör den nuvarande hänvisningen i 18 § luftskyddslagen till av Konungen utfärdade särskilda bestämmelser om utrymning ersättas med ett stadgande av innehåll att om utrymning gäller vad i särskild lag stadgas. De ändringar, som nämnda paragraf i anledning härav bör underkastas, hava upptagits i förslag till *lag om ändrad lydelse av 18 § luftskyddslagen den 11 juni 1937 (nr 504).*

FÖRSLAGET TILL LAG ANGÅENDE ÄNDRING I VISSA DELAR AV LAGEN DEN 31 MARS 1938 (NR 90) OM FÖRFOGANDE- RÄTT FÖR LUFTSKYDDETS BEHOV.

Vad nyss sagts om den nya utrymningslagens inverkan på luftskyddslagen *Departements-*
chefen. äger sin motsvarighet i fråga om luftskyddsföfogandelagen. Sålunda bör i sistnämnda lag intagas ett stadgande, enligt vilket om utrymning gäller vad i särskild lag stadgas. Detta föreslås skola ske genom att till lagen, som nu innehåller 20 paragrafer, fogas en ny paragraf av nämnda innehåll och med **paragrafnummer 21.**

Vidare böra 2 § samt 3 § 3 och 4 mom. luftskyddsföfogandelagen, vilka innehålla bestämmelser som äro tillämpliga enbart i fråga om utrymning, upphävas.

På grund av att 2 § samt 3 § 3 och 4 mom. luftskyddsföfogandelagen upphöra att gälla måste vissa andra paragrafer i lagen ändras. Detta gäller 1 §,

5 § 1 mom. och 6 §. Bestämmelserna i 14 § om rätt att utöva de länsstyrelsen i allmänhet enligt lagen tillkommande befogenheterna och i 15 § om besvär-rätten reglera i nämnda hänseenden icke blott länsstyrelses och luftskydds-chefs utan även den centrala utrymningsmyndighetens och inkvarteringschefs ställning och måste därför också underkastas ändring. Resultatet av sist-nämnda ändringar blir, att ifrågavarande paragrafer i huvudsak återgivas den avfattning de ägde före den ändring luftskyddsförfogandelagen i samband med tillkomsten av de särskilda utrymningsmyndigheterna underkastades genom lagen den 13 april 1940, nr 219.

I enlighet med det nu anförda har upprättats förslag till *lag angående ändring i vissa delar av lagen den 31 mars 1938 (nr 90) om förfoganderätt för luftskyddets behov.*

**FÖRSLAGET TILL FÖRORDNING ANGÅENDE ÄNDRING I VISSA
DELAR AV FÖRORDNINGEN DEN 13 APRIL 1940
(NR 215) OM UTRYMNINGSHJÄLP.**

Departements-
chefen.

Förslaget till utrymningslag föranleder jämväl vissa ändringar i förordningen om utrymningshjälp.

Såsom förut angivits innebär utrymningslagen en förändring i förhållande till vad nu gäller beträffande ledningen av utrymningen inom utrymningskommunen. Denna ledning skulle sålunda hädanefter utövas av luftskyddschefen med biträde av utrymningschefen. Överensstämmelse bör emellertid råda mellan bestämmelserna härom i utrymningslagen och vad utrymningshjälpförordningen föreskriver rörande vilken myndighet, som i utrymningskommunen skall ombesörja de lokala åtgärderna med avseende å utrymningshjälpens förberedande och handhavande. I anledning härav bör 13 § andra stycket förordningen ändras så, att nämnda åtgärder komma att ombesörjas av luftskyddschefen med biträde av utrymningschefen. Luftskyddschefen har därvid givits samma delegationsrätt till utrymningschefen som tillkommer honom enligt utrymningslagen. I 13 § har därjämte tillagts ett stadgande, genom vilket överensstämmelse erhålles mellan bestämmelserna i nämnda paragraf och i 9 § utrymningslagen.

Då luftskyddschefen hädanefter blir direkt underställd centralmyndigheten, böra besvär över beslut av luftskyddschefen anföras, icke såsom hittills hos länsstyrelsen utan hos centralmyndigheten. Härav föranledas vissa ändringar i 36 § förordningen.

Slutligen har 3 § givits sådan avfattning, att den kommer att omfatta även omflyttade personer. I anledning härav kan 40 § första stycket utgå.

Inom departementet har i enlighet med det anförda upprättats förslag till *förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 13 april 1940 (nr 215) om utrymningshjälp.*

FÖRSLAGET TILL FÖRORDNING OM GRUNDERNA FÖR AVLÖNING AV PERSONAL, SOM FULLGÖR UTRYMNINGSTJÄNST.

Till annan personal vid det allmänna luftskyddet än sådan, som enligt 9 § *Departements-* luftskyddsföfogandelagen ställes till förfogande av kommun, utgår avlöning *chefen.* enligt förordningen den 31 maj 1940 (nr 432) om grunderna för avlöning av viss personal tillhörande det allmänna luftskyddet.

De enligt nämnda förordning gällande grunderna hava följts jämväl vid utarbetandet av den särskilda avlöningsförordning, som befunnits nödvändig i anledning av bestämmelserna i utrymningslagen om utrymningstjänsteplikt. Vissa skiljaktigheter förefinnas dock. Den viktigaste av dessa torde vara, att den för luftskyddets personal gällande bestämmelsen, enligt vilken daglönen skall utgå med allenast halva beloppet, därest tjänstgöringen viss kalendermånad varit förlagd å sådan tid och varit av den beskaffenhet, att den tjänstgörande under minst halva antalet tjänstgöringsdagar skäligen bör hava kunnat fullgöra sitt ordinarie arbete, icke upptagits i förevarande förslag. De för luftskyddet speciella tjänstgöringsförhållanden, som givit anledning till nämnda bestämmelse, äga nämligen ej sin motsvarighet i fråga om utrymningstjänsten.

Med hänsyn till att den tjänstepliktige vid utrymning ofta nödgas tjänstgöra långt från sin hemort synes det nödvändigt föreskriva, huruvida daglönen bör utgå efter hemortens eller efter tjänstgöringsortens ortsgrupp. Regelmässigt torde det förhålla sig så, att tjänstgöringsorten tillhör lägre ortsgrupp än hemorten. Den tjänstepliktige torde dock i allmänhet hava att även under utrymningstiden bestrida vissa fasta kostnader i hemorten, vilkas storlek är i viss mån beroende på hemortens placering i ortsgrupp. Det synes därför skäligt, att man i dylika fall städse beräknar daglönen efter den högre av de båda ortsgrupperna.

Jag har utgått från såsom självfallet, att den tjänstepliktige erhåller fri resa till och från tjänstgöringsplatsen, därest denna icke är belägen i omedelbar närhet av hemvistet. Eventuellt erforderliga bestämmelser härom torde centrala utrymningsmyndigheten kunna utan stöd av särskild bestämmelse utfärda.

I förordningen om avlöning till luftskyddspersonal är icke något direkt ut sagt, huru avlöningen bör beräknas vid avkortad tjänstgöring. Vid tillämpning av förordningen har emellertid förfarits så, att daglön åtnjutits allenast vid heltidstjänstgöring, omfattande i genomsnitt 8 timmar per dygn, ävensom vid tjänstgöring med kortare arbetstid, där tjänstgöringen varit av synnerligen krävande art. I övriga fall har timlön utgått. I förevarande förordning föreslås, att däri skola intagas dels nyssnämnda huvudregel, vilken så uttryckts, att för tillämpning av bestämmelserna om daglön erfordras, att tjänstgöringen omfattat i genomsnitt minst åtta timmar för varje söckendag, dels ock det undantaget från huvudregeln, att, även om det genomsnittliga antalet arbets-

timmar för dag ej uppgår till åtta, daglön utgår för tjänstgöring, som varit förlagd mera än tio kilometer från hemvistet.

Förevarande förslag innehåller, jämfört med den för luftskyddets personal gällande avlöningsförordningen, ett par andra, i förtydligande syfte tillkomna skiljaktigheter. Vidare har med hänsyn till att centrala utrymningsmyndigheten fastställer avlöningsreglemente, gällande för hela riket, i följd varav några särskilda tillämpningsföreskrifter icke behöva utfärdas, någon motsvarighet till 12 § avlöningsförordningen för luftskyddets personal icke upptagits i förslaget.

Luftskyddschef och inkvarteringschef skola enligt förordningen lokalt handhava lönefrågorna. Överordnad myndighet skall vara centrala utrymningsmyndigheten. Besvär över centrala utrymningsmyndighetens beslut synas lämpligen böra anföras hos kammarrätten. Dock böra eventuella besvär över fastställande enligt 1 § av avlöningsreglemente anföras hos Kungl. Maj:t. Över kammarrättens beslut bör klagan icke få föras.

Nu omförmälda synpunkter hava legat till grund vid utarbetandet av förslag till *förordning om grunderna för avlöning av personal, som fullgör utrymningstjänst*.

FÖRSLAGET TILL LAG MED VISSA BESTÄMMELSER ANGÅENDE OMHÄNDERTAGANDE AV FLYKTINGAR M. M.

Departements-
chefen.

Såsom jag tidigare omnämnt äro de förpliktelser, som för närvarande kunna åläggas kommunerna med stöd av lagen den 13 april 1940 (nr 216) om vissa skyldigheter för kommun i avseende å utrymning m. m., icke begränsade till ordnande av inkvartering m. m. vid utrymning i anledning av krig eller krigsfara. Enligt 1 § andra stycket nämnda lag kan nämligen skyldigheten för kommun att handhava arbetsuppgifter av dylik art efter särskilt förordnande av Konungen komma att avse jämväl det fall, att ett större antal personer av annan anledning än utrymning tillfälligt tager uppehåll inom kommunen. Såsom utrymningskommissionen anmärker är nämnda bestämmelse avsedd att användas framför allt om kommunernas medverkan erfordras för omhändertagande av flyktingar, som i större antal inkomma i riket. Något förordnande om lagens tillämpning för detta ändamål har hittills icke givits. Däremot har stadgandet kommit till användning vid ett annat tillfälle. Genom kungörelse den 7 juni 1940, nr 439, föreskrev nämligen Kungl. Maj:t, att de kommuner, inom vilka under sommaren 1940 inkvartering anordnades för skolbarn, som genom statens utrymningskommissions försorg från städer och andra tätbebyggda samhällen utflyttade på landet, skulle i den ordning som stadgades i lagen fullgöra i anledning av inkvarteringen uppkommande arbetsuppgifter.

Utrymningskommissionen föreslår nu, att vad i 1 § andra stycket i nämnda lag stadgas införes i en särskild lag, benämnd lag om vissa skyldigheter för kommun i avseende å omhändertagande av flyktingar m. m. Rörande innehållet i nämnda lag hänvisas till Bilaga B sid. 38. Kommissionens förslag härutinnan har icke mött annan gensaga i remissyttrandena än att *luftskyddsäm-*

den i Umeå erinrat, att kommunernas skyldighet att omhändertaga flyktingar borde avse allenast till riket inkommande krigsflyktingar och ej politiska flyktingar.

I anledning av kommissionens förslag har inom departementet upprättats ett förslag till lag med vissa bestämmelser angående omhändertagande av flyktingar m. m. Enligt 1 § nämnda förslag (motsvarande 1 § kommissionsförslaget) äger Konungen föreskriva, att den skyldighet att fullgöra vissa arbetsuppgifter, som stadgas i 9 § utrymningslagen, skall beträffande viss eller vissa kommuner avse jämväl omhändertagande av utländska flyktingar, som inkommit till riket från krigförande land, eller av svenska medborgare, som av annan anledning än utrymning i större antal taga tillfälligt uppehåll inom kommunen. 2 och 4 §§ departementsförslaget innehålla, sakligt sett, samma bestämmelser som 2 respektive 3 § kommissionsförslaget. I 2 § har dock tillagts, att inkvarteringsnämnden skall stå under tillsyn av den jämlikt 10 § andra stycket utrymningslagen förordnade inkvarteringschefen.

Den möjlighet, som genom nu omnämnda bestämmelser gives att lita till kommunernas medverkan för lösande av de organisationsproblem, som uppstå i händelse vårt land skulle få mottaga en större flyktingström, får ej det avsedda praktiska värdet, därest icke vederbörande organ äger förfoganderätt, i första hand till byggnader för flyktingarnas inkvartering. Väl kan mot tillskapandet av en sådan förfoganderätt invändas, att de förutsättningar, som kunna på förhand angivas för förfoganderättens utnyttjande, äro alltför obestämda. Förfoganderätten skulle dock icke komma till användning förrän efter det Kungl. Maj:ts meddelat föreskrift enligt lagens 1 §. Jag utgår från att dylik föreskrift icke kommer att meddelas annat än i sådana extraordinära situationer, som icke kunna tillfredsställande bemästras utan att den för utrymningsändamål tillkomna organisationen anlitas. Med hänsyn härtill och då förfoganderätten torde böra vara reglerad på likartat sätt som då fråga är om förfogande i anledning av utrymning, föreslår jag, att i 3 § departementsförslaget införes ett stadgande av innehåll att om det för verkställighet av föreskrift, som meddelats enligt 1 §, är nödvändigt att taga i anspråk eller eljest förfoga över markområden, byggnader, transportmedel, livsmedel och annan egendom, inkvarteringschef äger samma rätt härtill, som enligt 16 och 17 §§ utrymningslagen tillkommer honom för där avsedda fall, samt att beträffande sådant förfogande bestämmelserna i nämnda lag jämväl i övrigt skola äga motsvarande tillämpning.

I likhet med utrymningslagen och dess följdförfattningar bör den nu föreslagna lagen träda i kraft den 1 juli 1941.

Departementschefens hemställan.

Såsom av vad i det föregående anförts hava inom socialdepartementet upprättats förslag till

- 1) utrymningslag;
- 2) lag om ändrad lydelse av 18 § luftskyddslagen den 11 juni 1937 (nr 504);
- 3) lag angående ändring i vissa delar av lagen den 31 mars 1938 (nr 90) om förfoganderätt för luftskyddets behov;
- 4) förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 13 april 1940 (nr 215) om utrymningshjälp;
- 5) förordning om grunderna för avlöning av personal, som fullgör utrymningstjänst; samt
- 6) lag med vissa bestämmelser angående omhändertagande av flyktingar m. m.

Av dessa förslag, vilka äro av den lydelse bilaga (*Bilaga A¹*) till detta protokoll utvisar, torde de under 1), 2), 3) och 6) angivna vara av natur att bära underställas lagrådets granskning.

Departementschefen hemställer härefter, att lagrådets utlåtande över förslagen till utrymningslag, lag om ändrad lydelse av 18 § luftskyddslagen den 11 juni 1937 (nr 504), lag angående ändring i vissa delar av lagen den 31 mars 1938 (nr 90) om förfoganderätt för luftskyddets behov samt lag med vissa bestämmelser angående omhändertagande av flyktingar m. m. måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Anders Lundstedt.

¹) Denna bilaga har här uteslutits. Den är lika lydande med de vid propositionen fogade förslagen med undantag av att

dels 29 och 30 §§ förslaget till utrymningslag förekomma i annan ordningsföljd.

dels 34 § samma förslag har följande lydelse:

»Har beslut meddelats om luftskyddsutrymning eller militärutrymning, äger Konungen eller den myndighet, som meddelat beslutet, tillika meddela dem, vilka icke omfattas av utrymningen, förbud att lämna den ort, som skall utrymmas.

Vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, äger Konungen eller den myndighet Konungen därtill bemyndigar meddela förbud att lämna visst område, ändock att beslut om utrymning icke meddelats. Beträffande säkerhetsområde, som i 2 § omförmäles, eller viss del av sådant område må dylikt bemyndigande endast lämnas vederbörande militära befälhavare.»

dels ock 4 § förslaget till lag med vissa bestämmelser angående omhändertagande av flyktingar m. m. har följande lydelse:

»Bestämmelserna i 29, 31 och 32 §§ utrymningslagen skola äga motsvarande tillämpning i fråga om de kostnader, som uppkomma vid fullgörandet av inkvarteringsnämnds åligganden enligt denna lag.»

*Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den
3 juni 1941.*

Närvarande:

justitieråden FORSSMAN,
BELLINDER,
regeringsrådet LUNDEVALL,
justitierådet STERZEL.

Enligt lagrådet den 29 maj 1941 tillhandakommet utdrag av protokoll över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 23 maj 1941, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättade förslag till *utrymningslag, lag om ändrad lydelse av 18 § luftskyddslagen den 11 juni 1937 (nr 504), lag angående ändring i vissa delar av lagen den 31 mars 1938 (nr 90) om förfoganderätt för luftskyddets behov samt lag med vissa bestämmelser angående omhändertagande av flyktingar m. m.*

Förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn J. M. Wahlbäck.

Förslagen föranledde allenast följande yttrande av lagrådet:

Enligt grunderna för 4 § *förslaget till utrymningslag* bör för sådant område, inom vilket militär befälhavare må besluta om militärutrymning, civil myndighet icke utan befälhavarens samtycke äga meddela förbud mot bortflyttning. Uttrycklig föreskrift härom synes böra meddelas till fullständigande av den i 34 § första stycket upptagna bestämmelsen.

Stadgandet i andra stycket av sistnämnda paragraf, som är av mera allmän syftning, synes lämpligen, med någon jämkning i avfattningen, böra erhålla sin plats i början av paragrafen. Därigenom klarlägges även att civil myndighets beslut om luftskyddsutrymning icke utesluter befogenhet för militär befälhavare att meddela ett fristående förbud mot bortflyttning.

I samma lagförslag torde 29 och 30 §§ böra byta plats. Iakttages detta erfordras viss jämkning av 4 § *förslaget till lag med vissa bestämmelser angående omhändertagande av flyktingar m. m.*

Ur protokollet:

G. Lindencrona.

*Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms
slott den 4 juni 1941.*

Närvarande:

Statsministern HANSSON, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Efter gemensam beredning med cheferna för justitie- och försvarsdepartementen anmäler chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller, lagrådets den 3 juni 1941 avgivna utlåtande över de den 23 maj 1941 till lagrådet remitterade förslagen till

utrymningslag;

lag om ändrad lydelse av 18 § luftskyddslagen den 11 juni 1937 (nr 504);

lag angående ändring i vissa delar av lagen den 31 mars 1938 (nr 90) om förfoganderätt för luftskyddets behov; samt

lag med vissa bestämmelser angående omhändertagande av flyktingar m. m.

Efter redogörelse för utlåtandet anför föredraganden:

Vad lagrådet föreslagit synes mig böra iakttagas. Erforderliga jämkningar hava vidtagits i förslagen till utrymningslag och lag med vissa bestämmelser angående omhändertagande av flyktingar m. m.

Föredraganden hemställer, att de till lagrådet remitterade lagförslagen med däri, enligt vad nyss anförts, vidtagna jämkningar måtte, jämlikt § 87 regeringsformen, genom proposition föreläggas riksdagen till antagande samt att förslagen till förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 13 april 1940 (nr 215) om utrymningshjälp och förordning om grunderna för avlöning av personal, som fullgör utrymningstjänst, i samband därmed måtte föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Erik Montell.

Bilaga B

Utredning rörande revision av gällande utrymningslagstiftning.

Efterföljande utredning har på uppdrag av statsrådet och chefen för socialdepartementet verkställts av statens utrymningskommission.

Allmän motivering.

Den utrymningsplanläggning, som under de senaste åren verkställts i riket, har huvudsakligen avsett utrymning på grund av fara för anfall från luften. Sådan utrymning benämnes i det följande *luftskyddsutrymning*. De grundläggande bestämmelserna angående luftskyddsutrymning finnas i luftskyddslagen den 11 juni 1937 (nr 504) med ändringar den 22 juni 1939 (nr 298), den 23 februari 1940 (nr 81) och den 13 april 1940 (nr 217), lagen den 31 mars 1938 (nr 90) om förfoganderätt för luftskyddets behov med ändringar den 22 juni 1939 (nr 294) och den 13 april 1940 (nr 219) samt luftskyddskungörelsen den 13 april 1940 (nr 239).

Planläggningen för luftskyddsutrymning ingår för närvarande som ett led i det civila luftskyddet. Allteftersom det civila luftskyddet fullständigats har emellertid en förskjutning i viss mån inträtt i fråga om de syftemål, som man vill uppnå genom utrymningsens verkställande. Då planläggningen för luftskyddsutrymning under år 1939 i större omfattning igångsattes inom vårt land, hade skyddsrum för civilbefolkningens behov inom de flesta luftskyddsorter ännu icke inrättats i erforderlig omfattning. Med hänsyn härtill framstod det som i hög grad angeläget, att en så stor del som möjligt av befolkningen i de mest utsatta orterna vid behov bereddes tillfälle att snabbt kunna lämna dessa orter och taga uppehåll inom andra, mera skyddade delar av riket.

Sedan skyddsrum numera blivit anordnade i större omfattning gör sig denna synpunkt icke längre gällande med fullt samma skärpa som tidigare. Det är emellertid uppenbart, att det huvudsakliga syftemålet med en utrymning allt fortfarande är att bereda de bortflyttande befolkningsgrupperna större trygghet till liv och hälsa än vad som skulle vara fallet om de kvarstannade å utrymningsorterna. Vid sidan härav göra sig emellertid även andra synpunkter gällande vid bedömande av spörsmålet, huruvida bortflyttning bör komma till stånd eller icke. Det produktiva livet i de större orterna måste sålunda kunna uppehållas i full utsträckning jämväl under tid, då fara för anfall från luften föreligger. Till följd härav måste det framstå som önskvärt, att en luftskyddsutrymning icke kommer att omfatta personer, vilka, om de kvarstannade å orten, skulle kunna stå till förfogande för utförande av arbete. Å andra sidan måste det framstå som angeläget, att sådana befolkningsgrupper, som icke erfordras för produktionslivets uppehållande och som hava

särskilt svårt att uthärda de påfrestningar, vilka kunna förväntas bli förenade med en fortsatt vistelse å orten, verkligen komma att lämna orten vid ett krigsutbrott. Därigenom underlättas i hög grad de civila luftskyddsorganens arbete, varjämte möjligheterna att i svårare lägen försörja den kvarvarande befolkningen underlättas. Genom att vissa befolkningsgrupper bortflytta, beredas därjämte större utrymmen i skyddsrummen för dem som kvarstanna. Detta synes vara av betydelse för den händelse att skyddsrummen i större omfattning skulle få tagas i anspråk för anordnande av sovplatser. Slutligen bör även framhållas, att en bortflyttning av vissa befolkningsgrupper underlättar anskaffningen av nya bostäder åt dem, som hava sina hem i sådan närhet av farliga anläggningar, att de icke lämpligen böra kvarstanna därstädes, ävensom åt dem som till följd av bombanfall fått sina hem spolieerade.

Planläggningsarbetet för utrymning omhänderhades från början väsentligen av de myndigheter, som hade luftskyddet i övrigt om hand. Sedermera ha utrymningsangelägenheterna steg för steg skilts från övriga luftskyddsärenden, i det att särskilda organ skapats för att handhava utrymningen. Den centrala ledningen av utrymningsplanläggningen ålåg sålunda luftskyddsinspektionen, intill dess att statens utrymningskommission tillsattes i januari 1940, varvid ledningen av planläggningen överflyttades från inspektionen till kommissionen.

Planläggningsarbetet i utrymningsorterna har från början omhänderhaft av luftskyddscheferna under länsstyrelsens överinseende. Luftskyddschefen har emellertid i allt flera fall såsom biträde vid planläggningen erhållit en av länsstyrelsen förordnad utrymningschef. I inkvarteringsorterna omhänderhade länsstyrelserna till en början planläggningsarbetet med biträde av polischefer och särskilda i landskommunerna tillsatta ombud. I samband med utfärdandet av Kungl. förordningen den 13 april 1940 (nr 215) om utrymningshjälp upprättades emellertid genom lagen samma dag (nr 216) om vissa skyldigheter för kommun i avseende å utrymning m. m. samt Kungl. kungörelsen samma dag (nr 220) om inkvarteringsnämnder en särskild organisation för inkvarteringsärendenas handhavande. Jämlikt 1 § nämnda lag äro sålunda kommunerna i riket skyldiga att i den omfattning Konungen bestämmer fullgöra arbetsuppgifter, vilka vid utrymning i anledning av krig eller krigsfara av luftskyddsart eller annat område eller vid planläggning för sådan utrymning uppkomma i avseende å ordnande av inkvartering, handhavande av utrymningshjälp samt ombesörjande av erforderligt bistånd i övrigt åt dem, vilka flyttat från sin bostad eller bostadsort och tagit uppehåll inom kommunen. Enligt 2 § i lagen skall handhavandet av de uppgifter, som jämlikt lagen åläggas kommunerna, ankomma å kommunala inkvarteringsnämnder. Ett särskilt kommunalt organ, särskild inkvarteringsnämnd, skall enligt 3 § i lagen efter förordnande av Konungen eller den myndighet, som handhar den centrala ledningen av utrymningsangelägenheterna, tillsättas i kommun, till vilken jämlikt förefintliga planer för utrymning ett större antal personer skall bortflytta. I övriga kommuner, där inkvartering planlägges, skall kommunen uppdraga åt

annat kommunalt organ än fattigvårdsstyrelse att vara inkvarteringsnämnd. Närmare bestämmelser angående inkvarteringsnämnderna finnas i förenämnda kungörelse den 13 april 1940. Där anges också, att särskild inkvarteringsnämnd skall stå under tillsyn av en utav statens utrymningskommission efter samråd med länsstyrelsen förordnad inkvarteringschef.

Enligt föreskrifterna i 13 § gällande luftskyddskungörelse meddelar luftskyddsinspektionen efter samråd med chefen för försvarsstaben (överbefälhavaren över rikets försvarskrafter, då sådan förordnats) och statens utrymningskommission anvisning, i vilken utsträckning planläggning för utrymning skall ske inom olika luftskyddsarter eller andra områden. Tillstånd till planläggning för luftskyddsutrymning har hittills givits för 74 luftskyddsarter. Planläggningen å dessa orter avser bortflyttning från orten av vissa befolkningsgrupper, nämligen

- 1) barn, huvudsakligen under 15 år, jämte vårdare;
- 2) blivande mödrar, samt
- 3) åldringar och andra arbetsförmögna personer.

Nämnda befolkningsgrupper skola vid utrymning antingen bortflytta till bostäder, som vederbörande själva anskaffat på landsbygden (*självordnad inkvartering*), eller också kunna de erhålla bostad genom myndigheternas försorg. I senare fallet anvisas de bortflyttande bostäder hos personer, som äro bosatta i inkvarteringsorten, eller i smärre för bostadsändamål lämpade men outnyttjade byggnader eller lägenheter därstädes (*enskild inkvartering*). För skolbarn ävensom för vissa arbetsförmögna personer planeras i betydande utsträckning även inkvartering å *internatförläggningar*. Å sådan förläggning skall som regel finnas anställd särskild vårdpersonal ävensom hushållspersonal. Inkvarteringsnämnden i den kommun, där internatförläggningen är belägen, skall handhava de ekonomiska angelägenheterna för internatet samt jämväl i övrigt ansvara för detsammans drift. Förläggning å internat avses principiellt att komma till användning endast i den mån självordnad eller enskild inkvartering icke kan ordnas eller icke lämpligen bör komma ifråga.

Den form av luftskyddsutrymning, för vilken nu redogjorts, har avsett bortflyttning av vissa befolkningsgrupper från en kommun till en annan. Under det hittills bedrivna planlägningsarbetet har det emellertid i vissa fall visat sig erforderligt, att beträffande personer, som äro bosatta i omedelbar närhet av mera sannolika bombmål, upprätta planer för deras *omflyttning* inom samma kommun till andra, mera skyddade platser. Sådan omflyttning är uppenbarligen att betrakta som en form av luftskyddsutrymning. Planläggning för sådan omflyttning kan givetvis äga rum samtidigt med att planer upprättas för bortflyttning till annan kommun av de befolkningsgrupper, som omfattas av den vanliga luftskyddsutrymningen. För närvarande pågår över hela landet utredning angående den utsträckning, i vilken omflyttning bör planeras i fråga om befolkning, vars bostäder, på sätt ovan anförts, kunna anses hava ett särskilt utsatt läge.

Utrymning kan vid krig eller krigsfara bliva erforderlig jämväl av andra skäl än luftskyddsskäl. Så är förhållandet ifråga om befolkning, som är bosatt å ort eller inom område, där militära operationer äga rum eller förväntas komma att äga rum inom en nära framtid, ävensom inom områden, där militära anstalter eljest vidtagas i sådan omfattning, att befolkningen icke lämpligen bör kvarstanna. Denna befolkning bör givetvis, i den mån så är möjligt och ur samhällets synpunkt lämpligt, beredas tillfälle att bortflytta till andra mera skyddade delar av riket. Även en omflyttning av befolkningen inom en och samma kommun kan understundom ur dessa synpunkter tänkas bliva erforderlig. Den utrymning, varom i detta sammanhang är fråga, betingas sålunda av rent militära skäl och benämnes i det följande *militärutrymning*.

Å en och samma ort kan givetvis planläggning samtidigt verkställas både för luftskyddsutrymning och militärutrymning.

Utrymningskommissionen verkställer i viss omfattning planläggning även för militärutrymning. Härvid har det emellertid framstått som en betydande brist, att denna utrymning endast i ringa utsträckning är författningsmässigt reglerad. Särskilda bestämmelser angående militärutrymning ha tidigare funnits endast i fältreglementet för armén. Genom tillkomsten av lagen den 17 maj 1940 (nr 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m. har emellertid viss reglering skett jämväl av den av militära skäl betingade utrymningen. Vissa av de på senare tid utfärdade utrymningsförfattningarna äro heller icke bundna vid luftskyddsutrymningen utan avse all utrymning och sålunda även militärutrymningen. Detta är fallet med lagen den 13 april 1940 om vissa skyldigheter för kommun i avseende å utrymning m. m. samt förordningen samma dag om utrymningshjälp.

Däremot gälla icke de i luftskyddslagen, luftskyddsförfogandelagen och luftskyddskungörelsen givna bestämmelserna i fråga om militärutrymningen. Några regler angående vilka myndigheter, som skola handhava organisationen i utrymningsorten eller om ansvarigheten för de kostnader, som uppkomma därstädes, m. fl. andra spörsmål finnas sålunda icke. Detta är emellertid icke av större betydelse, då de förhållanden, under vilka planläggningen för militärutrymning äger rum, äro så skiftande, att några närmare regler angående t. ex. organisationen icke torde kunna givas i lag. Det torde vidare vara oundvikligt, att kostnaderna för planläggande och verkställande militärutrymning komma att åvila statsverket i avsevärt större utsträckning än vad fallet är i fråga om luftskyddsutrymning. En betydande brist är emellertid, att de i luftskyddsförfogandelagen intagna bestämmelserna angående förfoganderätt med avseende å byggnader och andra förläggningsutrymmen icke gälla militärutrymning. Det synes kommissionen angeläget att denna brist snarast möjligt avhjälpes.

Såsom framgår av den ovan lämnade redogörelsen äro de för utrymning gällande bestämmelserna uppdelade på ett flertal olika författningar. Frågan om en sammanfattning av dessa bestämmelser har tidigare varit föremål för övervägande men fick då anstå. I Kungl. Maj:ts proposition nr 148 till 1940

års lagtima riksdag med förslag till förordning om utrymningshjälp, m. m. anförde föredragande departementschefen i detta hänsende följande (sid. 46):

»Innan jag övergår till att uppehålla mig vid det departementsförslag, som framkommit såsom resultatet av överarbetningen av sociala försvarsberedskapskommitténs förslag till förordning om utrymningshjälp och till lag om skyldighet att utgiva ersättning för utrymningshjälp, vill jag beröra en synpunkt, som framkommit i flera yttranden, nämligen att en sammanfattning av de olika bestämmelserna rörande luftskyddet borde åvägabringas.

Jag underskattar för egen del icke nackdelen av en splittring av gällande bestämmelser rörande luftskyddet. En kodifiering av gällande luftskyddsbestämmelser bör emellertid åtminstone i viss utsträckning förbindas med överväganden i sak. Nya erfarenheter beträffande ändamålsenligheten av olika luftskyddsåtgärder göras för närvarande ständigt, varför inom en nära framtid dessa erfarenheter torde bättre än nu kunna nyttiggöras vid överväganden av nyss nämnd art. På grund härav torde med nu berörda fråga böra någon tid anstå.»

Inom luftskyddsinspektionen har numera utarbetats förslag till ny luftskyddslagstiftning, i vilken bestämmelser om utrymning icke hava upptagits. Med hänsyn härtill synes det vara lämpligt, att nu ånyo till övervägande upptaga frågan om sammanförande av de gällande utrymningsbestämmelserna ävensom om dessa bestämmelsers fullständigande. Under den gångna tiden torde även sådana erfarenheter ha vunnits, att ändamålsenligheten av gällande lagstiftning kan bedömas och erforderliga ändringar vidtagas.

Med hänsyn härtill har utrymningskommissionen utarbetat här nedan intagna förslag till utrymningslag, förslag till lag om vissa skyldigheter för kommun i avseende å omhändertagande av flyktingar m. m. samt förslag till lag om ändrad lydelse av lagen den 17 maj 1940 (nr 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.

Det föreliggande förslaget till utrymningslag är avsett att ersätta utrymningsbestämmelserna i luftskyddslagen, luftskyddsföfogandelagen samt lagen om vissa skyldigheter för kommun i avseende å utrymning m. m. De i förslaget till utrymningslag intagna bestämmelserna äro avsedda att fullständigas med vissa tillämpningsföreskrifter, vilka lämpligen synas böra utfärdas i form av en särskild utrymningskungörelse. Sedan en kungörelse av sådant innehåll utfärdats komma sålunda de huvudsakliga utrymningsbestämmelserna att finnas upptagna i utrymningslagen, utrymningskungörelsen och förordningen om utrymningshjälp.

Utrymningskommissionen har vid utarbetandet av förslaget till utrymningslag haft tillgång till förenämnda inom luftskyddsinspektionen upprättade förslag till ny luftskyddslag. Utrymningskommissionen har vid sitt arbete eftersträvat största möjliga överensstämmelse mellan de nya luftskydds- och utrymningslagarna, varför förslaget till luftskyddslag, i den mån detta varit möjligt, lagts till grund vid utarbetandet av det nu föreliggande förslaget till utrymningslag. De i detta lagförslag förekommande hänvisningarna till luftskyddslagen avse det upprättade förslaget till ny luftskyddslag.

De i förslaget till utrymningslag intagna bestämmelserna avse att reglera

planläggningen och verkställandet av såväl luftskyddsutrymning som militärutrymning. Vid utarbetande av förslaget till utrymningslag har kommissionen utgått från den uppfattningen, att spörsmålet huruvida utrymningen skall vara obligatorisk eller frivillig icke kan slutligt regleras redan i samband med planläggningen utan att avgörande i detta hänseende bör träffas först i samband med beslutet om utrymningsens verkställande. Med hänsyn härtill har kommissionen ansett det erforderligt, att den beslutande myndigheten såväl beträffande luftskyddsutrymning som militärutrymning erhåller möjlighet att antingen meddela förordnande om utrymning eller ock utfärda uppmaning därtill. De närmare bestämmelserna i detta hänseende finnas intagna i 1—3 §§ i lagförslaget. I dessa paragrafer regleras även vilka myndigheter, som skola äga besluta om utrymnings verkställande, ävensom förutsättningarna för att sådant beslut skall kunna meddelas.

I förslaget hava vidare i 4—9 §§ intagits vissa grundläggande föreskrifter angående den centrala myndighet, som skall handhava ledningen av utrymningsarbetet, ävensom angående den lokala organisationen i utrymnings- och inkvarteringskommunerna. I förslaget föreslås även införande av en särskild tjänsteplikt, benämnd utrymningstjänsteplikt, varigenom möjlighet kommer att beredas myndigheterna att uttaga därtill lämpade personer att utföra vid utrymningsens verkställande erforderligt arbete. Bestämmelserna härom, som återfinnas i 10—12 §§, överensstämma i tillämpliga delar med de föreskrifter om luftskyddstjänsteplikt, som finnas intagna i det ovan omförmälda förslaget till ny luftskyddslag. I förslaget till utrymningslag hava i 13—20 §§ intagits bestämmelser, vilka reglera rätten att vid utrymning och i viss mån även vid densammes förberedande (se 14 § andra stycket) tillgripa förfogande för att erhålla tillgång till erforderlig egendom. Dessa bestämmelser ansluta sig med vissa ändringar till de föreskrifter i ämnet, som redan nu äro gällande. Den i 15 § 2 mom. föreslagna regleringen av kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna torde innebära den viktigaste skillnaden i förhållande till nu gällande bestämmelser. Föreskrifter angående fördelningen av ersättningskyldigheten för andra kostnader, som uppkomma vid planläggning och verkställande av utrymning, hava intagits i 21—30 §§ i förslaget.

I förslaget hava vidare i 32 och 33 §§ lämnats vissa föreskrifter, som avse att bereda möjlighet för myndigheterna att i fall av behov utfärda förbud mot bortflyttning från viss ort eller visst område. Angående de överväganden, som föranlett att i förslaget intagits bestämmelser av detta innehåll, får kommissionen hänvisa till den efterföljande speciella motiveringen.

Speciell motivering.

Förordnande om samt uppmaning till utrymning.

1—3 §§.

Bestämmelse angående behörighet att besluta om luftskyddsutrymning finnes för närvarande i 2 § luftskyddsförfogandelagen, i vilket lagrum stadgas, att Konungen eller, efter Konungens förordnande, länsstyrelse eller annan

myndighet äger föreskriva, att invånare å ort, som hotas av anfall från luften, skola taga uppehåll utom sin bostad eller bostadsort, ävensom i den mån det prövas nödvändigt bestämma varest uppehåll skall tagas. Någon motsvarande bestämmelse finnes icke ifråga om militärutrymning. Bestämmelsen i 2 § luftskyddsföfogandelagen avser endast obligatorisk utrymning, d. v. s. det fall att vissa befolkningsgrupper åläggas att lämna sin bostad eller bostadsort.

Utrymning kan emellertid också vara frivillig. I detta fall utfärdas av vederbörande myndighet endast uppmaning till de befolkningsgrupper, vilkas bortflyttning är önskvärd, att lämna sin bostad eller bostadsort. I nu gällande utrymningslagstiftning meddelas bestämmelser om sådan uppmaning till utrymning endast i 3 § 3 mom. luftskyddsföfogandelagen i lagrummets lydelse enligt lagen den 13 april 1940 (nr 219). I nämnda moment stadgas, att om byggnad tages i anspråk för att bereda bostad åt den som vid utrymning för luftskyddsändamål fått sig ålagt eller i vederbörlig ordning blivit av myndighet uppmanad att taga uppehåll utom sin bostad eller bostadsort, ägare eller innehavare av byggnaden är pliktig att tåla de åtgärder med avseende å byggnaden ävensom dess inredning och utrustning, som av länsstyrelsen prövas erforderliga för ändamålet. Några bestämmelser finnas dock icke angående vilken myndighet, som skall meddela uppmaning av ifrågavarande slag, eller de förutsättningar, som i övrigt erfordras för en sådan åtgärd.

Utrymningskommissionen räknar i sitt planlägningsarbete med att utrymning kan bli antingen obligatorisk eller frivillig. Det synes därför kommissionen vara lämpligt, att regler nu givas även angående uppmaning till utrymning. Vid övervägande av det innehåll, som bör givas åt dessa regler, har kommissionen kommit till den uppfattningen, att samma bestämmelser böra gälla ifråga om befogenheten att besluta om obligatorisk och om frivillig utrymning. Uppmaning till utrymning bör därför i allo jämföras med förordnande om utrymning. Den frivilliga utrymningen synes kommissionen vara ett smidigt medel att i ett kritiskt läge förbereda ett senare förordnande om obligatorisk utrymning. En förutsättning för att uppmaning till utrymning skall medföra önskat resultat är emellertid att till uppmaningen knyts samma rättsverkningar med avseende å möjligheten att erhålla utrymningshjälp o. s. v. som till förordnande om utrymning.

I 1 § i förslaget ha intagits bestämmelser angående befogenheten att besluta om luftskyddsutrymning. Denna befogenhet skall enligt förslaget förefinnas, då riket befinner sig i krig eller krigsfara, samt tillkomma Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, annan myndighet. Det synes kommissionen vara tänkbart, att vid ett krigsutbrott eller vid en tillspetsning av det politiska läget före ett krigsutbrott, Konungen bemyndigar utrymningskommissionen att ifråga om vissa angivna utrymningsorter besluta om utrymning, i den mån detta visar sig erforderligt.

Ifråga om befogenhet att föranstalta om militärutrymning har tidigare endast funnits en bestämmelse i fältreglementet för armén. I detta reglemente (1940 års upplaga) säges sålunda i mom. 1525, att därest icke särskilda föreskrifter utgivits för civilbefolkningens undanförande från hotad gräns-

eller kusttrakt eller kårområde, armékårchef enligt bestämmelse av överbefälhavaren och i samarbete med vederbörlig länsstyrelse skall vidtaga erforderliga åtgärder härför.

Genom lagen den 17 maj 1940 (nr 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m. har även viss reglering ernåtts av militärutrymningen. I nämnda lag föreskrives i 1 § bland annat, att Konungen eller, enligt Konungens bemyndigande, vederbörande militära befälhavare må utfärda förbud för obehöriga att beträda anläggning, inrättning, fartyg, luftfartyg eller område, som tillhör försvarsväsendet eller nyttjas av detsamma eller för dess räkning. I 2 § i lagen stadgas i första stycket, att Konungen eller, enligt Konungens bemyndigande, vederbörande länsstyrelse må utfärda förbud, som i 1 § avses, ifråga om anläggning, inrättning, fartyg, luftfartyg eller område, som eljest är av betydelse för försvarsväsendet. Vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga av krig föranledda förhållanden må förbud enligt andra stycket i 2 § utfärdas jämväl ifråga om anläggning, inrättning, fartyg, luftfartyg eller område, som är av betydelse för folkförsörjningen. I 3 § föreskrives slutligen, att Konungen under förhållanden, varom i 2 § andra stycket sägs, må avdela särskilda säkerhetsområden, i fråga om vilka förbud, som i 2 § avses, enligt Konungens bemyndigande må i stället för av länsstyrelse utfärdas av vederbörande militära befälhavare. Såsom säkerhetsområde skall jämväl anses krigsskådeplats.

Nämnda lag kan enligt uppgift i en inom justitiedepartementet upprättad promemoria (1940:2 sid. 13) rörande lagstiftningen om förräderi-, sabotage- och spioneribrott m. m. givas den tolkningen, att med stöd av densamma ett område kan utrymmas, om krigsoperationerna så fordra det.

Bestämmelserna om militärutrymning i 2 § i förslaget till utrymningslag ha anknutits till vad i 3 § förenämnda lag stadgas angående krigsskådeplats och säkerhetsområde. I första stycket i förslagets 2 § föreskrives sålunda, att om Konungen avdelat krigsskådeplats eller säkerhetsområde, varom förmåles i nyssnämnda lag, Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, vederbörande militära befälhavare äger meddela förordnande om militärutrymning eller utfärda uppmaning till sådan utrymning. Med hänsyn till den tolkning, som enligt vad ovan nämnts kan tillämpas i fråga om lagen med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m., synes detta vara i överensstämmelse med nu gällande regler. Även sådana områden, som avses i 2 § nämnda lag, synas vara av den beskaffenhet, att de kunna bliva föremål för utrymning. Däremot torde så icke vara förhållandet i fråga om i 1 och 2 §§ avsedda anläggningar, inrättningar, fartyg och luftfartyg, liksom ej heller beträffande sådana områden, varom talas i 1 §. Kommissionen föreslår med anledning av vad sålunda anförts, att i lagen med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m. före 7 § införes en ny paragraf av innehåll, att ifråga om utrymning av område, som avses i 2 eller 3 § i lagen, skall gälla vad därom finnes särskilt stadgat.

I 2 § andra stycket i föreliggande utkast till utrymningslag har införts en bestämmelse av innehåll, att därest riket befinner sig i krig eller krigsfara,

Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, annan myndighet, ändock att krigsskådeplats eller säkerhetsområde icke avdelats, äger besluta om militärutrymning beträffande område, där sådan utrymning av hänsyn till rikets försvar finnes oundgängligen påkallad. Det har nämligen synts kommissionen riktigt, att befogenheten att förordna om militärutrymning icke uteslutande göres beroende av att krigsskådeplats eller säkerhetsområde avdelats. Bestämmelsen i 2 § andra stycket ger möjlighet att besluta om militärutrymning, ehuru sådant avdelande av någon anledning icke kommit till stånd. Enligt bestämmelsen finnes också möjlighet för Konungen att uppdraga åt civil myndighet att i sådant fall besluta om militärutrymning.

I 3 § i förslaget föreskrives, att Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, annan myndighet, därest beslut fattas om utrymning, tillika äger bestämman varest de, som i anledning av förordnandet om eller uppmaningen till utrymning lämnat sin bostad eller bostadsort, skola taga uppehåll. Bestämmelsen innebär, att befogenhet att bestämman, var de bortflyttande skola taga uppehåll, av Konungen kan lämnas antingen åt samma myndighet, som erhåller rätt att besluta om utrymning, eller också anförtros åt annan myndighet. Sistnämnda förfarande torde särskilt komma till användning i vad gäller militärutrymning. I begreppet utrymning, sådant detta användes i förslaget, ingår emellertid även frågor, som beröra inkvartering av bortflyttade personer.

I den proposition (nr 4) till 1938 års riksdag, varigenom förslag till luftskyddsförfogandelag framlades, anförde föredragande departementschefen i motiveringen till 2 §, att stadgandet företrädesvis avsåge den mera permanenta utrymning, som bestode, så länge fara för luftanfall föreläge. Påbud om tillfällig utrymning i samband med omedelbart hotande anfall vore en åtgärd för upprätthållande av allmän ordning och säkerhet, som fölle under länsstyrelsens allmänna kompetens och varom särskilt stadgande icke erfordrades. Kommissionen är av den uppfattningen att samma betraktelsesätt fortfarande bör anläggas på den tillfälliga utrymningen, vilken sålunda faller utanför tillämpningsområdet för bestämmelserna i den föreslagna utrymningslagen.

Central utrymningsmyndighet.

4 §.

Så länge planläggning för utrymning på grund av tidsläget måste upprätthållas, torde också erfordras, att en central myndighet utövar ledningen av planlägningsarbetet. För närvarande handhaves denna uppgift av statens utrymningskommission. Vid inträdande fredligare förhållanden synes det emellertid sannolikt, att organisationen kan inskränkas såtillvida att utrymningskommissionens uppgifter övertagas av ett annat organ. Med hänsyn härtill har i utkastet införts termen central utrymningsmyndighet för myndighet, som utövar ledningen ifråga om planläggning och verkställande av utrymning.

Organisationen i utrymnings- och inkvarteringskommunerna.

5—9 §§.

Ifråga om organisationen å utrymningsorterna gäller för närvarande, såsom ovan nämnts, enligt 15 § första stycket och 21 § luftskyddskungörelsen, att luft-

skyddschefen under länsstyrelsens överinseende omhänderhar ledningen av luftskyddsutrymning ävensom planläggning för sådan utrymning. I denna del synes anledning icke finnas att vidtaga någon ändring. I 5 § första stycket av förslaget har intagits en bestämmelse av detta innehåll.

För närvarande finnes å de allra flesta utrymningsorter, där luftskyddsutrymning planlägges, vid luftskyddschefens sida en tjänstegrenschefer för utrymningsärenden, benämnd utrymningschef. Angående tjänstegrenschefer finnes nu bestämmelser i 4 § gällande luftskyddskungörelse. Enligt vad kommissionen inhämtat, komma sådana regler också att finnas i det förslag till ny luftskyddskungörelse, som utarbetats inom luftskyddsinspektionen. Tjänstegrenscheferna komma emellertid enligt dessa bestämmelser icke att räknas till den lokala luftskyddsledningen. De skola, enligt vad luftskyddsinspektionen avser, inträda i tjänst först då luftskyddsberedskap anbefalles, och de skola erhålla ersättning enligt bestämmelserna i Kungl. förordningen den 31 maj 1940 (nr 432) om grunderna för avlöning av viss personal tillhörande det allmänna luftskyddet. Det synes kommissionen ofrånkomligt, att åt utrymningschefen beredes en fastare ställning än den, som sålunda skall tillkomma tjänstegrenscheferna. Den särskilt å de större utrymningsorterna mycket omfattande utrymningsplanläggningen fordrar, att utrymningschefen redan under fredstid i huvudsak utövar den direkta ledningen av planlägningsarbetet. Mycket betydande krav måste också ställas på utrymningschefens personliga kvalifikationer. Med hänsyn härtill har kommissionen i 5 § andra stycket i förslaget intagit en bestämmelse av innehåll, att länsstyrelsen må förordna utrymningschef att biträda luftskyddschefen med ledningen av luftskyddsutrymning och planläggning för sådan utrymning. Utrymningschefen bör enligt kommissionens uppfattning avlönas av utrymningskommunen. Kommissionen återkommer senare till detta spörsmål.

Det synes lämpligt, att luftskyddsnämnd erhåller samma befogenhet ifråga om planläggning för luftskyddsutrymning, som nämnden enligt det upprättade förslaget till luftskyddslag skall äga såvitt angår luftskyddet. En föreskrift av detta innehåll har införts i 5 § tredje stycket i förslaget.

Med hänsyn till de skiftande förhållanden, under vilka militärutrymning kan behöva företagas, torde det icke vara lämpligt att i utrymningslagen giva närmare föreskrifter angående organisationen i utrymningskommunerna vid sådan utrymning eller planläggning därför. I de kommuner, där planläggning verkställs för både luftskyddsutrymning och militärutrymning, handhaves planlägningsarbetet för närvarande i sin helhet av luftskyddsledningen i kommunen. Med hänsyn till att de olika momenten i arbetet icke låta sig särskiljas, synes någon annan anordning icke heller vara tänkbar ifråga om dessa kommuner. I de kommuner, där endast planläggning för militärutrymning verkställs, måste däremot i åtskilliga fall, särskilt då fråga är om landskommuner, en annan organisationsform tillämpas. I vissa landskommuner ha sålunda tillsatts särskilda organ, för vilken organisation kostnaderna bestridas av statsmedel. Med hänsyn till vad sålunda anförts synes det lämpligast, att Konungen i varje särskilt fall utfärdar erforderliga bestämmelser angående organisationen i denna del. Bestämmelse härom har införts i 6 § i förslaget.

I fråga om organisationen i inkvarteringsorterna finnas, såsom ovan nämnts, de nu gällande bestämmelserna införda i lagen den 13 april 1940 om vissa skyldigheter för kommun i avseende å utrymning m. m. Bestämmelserna i 1 § innebära, att kommun är skyldig att i den omfattning Konungen bestämmer fullgöra arbetsuppgifter, vilka vid utrymning eller vid planläggning för utrymning uppkomma i avseende å ordnande av inkvartering, handhavande av utrymningshjälp samt ombesörjande av erforderligt bistånd i övrigt åt dem, vilka flyttat från sin bostad eller bostadsort och tagit uppehåll inom kommunen. Denna bestämmelse har med viss förändring överförts till 7 § i förslaget. Ändringen har föranletts därav, att kommunerna i riket böra vara skyldiga att fullgöra ifrågavarande arbetsuppgifter icke blott i det fall att de bortflyttande tagit uppehåll inom kommunen, d. v. s. bosatt sig där för längre eller kortare tid, utan jämväl i det fall att de bortflyttande eljest behöva omhändertagas, till exempel under transporten från utrymningskommunen till inkvarteringskommunen. Dessa transporter synas nämligen under vissa förutsättningar kunna taga relativt lång tid i anspråk, och krav uppställer sig då på att de bortflyttande beredas möjlighet att erhålla utspisning under färden, eventuellt även tillgång till nattläger. Det synes naturligt, att även sådant omhändertagande skall ankomma på de kommunala inkvarteringsnämnderna.

Även i 8 § *första stycket*, som motsvarar 2 § lagen om vissa skyldigheter för kommun i avseende å utrymning m. m. har vidtagits motsvarande ändring.

Utrymning kan i vissa fall hava karaktären av omflyttning, i det att utrymning icke innebär en bortflyttning av utrymningsklientelet från utrymningskommunen utan endast att de utrymmande flyttas från en del av kommunen till en annan. I fråga om organisationen vid sådan omflyttning finnes en bestämmelse i 16 § sista stycket gällande luftskyddskungörelse, vilken bestämmelse innebär att under angivna omständigheter planlägningsarbete för inkvartering av samt ombesörjande av erforderligt bistånd i övrigt åt de utrymmande skall handhas i den ordning, som är stadgad för planlägningsarbetet i utrymningskommun. Motsvarande bestämmelse har införts i 8 § *andra stycket* i förslaget. Bestämmelsen innebär sålunda, att luftskyddschefen vid omflyttning skall omhändertaga även frågor rörande inkvartering, handhavande av utrymningshjälp m. m.

I det fall att i samma luftskyddsområde ingå flera kommuner och utrymning skall äga rum från en kommun till annan kommun inom luftskyddsområdet, uppkomma vissa olägenheter genom att inkvarteringsfrågor i sistnämnda kommun skola handhas av inkvarteringsnämnden och icke av luftskyddschefen. Det kan därför ifrågasättas, om icke bestämmelserna om omflyttning borde utsträckas att gälla även vid sådan bortflyttning. Kommissionen har emellertid vid övervägande av denna fråga funnit sig icke böra föreslå någon sådan utvidgning med hänsyn till att härför skulle erfordras en relativt omfattande reglering av frågorna rörande utrymningskostnader, tjänsteplikt, förfogande m. m. Kommissionen anser, att de praktiska olägenheterna av att luftskyddschefen icke äger ombesörja inkvarteringsfrågorna vid bortflyttning av ifrågavarande slag kunna avlägsnas därigenom, att luft-

skyddschefen i dylika fall därest så skulle anses erforderligt förordnas till inkvarteringschef inom luftskyddsområdet. Ett sådant förordnande synes kunna äga rum utan att särskilda bestämmelser härför behöva givas.

I 9 § i förslaget ha intagits bestämmelser angående inkvarteringsnämnder och inkvarteringschefer. Bestämmelserna motsvara, i vad de beröra inkvarteringsnämnderna, 3 § i lagen om vissa skyldigheter för kommun i avseende å utrymning m. m. I första stycket av sistnämnda paragraf stadgas, att särskilda inkvarteringsnämnd skall tillsättas inom kummun, till vilken jämlikt förefintliga planer för utrymning ett större antal personer *skall* bortflytta. I 9 § *första stycket* i förslaget föreslås den ändringen, att vad sålunda sagts skall gälla kommun, till vilken ett större antal personer jämlikt upprättade planer *kan komma att* bortflytta. Utrymningsplanerna måste nämligen göras så omfattande, att de innefatta betydande reservområden för inkvartering. Beträffande dessa områden kan man icke säga, att bortflyttning till densamma *skall* äga rum. Områdena anvisas nämligen icke åt någon viss utrymningsort utan hållas i reserv för det fall att utrymning måste vidtagas av krigsskådeplats eller eljest av militära skäl, liksom för det fall att omläggningar av transporthänsyn eller andra skäl måste ske i fråga om de upprättade planerna och inkvarteringen dirigeras till andra områden än som från början avsetts.

Andra stycket i 9 § motsvarar 3 § tredje stycket i lagen om vissa skyldigheter för kommun i avseende å utrymning m. m. I bestämmelsen har vidtagits den ändringen, att Konungen eller den centrala utrymningsmyndigheten kan bestämma, att inom viss kommun inkvarteringsnämnd över huvud taget icke skall tillsättas. En sådan möjlighet har visat sig önskvärd ifråga om vissa kommuner, där inkvartering icke är tänkbar.

Med hänsyn till att i utkastet upptagits vissa bestämmelser om rättighet för inkvarteringschefer att utöva på den centrala utrymningsmyndigheten ankommande befogenheter ifråga om utrymningstjänsteplikt och förfogande, har i 9 § *tredje stycket* införts en erinran om inkvarteringschefernas ställning.

Utrymningstjänsteplikt.

10—12 §§.

Enligt 10 § luftskyddsförfogandelagen äger länsstyrelse uttaga erforderlig personal för att fullgöra *luftskyddstjänst*. Begreppet luftskyddstjänst definieras i 2 § luftskyddskungörelsen under 7), där luftskyddstjänst angives omfatta luftskyddets ledning, ordnings-, brand-, röjnings-, räddnings-, reparations-, gasskydds-, sjukvårds-, observations- och rapporttjänst. Utrymning av vissa områden eller byggnader upptages däremot under 8) i samma paragraf. Härav synes framgå, att enligt nämnda lag personal tvångsvis kan uttagas för den centrala ledningen av utrymningen i utrymningskommun, d. v. s. för den personal å vederbörande luftskyddsbyrå, som handhar utrymningsärenden, samt för de utrymningsbyråer eller utrymningscentraler, som på vissa håll upprättats såsom särskilda avdelningar av luftskyddsbyråerna. Det synes däremot vara tvivel underkastat om tvångsuttagning kan ske av personal för

de inkvarteringsbyråer, biljettbyråer och vårdbyråer, som vid utrymning skola upprättas i utrymningskommunerna för att lämna anvisning å inkvartering, utlämna biljetter o. s. v. I varje fall torde det vara klart, att den ekonomipersonal, som erfordras för driften av vid utrymning upprättade internat, icke kan uttagas med anlitande av luftskyddsföfogandelagen i dess nuvarande lydelse.

Den personal, som erfordras för inkvarterings- m. fl. byråer, uppgår icke till något större antal. För att utrymningsorganisationen skall besitta nödig beredskap fordras emellertid, att personalen är uttagen i förväg och har erhållit nödiga instruktioner angående sina åligganden. Med hänsyn härtill och till den konkurrens om arbetskraft, som råder mellan luftskyddet, olika beredskapsorganisationer m. fl., synes det ofrånkomligt, att möjlighet beredes till tvångsuttagning av ifrågavarande personal. Då denna endast erfordras under en begränsad tid vid utrymningens genomförande, torde sådan tvångsuttagning icke heller kunna medföra större olägenheter för andra personalbehövande organisationer.

Den ekonomipersonal, som erfordras för driften av upprättade internatförläggningar, uppgår till ett betydligt större antal. Utrymningsplanläggningen omfattar för närvarande bland annat närmare 200,000 skolbarn. Då behovet av ekonomipersonal för skolbarnsinternat uppgår till en person på 10—15 barn, kommer personalbehovet, även om icke alla barnen vid utrymning komma att medfölja till skolbarnsinternat, att bli avsevärt. Härtill kommer, att internat i viss utsträckning måste upprättas även för barn under skolåldern samt för arbetsoförmögna personer. Enligt vad erfarenheten ger vid handen torde lämplig ekonomipersonal endast i mycket begränsad omfattning kunna anskaffas i inkvarteringskommunerna. Den ojämförligt största delen av sådan personal måste medfölja från utrymningsorten. Utrymningsplanerna upprättas också i enlighet härmed. För ändamålet torde i viss utsträckning kunna påräknas medverkan av mödrar till barn, som bortflytta vid utrymningen, varjämte även i viss omfattning andra personer, t. ex. restaurangpersonal, vid utrymning kan erhållas genom frivillig överenskommelse. Det är emellertid av beredskapsskäl icke möjligt att uppskjuta personalanskaffningen till utrymningstillfället utan personalen måste uttagas på förhand. Detta synes i sin tur icke kunna ske utan att befogenhet till tvångsuttagning finnes.

Det vanliga tjänstepliktsinstitutet erbjuder enligt kommissionens uppfattning icke möjlighet till en så snabb personaluttagning, som måste äga rum vid utrymning. Med hänsyn härtill har kommissionen i förslaget upptagit bestämmelser om införande av en tjänsteplikt vid utrymning, i det väsentliga likartad med den i förslaget till luftskyddslag upptagna luftskyddstjänsteplikten. I analogi med denna har institutet benämnts utrymningstjänsteplikt.

Befogenheten att uttaga personal skall enligt 10 § i förslaget tillkomma länsstyrelsen i vad avser uttagning i utrymningskommun samt den centrala utrymningsmyndigheten i vad avser uttagning i inkvarteringskommun. I kommun där omflyttning planlägges tillkommer befogenheten enligt 8 § i förslaget länsstyrelsen. I 34 § har intagits en bestämmelse, som medger läns-

styrelsen att delegera uttagningsrätten till luftskyddschef eller, i kommun där enbart militärutrymning planlägges, den som eljest utövar ledningen av utrymningsplanläggningen inom kommunen. Vidare föreslås i samma paragraf, att den centrala utrymningsmyndigheten skall kunna delegera uttagningsrätten till inkvarteringscheferna.

Bestämmelsen att länsstyrelsen och, efter delegation, luftskyddschefen är uttagningsmyndighet för utrymningskommunerna överensstämmer med nu gällande bestämmelser angående uttagning till luftskyddstjänst och med den i förslaget till luftskyddslag föreslagna ordningen för uttagning till luftskyddstjänsteplikt. Ordningen för uttagning inom inkvarteringskommunerna överensstämmer med vad som nu stadgas i 14 § luftskyddsförfogandelagen angående förfoganderätt till byggnader m. m., som erfordras vid utrymning. Då länsstyrelserna genom upprättande av den nuvarande inkvarteringsorganisationen (utrymningskommissionen, inkvarteringschefer och inkvarteringsnämnder) i stor utsträckning avkopplats från ärenden angående inkvartering, har kommissionen ansett angivna ordning böra gälla även ifråga om personaluttagningen. Inkvarteringscheferna ha härvid icke ansetts ha så fast ställning, att uttagningen lämpligen kan anförtros direkt åt dem. Med hänsyn till att i inkvarteringskommunerna endast kan väntas föreligga möjlighet till komplettering i mindre utsträckning av internatpersonalen, har kommissionen ansett de föreslagna bestämmelserna vara tillfyllest.

Befogenheten att uttaga personal har i lagförslaget av praktiska skäl knutits till utrymnings- respektive inkvarteringskommunen. I de fall då flera kommuner ingå i luftskyddsområde, som skall utrymmas, bör givetvis icke på grund härav hinder föreligga att uttaga personal från en av dessa kommuner för tjänstgöring vid internat för t. ex. barn från en annan i luftskyddsområdet ingående kommun.

Utrymningstjänsteplikten skall enligt det upprättade förslaget avse ej blott dem, som äga hemvist inom utrymnings- eller inkvarteringskommun, utan även dem, som eljest uppehålla sig inom sådan kommun. Härmed avses att skapa möjlighet till uttagning framför allt av lämpliga personer, vilka vid utrymning bortflyttat från sin hemort och uppehålla sig inom vederbörande inkvarteringskommun.

Med stadigvarande arbete under utrymning avses huvudsakligen tjänstgöring å internatförläggning. För sådan tjänstgöring böra givetvis endast personer i arbetsför ålder ifrågakomma. För att ernå överensstämmelse med den föreslagna luftskyddstjänsteplikten har i förslaget insatts åldersgränserna 16 och 70 år. Möjlighet bör emellertid finnas att för kortvariga uppdrag uttaga även ungdomar under 16 år. Dessa kunna erfordras såsom ordonnanser å urlastningsstationerna o. s. v.

I lagförslaget ha icke intagits några bestämmelser angående företrädesrätt i förhållandet mellan utrymningstjänsteplikt, luftskyddstjänsteplikt, allmän tjänsteplikt o. s. v. Kommissionen finner att i nämnda hänseende följande bör gälla. Den som ingår i hemvärdet eller annan frivillig försvars-

organisation bör ej kunna uttagas med utrymningstjänsteplikt. Däremot synes det vara ofrånkomligt, att denna tjänsteplikt erhåller försteg framför den allmänna tjänsteplikten så att personer, som uttagits till tjänstgöring vid utrymning, icke uttagas till arbete enligt tjänstepliktslagen under den tid deras utrymningstjänst varar. I 18 § andra stycket tjänstepliktslagen bör tilllägg härom göras. Med hänsyn till att ändring i nämnda lagrum synes bliva erforderlig även i anledning av de i förslaget till luftskyddslag intagna bestämmelserna om luftskyddstjänsteplikt, har kommissionen emellertid icke ansett sig böra framlägga förslag till sådan ändring. Då det här rör sig om en personalkategori (huvudsakligen kokerskor och köksbiträden), som icke i första hand torde behöva tagas i anspråk av andra myndigheter, synes den föreslagna ordningen icke medföra några olägenheter.

Vad åter beträffar luftskyddet synas visserligen intressekollisioner kunna uppstå, men då personaluttagningen i utrymningskommunerna, där den huvudsakliga uttagningen sannolikt kommer att äga rum, både ifråga om luftskyddstjänsteplikt och utrymningstjänsteplikt regelmässigt skall handhavas av länsstyrelsen eller, enligt länsstyrelsens bemyndigande, av luftskyddschefen, torde erforderlig samordning av intressena kunna erhållas utan lagbestämmelser. I inkvarteringskommunerna kommer däremot en viss dualism att råda i det att uttagningen till utrymningstjänst enligt lagförslaget skall handhavas av den centrala utrymningsmyndigheten. Särskilda bestämmelser härom synes emellertid icke behöva intagas i utrymningslagen utan kunna, om de över huvud taget anses erforderliga, inflyta i utrymningskungörelsen. Slutligen kan givetvis även i övrigt konkurrens uppstå mellan utrymningstjänsten och andra beredskapsorganisationer. Det synes dock icke vara lämpligt att i utrymningsförfattningarna giva bestämmelser i dessa delar. En samordning av stridiga intressen synes i stället böra ske i sådan form att omständigheterna i det särskilda fallet kunna tilläggas avgörande betydelse vid fördelningen av den tillgängliga personalen.

En oavvislig förutsättning för att en utrymning enligt de uppgjorda planerna skall kunna ske är, att lärare, som ej äro krigstjänstskyldiga, ävensom lärarinnor ej tagas i anspråk för annan beredskapstjänstgöring. De måste vid utrymningen stå till förfogande praktiskt taget endast med de undantag som betingas av hälsoskäl.

11 §. Paragrafen motsvarar 12 § första stycket luftskydds förfogandelagen samt 23 § i förslaget till luftskyddslag. Den i andra stycket intagna bestämmelsen om lydnadsplikt avser i fråga om organisationen i utrymningskommunerna luftskyddschef, utrymningschef m. fl. särskilt utsedda ledare. I inkvarteringskommunerna avses inkvarteringschefer och inkvarteringsnämnder, internatföreståndare m. fl. ävensom personer, som av centralmyndigheten erhålla uppdrag att såsom t. ex. reseinspektörer giva föreskrifter angående sjukvård, mathållning och dylikt.

Ersättning till personal, som uttagits med utrymningstjänsteplikt, synes kunna utgå i huvudsak enligt de regler, som finnas i Kungl. förordningen den 31 maj 1940 (nr 432) om grunderna för avlöning av viss personal tillhörande

det allmänna luftskyddet. I förordningen synes för ändamålet böra införas ett tillägg, angivande dess utsträckta tillämpning, varjämte bör angivas, att den som för fullgörande av utrymningstjänsteplikt förflyttas från sin hemort skall erhålla avlöning enligt reglerna för den ortsgrupp vederbörandes hemort tillhör, om denna ortsgrupp är högre än den grupp som inkvarteringskommunen tillhör. Tillhör hemortskommunen lägre ortsgrupp bör däremot avlöning utgå enligt för inkvarteringskommunen gällande tariff. I 23 § 2 mom. i förslaget har införts ett stadgande av innehåll, att Konungen meddelar närmare bestämmelser angående avlöning till personal, som tjänstgör under utrymning.

I 12 § stadgas slutligen, att därest någon utan anmält laga förfall utebliver eller avviker från tjänstgöring eller arbete, som ålagts honom såsom utrymningstjänsteplikt, eller från förrättning, vid vilken han jämlikt 11 § första stycket ålagts inställa sig, länsstyrelsen äger förordna, att han omedelbart skall genom polismyndighetens försorg hämtas. Bestämmelsen överensstämmer med 13 § luftskyddsförfogandelagen samt 42 § i förslaget till luftskyddslag.

Förfogande i anledning av utrymning.

13 §.

Förfogandebestämmelser finnas för närvarande endast ifråga om luftskyddsutrymning. Dessa bestämmelser återfinnas i luftskyddsförfogandelagen. Kommissionen föreslår, att bestämmelserna ifråga med ändringar på vissa punkter bliva överflyttade till utrymningslagen ävensom att bestämmelsernas giltighet utsträcker till att avse även militärutrymning.

Enligt 13 § första stycket i förslaget, vilket stycke motsvarar 3 § 1 mom. första punkten luftskyddsförfogandelagen, skola sålunda markområden, byggnader, utrymmen, transportmedel, utrustningspersedlar, materialier och annan egendom, som tillhör eller innehaves av kommuner eller enskilda, kunna tagas i anspråk, sedan förordnande om eller uppmaning till utrymning givits. Förfoganderätten utövas i utrymningskommun, såsom nu gäller, av länsstyrelsen. Denna skall emellertid enligt 34 § i förslaget äga möjlighet att delegera sin befogenhet i detta hänseende till vederbörande luftskyddschef eller den som eljest inom utrymningskommunen utövar ledningen av utrymningen. I inkvarteringskommun skall förfoganderätten däremot utövas av den centrala utrymningsmyndigheten, vilken kan delegera befogenheten till inkvarteringscheferna. Detta är i överensstämmelse med nu rådande förhållanden. Bestämmelser i sistnämnda hänseende finnas för närvarande i 14 § luftskyddsförfogandelagen.

I 13 § andra stycket ha intagits de nu i 3 § 2 mom. luftskyddslagen förefintliga bestämmelserna angående i vilka fall förfogandeåtgärderna skola avse äganderätt eller nyttjanderätt till den ianspråktagna egendomen. Bestämmelsen innebär i sak ingen ändring i vad nu gäller.

I 13 § tredje stycket har kommissionen föreslagit bestämmelser angående ägares och innehavares rätt att vid utrymning disponera byggnader, som vederbörande själv äger eller nyttjar. Huvudprinciperna i de föreslagna bestämmelserna äro följande.

Den som äger eller innehar byggnad samt stadigvarande bebor byggnaden skall alltid vara berättigad att för sig och sin familj erhålla nödigt bostadsutrymme inom byggnaden. Ägare till byggnad, vilken icke stadigvarande bebor byggnaden (denna är t. ex. en sommarvilla), skall hava rätt att i byggnaden erhålla nödigt bostadsutrymme för de familjemedlemmar, som tillhöra utrymningsklientelet, d. v. s. som omfattas av förordnande om eller uppmaning till utrymning. Rättigheten att erhålla bostadsutrymme kommer sålunda endast att avse dem som äro bosatta i utrymningskommun. Givetvis är det i vissa fall icke blott lämpligt utan i hög grad önskvärt, att även personer, som äro bosatta å luftskyddsorter, vilka icke bliva föremål för utrymning, flytta ut till sommarvillor eller andra av dem disponerade byggnader på landet. Å andra sidan kan det emellertid vara nödvändigt att för inkvartering av bortflyttande kunna använda byggnader, vilka tillhöra personer å orter, som icke utrymmas. Det synes därför lämpligast, att icke i utrymningslagen inskriva någon rätt för ägare av byggnad, varom nu är fråga, att disponera byggnaden i det fall att ägarens hemort icke utrymnes. Det bör i stället lämnas åt vederbörande myndigheter att med hänsynstagande till omständigheterna avgöra, huru i olika delar av riket skall förfaras i förevarande hänseende. Då den omständigheten att utrymning icke sker av en ort ger vid handen, att orten bedömts såsom erbjudande mindre risker än de orter, som utrymmas, torde det föreslagna förfarandet icke kunna anses innebära någon obillighet mot invånarna å förstnämnda ort.

I 13 § fjärde stycket ha införts regler om s. k. evakueringsbostäder. Det har visat sig, att i ett kritiskt läge avtal i mycket stor utsträckning träffas om upplåtande av bostäder på landsbygden, vilka skola användas därest landet indrages i krig. Särskilt i närheten av större orter kunna dessa upplåtelser taga en sådan omfattning, att praktiskt taget alla inkvarteringsmöjligheter härigenom utnyttjas. Det är uppenbart, att upplåtelseerna ifråga icke kunna respekteras, om de skett till personer, vilka icke komma att tillåtas lämna sin hemort under krig, och om genom upplåtelseerna utrymmen tagas i anspråk, vilka erfordras för inkvartering av vid utrymning bortflyttade personer. Däremot är det endast till fördel, om personer, som omfattas av utrymningsbeslut, kunna begiva sig till bostäder på landsbygden, som de själva förhyrt eller på annat sätt anskaffat. Sådana upplåtelser böra därför såvitt möjligt respekteras. Det är dock nödvändigt, att upplåtelseerna anmälas till vederbörande inkvarteringsnämnd viss tid i förväg, enär desamma kunna nödvändiggöra ändringar i planerna för inkvartering inom kommunen. Om upplåtelsen skulle medföra allvarligare olägenheter för planerad internatförläggning, synes vederbörande inkvarteringsnämnd böra erhålla rätt att anvisa annan lämplig bostad inom kommunen.

Föreskrifter angående sättet för sådan anmälan, varom nu är fråga, äro givna i 9 § Kungl. kungörelsen den 26 maj 1939 (nr 414) med vissa bestämmelser om företrädesrätt med avseende å planläggning av rekvisition och förfogande m. m. i paragrafens lydelse enligt Kungl. kungörelsen den 22 november 1940 (nr 931) samt 3 § Kungl. kungörelsen den 13 april 1940 (nr 220) om

inkvarteringsnämnder i paragrafens lydelse enligt Kungl. kungörelsen den 22 november 1940 (nr 932).

14 §.

Paragrafen överensstämmer med 3 § 3 och 4 mom. luftskyddsföfogandelagen.

15—17 §§.

I dessa paragrafer givas bestämmelser angående ersättning i de fall, då egendom toges i anspråk med anlitande av ovannämnda förfogandebestämmelser. Regler härom hava i den hittills gällande lagstiftningen givits i 5—7 §§ luftskyddsföfogandelagen.

Huvudbestämmelserna hava införts i förslaget 15 §, vilken motsvarar 5 § luftskyddsföfogandelagen. De i sistnämnda paragraf givna föreskrifterna angående ersättningens beräkning ha överförts till utrymningslagen utan annan förändring än att i 15 § 1 mom. andra stycket i överensstämmelse med vad som skett i förslaget till luftskyddslag (33 § 1 mom. andra stycket) insatts en punkt av innehåll, att vid bestämmande av ersättning för övertagande med äganderätt av egendom, som tidigare övertagits med nyttjanderätt, hänsyn skall tagas till den ersättning, som utgått för egendomens nyttjande.

Beträffande spørsmålet om vem som skall gälda ersättning, varom nu är fråga, ha däremot betydande ändringar vidtagits. I 5 § luftskyddsföfogandelagen stadgas sålunda, att ägare eller innehavare av egendom, som toges i anspråk medelst förfogande, är berättigad till ersättning av kronan med vissa undantag, som dock icke röra förfogande vid utrymning. Kommissionen har emellertid kommit till den uppfattningen, att denna regel icke bör gälla i vissa fall, då egendom i utrymningskommun toges i anspråk vid verkställande av luftskyddsutrymning. Vid behandlingen härnedan av frågan om fördelningen i allmänhet av de kostnader, som uppkomma vid planläggning eller verkställande av utrymning, lämnas en närmare redogörelse för kommissionens uppfattning i denna del.

18 §.

Paragrafen motsvarar 38 § i förslaget till luftskyddslag.

19—20 §§.

Paragraferna överensstämma i sak med 8 och 17 §§ luftskyddsföfogandelagen ävensom med 39 och 40 §§ i förslaget om luftskyddslag.

Kostnaderna för planläggning och verkställande av utrymning.

21—30 §§.

Frågan om fördelningen av de kostnader, som uppkomma vid utrymning och planläggning för utrymning, har i vissa delar varit föremål för ett ingående övervägande under förarbetena till förordningen den 13 april 1940 om utrymningshjälp jämte i samband därmed stående författningar (Kungl. propositionen nr 148 till lagtida riksdagen 1940, sid. 38 ff.). Härvid drogs ifråga om de kostnader, som uppkomma i inkvarteringskommun, i vad avser ersätt-

ningsskyldighetens fördelning mellan staten och kommunen en skarp gräns i 4 § lagen om vissa skyldigheter för kommun i avseende å utrymning m. m. Nämnade bestämmelser föreslås bli överflyttade till utrymningslagen. De ha, väsentligen oförändrade, införts i 27—30 §§ i förslaget. Kommissionen återkommer här nedan till dessa bestämmelser.

Beträffande övriga utrymningskostnader gäller, att *kostnaderna för resor* bestridas av staten i det att envar, som omfattas av förordnande om eller uppmaning till utrymning, enligt förordningen om utrymningshjälp är berättigad att efter anmälan erhålla fri resa.

Ifråga om *kostnaderna i utrymningskommunen* har däremot i den nu gällande lagstiftningen något generellt stadgande angående ansvarigheten icke lämnats. I 10 § 1 mom. luftskyddslagen i dess lydelse enligt lagen den 22 juni 1939 (nr 298) stadgas, att det med avseende å planläggningen av luftskyddet åligger kommunen att ställa erforderlig personal till luftskyddschefens förfogande, att tillhandahålla lokal, som erfordras för planlägningsarbetet, att i övrigt lämna luftskyddschefen erforderligt biträde, samt att tillhandahålla luftskyddschefen medel för nödvändiga expenser. I förslaget till ny luftskyddslag finnes en motsvarande bestämmelse i 25 §. Enligt denna bestämmelse åligger det kommun att tillhandahålla den biträdespersonal och de lokaler, som erfordras för den lokala luftskyddsledningen, samt att bestrida de kostnader som, utöver kostnader för personal och lokaler, äro förenade med den lokala luftskyddsledningens administration. Kommun har jämväl att i den mån luftskyddschefen det påkallar, vid planläggningen av luftskyddet inom kommunen och den fortlöpande översynen av uppgjorda luftskyddsplaner genom sina egna organ lämna biträde i sådana frågor, som äga omedelbart samband med deras verksamhetsområde.

Utöver 10 § 1 mom. gällande luftskyddslag finnas för närvarande inga bestämmelser, som ålägga utrymningskommunen ansvar för inom kommunen uppkomna utrymningskostnader. Däremot finnas vissa bestämmelser angående sådana kostnader, som skola bestridas av statsmedel. Sålunda stadgas, såsom ovan nämnts, i 5 § luftskyddsförfogandelagen, att ersättning för åtgärd, som vidtages med stöd av lagen, skall utgivas av kronan. I det fall att omflyttning äger rum inom en kommun, uppkomma inom kommunen även vissa kostnader för utrymningshjälp. Sådana kostnader skola enligt de i förordningen om utrymningshjälp givna bestämmelserna bestridas av statsmedel.

I den departementspromemoria, som omförmäles i förenämnda proposition nr 148, anföres i vad angår kostnaderna vid planläggning för luftskyddsutrymning följande (sid. 38 i propositionen):

»Redan förberedelserna för utrymningen kosta stora summor. I den mån förberedelserna bestå i planläggning på utrymningsorten genom dess luftskyddsmyndighet bekostas de av utrymningskommunen. Likaledes bekostar utrymningskommunen den komplettering av skolbarnens utrustning, som är nödvändig. Ifrågasätts kan om icke utrymningskommunens ansvar för erforderlig personlig utrustning bör utsträckas att gälla alla de personer som tillåtas bortflytta och som själva sakna medel. Självklart är att utrymningskommunen i detta avseende svarar för åtminstone de personer, som redan åtnjuta samhällshjälp.»

Mot den uppfattning, som kommit till uttryck i promemorian, anförde ställföreträdande luftskyddschefen i Stockholm i avgivet yttrande över promemorian följande (sid. 39):

»I promemorian behandlas åtskilliga spörsmål rörande utrymningens kostnader. Härvid konstateras till en början, att i den mån förberedelserna bestå i planläggning på utrymningsorten genom dess luftskyddsmyndighet desamma bekostas av utrymningskommunen. Detta är riktigt men kan icke gälla andra kostnader än de som äro uppräknade i luftskyddslagens 10 § enligt senaste lydelsen (Sv. förf.-saml. 1939:298). Det kategoriska uttalandet i promemorian, att utrymningskommun bekostar erforderlig komplettering av skolbarnens utrustning synes sakna grund i gällande lagstiftning. Man måste för övrigt fråga sig, varför en sådan skyldighet skulle åvila utrymningskommun just gentemot skolbarnen.»

I anledning av vad som sålunda anförts angående de bortflyttandes personliga utrustning yttrade föredragande departementschefen i sin tur följande (sid. 43 i propositionen):

»I departementspromemorian har till att börja med berörts frågan om de bortflyttandes *personliga utrustning*. Den utrymningshjälp, som de bortflyttande erhålla på inkvarteringsorten, torde endast i ringa mån förslå till nyanskaffning eller renovering av vederbörandes personliga utrustning. Mycket kommer därför an på hur pass välförsedda vederbörande äro vid ankomsten till inkvarteringsorten. Som regel bör utrustningen anskaffas av de bortflyttade själva. Emellertid bör utrymningskommunen äga möjlighet och samtidigt känna som sin plikt både att utöva en viss tillsyn och att själv bispringa. Bäst kunna dessa uppgifter fullgöras i fråga om skolbarn och anstaltsklientel. I fråga om övriga bortflyttande *kunna* de vid utrymningen rådande omständigheterna göra det omöjligt att fullgöra dylika uppgifter, vilka därför få anstå till framkomsten. Anstalter böra emellertid av utrymningskommunen vidtagas för att, i den mån det medhinner, tillse, att de med utrymningstransport medföljande äro så utrustade, att de motstå resans eventuella klimatiska besvärligheter och att de icke omedelbart efter framkomsten nödgas anlita inkvarteringsmyndigheternas hjälp till sin utrustning.

Med hänsyn till svårigheterna att på förhand kunna fixera utrymningskommunens skyldigheter i detta avseende och då det av praktiska skäl torde vara olämpligt att ålägga utrymningskommunen något kostnadsansvar för den utrustning, som lämnas å inkvarteringsorten, torde något åliggande för utrymningskommunen i nu ifrågasvarande avseende icke böra författningsvis fastställas.»

Departementschefen har emellertid i samma proposition även anført följande (sid. 80):

»Något särskilt utrustningsbidrag såsom i yttranden föreslagits anser jag mig icke kunna förorda. Det kan emellertid inträffa fall, då understöd för utrustningen ter sig nära nog som en nödvändighet. Så kan vara fallet, när utrymning skett från en fattig och hårt skattetyngd kommun, som icke haft möjlighet att medverka till de bortflyttandes personliga utrustning. Omständigheterna vid utrymningen kunna vidare ha varit sådana, att kommunen icke medhunnit anskaffandet av nödvändig utrustning. Den nyanskaffning, som vid längre utrymning måste ske, torde ävenledes i ömmande fall kräva bistånd från statens sida. Av anförda skäl synes mig utrymningskommissionen böra äga möjligheter att vid sidan av utrymningshjälpförordningen meddela understöd.»

I propositionen nr 22 till 1941 års riksdag med förslag till lag angående ändrad lydelse av 12 § lagen den 18 juni 1937 (nr 382) om barnbidrag, m. m. har föredragande departementschefen gjort ännu ett uttalande angående frågan huruvida personlig utrustning till bortflyttade skall kunna bestridas av statsmedel samt därvid anfört följande:

»Mot en — — indragning av barnbidrag hava i remissyttrandena riktats ett par anmärkningar.

Den ena anmärkningen gäller det förhållandet, att i den in natura lämnade utrymningshjälpen icke ingår klädustrustning. Den in natura lämnade utrymningshjälpen vore på grund därav icke likvärdig med det kontanta barnbidraget, vilket avsåge att tillgodose behovet jämväl av kläder och dylikt.

Den framställda anmärkningen är i och för sig riktig. Vid framläggandet för 1940 års lagtima riksdag av förslag till förordning om utrymningshjälp uttalade chefen för socialdepartementet emellertid till det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet, att han visserligen icke ansåge sig kunna förorda särskilt utrustningsbidrag, men att fall kunde inträffa, då understöd för utrustningen tedde sig nära nog som en nödvändighet, och att utrymningskommissionen därför syntes böra äga möjligheter att vid sidan av utrymningshjälpsförordningen meddela understöd.

Önskvärdheten av särskilda understöd till utrustning åt dem, vilka vid utrymning åtnjuta utrymningshjälp, synes mig särskilt framträdande, då utrymningshjälpen utgår in natura och vederbörande icke förfogar över egna ekonomiska tillgångar för ändamålet. Nämda förutsättningar kunna beräknas ofta vara för handen i fråga om barn å skolbarnsinternat, till vilka barnbidrag utgå. I sådana fall bör därför enligt min mening utrymningskommissionen till sitt förfogande få medel att användas för meddelande av understöd till klädustrustning. Man torde under dylika förhållanden icke i detta sammanhang behöva taga hänsyn till att utrymningshjälpsförordningen icke bland formerna för utrymningshjälp in natura upptager hjälp till komplettering av vederbörandes utrustning».

Ifråga om kostnaderna för *planläggningen av luftskyddsutrymning* å utrymningsorterna har numera utbildats en relativt fast praxis. Sålunda bestrider utrymningskommun, där luftskyddsutrymning planlägges, samtliga kostnader för planläggningen med undantag av dels vissa anvisningar, som utfärdas av utrymningskommissionen, t. ex. utrustningslistor för skolbarnsutrymning, dels ock vissa kostnader som sammanhånga med planläggningen av utrymningstransporterna. I sistnämnda hänseende tillhandahåller staten biljetter, transportregister ävensom adresskort för skolbarnsutrymningen. Det har ansetts, att nämnda handlingar så nära höra samman med transporterna, för vilka staten såsom ovan sagts bestrider kostnaderna, att deras anskaffning icke lämpligen bort överlämnas till utrymningskommunerna.

De i förslaget intagna bestämmelserna anknyta i fråga om planläggningen till vad som får anses gälla enligt praxis. Enligt 21 § i förslaget skall utrymningskommun sålunda alltid bestrida kostnaden för arvode till utrymningschef, därest sådan finnes förordnad inom kommunen. Utrymningschef kan enligt 5 § i förslaget förordnas endast i kommun, där planläggning verkställs för luftskyddsutrymning. Kommissionen vill hänvisa till vad ovan i anslutning till 5 § i förslaget sagts angående utrymningschefens ställning. Kom-

missionen vill tillägga, att det åtskiljande av luftskyddsärenden och utrymningsärenden, som måste bli följden om en särskild utrymningslag utfärdas, är en anledning att stärka utrymningschefens ställning. Utrymningschefen synes i framtiden inom luftskyddsorganisationen närmast vara att jämföra med luftskyddschefens ställföreträdare i vad angår utrymningsärenden. Då utrymningskommunerna numera allmänt torde bestrida de kostnader, som uppkomma för utrymningschefen, synes någon faktisk ändring i nu rådande förhållanden icke bli följden av bestämmelsen.

I 22 § i förslaget har införts en bestämmelse om att kommun är skyldig att tillhandahålla luftskyddschefen eller utrymningschefen den biträdespersonal och de lokaler, som erfordras för planlägningsarbetet, varjämte i paragrafen föreskrives, att kommunen skall bestrida de ytterligare kostnader, som under planlägningsarbetet uppkomma i kommunen. Det synes uppenbart, att bestämmelsen i 22 § icke skall hindra den centrala utrymningsmyndigheten att på samma sätt som nu sker, i den utsträckning som finnes lämplig, tillhandahålla anvisningar ävensom blanketter och dylikt som erfordras för planläggningen.

Vad härefter angår de kostnader, som i utrymningskommun uppkomma vid *verkställande av luftskyddsutrymning* finnas såsom ovan nämnts författningsbestämmelser endast i 5 § luftskyddsförfogandelagen samt förordningen om utrymningshjälp. Då mycken tveksamhet yppat sig angående kostnadsfördelningen vid utrymnings verkställande, synes det kommissionen vara angeläget, att uttömmande regler i detta hänseende nu givas. Vid övervägande av förevarande fråga har kommissionen kommit till den uppfattningen, att utrymningskommun rimligtvis bör bestrida även viss del av kostnaderna för verkställande av luftskyddsutrymning. En fördelning av kostnaderna mellan stat och kommun bör sålunda ske. Med hänsyn till att vissa av de kostnader, som kunna förväntas uppstå, till sitt belopp lära bli relativt obetydliga, synes huvudregeln böra vara, att kommunerna bestrida sådana kostnader, som icke enligt särskild bestämmelse åvila statsverket.

Bland de kostnader som synas böra åvila statsverket äro sådana, som avse personal, vilken vid utrymning erfordras utöver den under planläggningen verksamma personalen. Sistnämnda personal utgöres av utrymningschefen ävensom den biträdespersonal, som kommunen enligt 22 § i förslaget skall vara skyldig att tillhandahålla för planlägningsarbetet. Övrig personal skall sålunda avlönas av statsverket, oavsett om personalen i fråga uttagits medelst tjänsteplikt eller anställts efter frivillig överenskommelse. Ersättning till personalen bör dock även i sistnämnda fall utgå enligt av Konungen fastställda bestämmelser. Kungörelsen angående avlöning av personal tillhörande det allmänna luftskyddet bör avfattas med hänsynstagande härtill. Den personal, som sålunda skulle avlönas av statsmedel, är huvudsakligen den, som erfordras för de biljett-, inkvarterings- och vårdbyråer, vilka enligt utrymningsplanerna skola upprättas vid utrymning, ävensom den personal, som erfordras för att inom utrymningskommunen verkställa transporter av t. ex äldre personer till järnvägsstation eller annan plats, varifrån färden från

utrymningsorten skall anträdas. Såsom skäl för att dessa kostnader skola åvila statsverket kan åberopas, att motsvarande personal i det allmänna luftskyddet, vilken kan sägas intaga en likartad ställning, helt avlönas av statsmedel.

Vidare synas alla kostnader för de lokaler, som erfordras för förenämnda byråer, ävensom för de ytterligare lokaler, som kunna bli erforderliga vid utrymningen, bestridas av statsverket. Detta innebär ingen ändring i nu rådande regler såvitt angår lokaler, som tagas i anspråk medelst förfogande. Det synes riktigt, att samma regler gälla, oavsett om förfogande kommit till användning eller om viss lokal upplåtits frivilligt. De lokaler, som använts redan under planlägningsarbetet, skola däremot även vid utrymningens verkställande betalas av kommunen.

Slutligen bör statsverket bestrida kostnaderna för anskaffande av sådan egendom, som är avsedd för användning inom inkvarteringskommunen eller för resa till sådan kommun. I förstnämnda fall avses då egendom, exempelvis köksutrustning, som enligt anvisning av utrymningskommissionen genom myndigheterna i utrymningskommunen inköpes eller tages i anspråk medelst förfogande. Det är naturligt, att kostnaderna för sådan anskaffning skall bestridas av statsverket, då motsvarande kostnader åvila statsverket om anskaffningen sker i inkvarteringskommunen. Undantag synes dock böra göras för de bortflyttandes personliga utrustning. Visserligen har frånvaron av skyldighet för utrymningskommunen att anskaffa sådan utrustning medfört mycken osäkerhet i utrymningskommunerna samt försvårat anskaffning i tillräckliga mängder av dylik utrustning. Med hänsyn till de omständigheter, som angivits av departementschefen i ovan återgivna yttrande angående utrymningskommuns moraliska skyldighet att förse de bortflyttande med erforderlig personlig utrustning, har kommissionen emellertid icke ansett sig böra påyrka någon ändring i denna del. Kommissionen har icke heller ansett, att annat bör föranledas av departementschefens härovan återgivna uttalanden angående nödvändigheten av att vissa utrustningsbidrag lämnas de bortflyttade av statsmedel. Kommissionen har härvid utgått ifrån att nämnda uttalanden huvudsakligen avse ersättning av förslitna persedlar, men däremot som regel icke utrustning, som av de bortflyttande bör medföras vid avresan från utrymningsorten.

Även transportmedel, som anskaffas i utrymningskommunen, t. ex. bilar, böra betalas av statsverket, om de användas för färd till inkvarteringskommun. Detta synes följa av det stadgande i förordningen om utrymningshjälp, som ålägger statsverket skyldighet att bestrida kostnaderna för de fria resor, vilka enligt förordningen skola tillhandahållas de bortflyttande.

De kostnader för verkställande av luftskyddsutrymning, som med den nu föreslagna gränsdragningen komma att åvila utrymningskommunerna, äro huvudsakligen smärre kostnader. De synas framför allt komma att avse transporter inom utrymningskommunen.

Lagtexten i förslaget har avfattats enligt de principer, som sålunda angivits. I fråga om kostnaderna för förfogandeåtgärder givas sålunda bestämmelser i förslagets 15 § 2 mom. Övriga bestämmelser finnas i 23 §.

Vad ovan sagts gäller kostnaderna för luftskyddsutrymning. I det fall, att i en utrymningskommun planläggning samtidigt verkställas för såväl luftskyddsutrymning som militärutrymning kunna, såsom förut angivits, de olika momenten i planläggningen icke särskiljas på sådant sätt, att en uppdelning av kostnaderna kan äga rum. Kommissionen föreslår därför i 24 § första stycket en bestämmelse, innebärande, att i sådant fall även kostnaderna för planläggning av militärutrymning skola i samma utsträckning som ifråga om luftskyddsutrymning bestridas av utrymningskommunen. Detta är i överensstämmelse med nu i praxis rådande förhållanden. Däremot synes det rimligt, att kostnaderna för verkställande av militärutrymning i sin helhet bestridas av statsverket. Härför talar den omständigheten, att militärutrymningen icke på samma sätt som luftskyddsutrymningen avser skydd för den bortflyttande befolkningen utan tvärtom kan innebära, att denna befolkning får underkasta sig större uppoffringar än som skulle varit fallet om befolkningen kvarbott i utrymningskommunen. Det synes icke heller vara möjligt att fixera någon betalningsskyldighet för utrymningskommun i det fall att endast militärutrymning planlägges eller verkställs inom kommunen. Det rör sig här vanligen om rena landskommuner, där ledningen av utrymningen icke med fördel kan anförtros åt något existerande kommunalt eller statligt organ. Bestämmelser i ämnet ha intagits i 24 § andra och tredje styckena.

I åtskilliga fall verkställas planläggning för utrymning av luftskyddsområde, i vilket flera kommuner ingå. I förslaget till luftskyddslag har för sådant fall ifråga om luftskyddet införts bestämmelser i 30 §, vilka reglera ordningen för kostnadsfördelningen mellan kommunerna. I 25 § förslaget till utrymningslag har införts en föreskrift, att nämnda bestämmelse i luftskyddslagen skall äga motsvarande tillämpning i fråga om utrymningskostnaderna.

I 26 § har införts en ny bestämmelse, innebärande skyldighet för kommun eller annan, som driver barnhem, sjukhus, ålderdomshem eller annan vårdanstalt, att vid utrymning ställa till förfogande för anstalten anskaffad utrustning. Visserligen har departementschefen i förenämnda proposition angående utrymningshjälp uttalat (sid. 43 f.), att alla vid utrymning erforderliga utrustnings- och inredningskostnader på inkvarteringsorten skola gäldas av statsmedel. Det synes dock vara lämpligt, att utrymningskommunerna åläggas att utan ersättning ställa till förfogande utrustning, som finnes å vårdanstalt i kommunen och lämpligen kan komma till användning å förläggning, som anordnas för vårdtagare från anstalten. Utrustning för t. ex. ett ålderdomshem (sängkläder, köksinventarier m. m.) bör sålunda användas vid förläggningar, som vid utrymning anordnas för anstaltens vårdtagare. Givetvis böra transporter av utrustning från utrymningskommunen till förläggningen äga rum endast om utrustningen icke i utrymningskommunen erfordras för t. ex. ett sjukhus eller någon annan därmed jämförlik inrättning. Det har emellertid åtminstone i ett fall förekommit, att en utrymningskommun förbehållit sig ersättning för nyttjande vid utrymning av inventarier, som från ålderdoms-

hem m. fl. inrättningar skulle medföras till förläggningarna för dessa anstalters vårdtagare. För att förhindra dylika anspråk har kommissionen ansett sig böra föreslå det i paragrafen innefattade tillägget till nuvarande bestämmelser.

Vad slutligen angår de *kostnader, som uppkomma i inkvarteringskommun*, givas, såsom nämnts, bestämmelser härom i 27—30 §§ i förslaget. Bestämmelserna innebära i stort sett ingen ändring i sak av vad som nu gäller enligt 4 § lagen om vissa skyldigheter för kommun i avseende å utrymning m. m. Inkvarteringskommunen skall sålunda enligt nämnda lag endast bestrida kostnader för arvode åt ledamöter i särskild inkvarteringsnämnd för deltagande i nämndens sammanträden. I 27 § i förslaget har denna inkvarteringskommunens skyldighet utsträckts att gälla även annat kommunalt organ, som tjänstgör såsom inkvarteringsnämnd. Någon anledning att göra skillnad mellan de olika slagen av inkvarteringsnämnder synes icke kommissionen föreligga i detta fall.

Enligt 28 § skall den som redan före utrymning svarat för avlöning till personal, vilken vid internatförläggning fullgör samma arbetsuppgifter som före utrymningen, även efter utrymningens genomförande bestrida kostnaderna ifråga. Bestämmelsen har med endast en oväsentlig redaktionell ändring överflyttats från lagen om vissa skyldigheter för kommun i avseende å utrymning m. m. Innebörden av ifrågavarande bestämmelse har klarlagts genom departementschefens uttalande i propositionen med förslag till förordning om utrymningshjälp m. m. (sid. 44 f). Kommissionen tillåter sig att i detta stycke hänvisa till vad i nämnda proposition anføres.

Övriga kostnader, som uppkomma i inkvarteringskommun, skola i överensstämmelse med vad nu gäller bestridas av statsverket. Bestämmelse här om finnes i 29 §.

Utrymningshjälp.

31 §.

Den föreslagna utrymningslagens innehåll ger icke anledning till ändring i gällande bestämmelser om utrymningshjälp. I förslaget till utrymningslag har allenast i 31 § införts en hänvisning till nämnda bestämmelser.

Förbud mot bortflyttning.

32 och 33 §§.

Planläggningen för luftskyddsutrymning avser att bereda möjlighet att vid krig eller krigsfara från de för luftanfall mest utsatta orterna undanföra vissa befolkningsgrupper, vilkas närvaro å orten icke är nödvändig för näringslivets fortgång och som måste anses hava särskilt svårt att uthärda de påfrestningar, vilka kunna väntas bliva förenade med en fortsatt vistelse å orten. Såsom framgår av vad som anförts i den allmänna motiveringen avses enligt nu gällande planläggning att vid luftskyddsutrymning bortflytta barn, huvudsakligen i åldern upp till 15 år, ävensom blivande mödrar samt åldringar och andra arbetsoförmögna personer.

Därest förordnande eller uppmaning skulle givas om bortflyttning från

viss ort av ovan angivna befolkningsgrupper, måste det i många fall anses vara ett samhällsintresse av vikt att tillse, att icke jämväl andra befolkningsgrupper, som ej avses med förordnandet eller uppmaningen, lämna orten utan giltigt skäl. Tillgången på transportmedel kan sålunda förutses vid utrymningsens verkställande i vissa fall komma att bliva så begränsad, att de tillgängliga transportmedlen helt måste reserveras för de befolkningsgrupper, som omfattas av utrymningsplanerna. Därest en bortflyttning av andra befolkningsgrupper i ett sådant läge icke skulle kunna av myndigheterna förhindras, skulle bortflyttningen i viss omfattning lätt kunna erhålla karaktären av en av myndigheterna okontrollerad landsvägsmarsch. Att därigenom en desorganisering av samhällslivet lätt skulle kunna framkallas, synes vara uppenbart. Stora krav skulle även i ett sådant läge komma att ställas på myndigheterna, såvitt angår inkvartering och förplägnad av dessa befolkningsgrupper. Med hänsyn till de avsevärda olägenheter, som sålunda i olika hänseenden skulle vara förenade med en bortflyttning av personer, som icke omfattas av de uppgjorda planerna för luftskyddsutrymning, har i 32 § intagits en bestämmelse av innehåll, att sådana personer skola kunna förbjudas lämna den ort eller det område, från vilken luftskyddsutrymning äger rum.

De synpunkter, som ovan anförts, komma säkerligen i många fall att göra sig gällande med än större skärpa i de fall, då militärutrymning påbjödes. Läget kan då förväntas ofta vara sådant, att militära operationer antingen redan pågå eller ock befaras inom en nära framtid komma att äga rum å den ort eller inom det område, varifrån utrymning skall verkställas. Med anledning härav måste förutses, att en av militära skäl företagen utrymning i de flesta fall kommer att avse en avsevärt större del av befolkningen inom orten eller området än som skulle hava varit fallet om utrymningen haft karaktären av luftskyddsutrymning. Den bortflyttande befolkningen kommer vidare i det skärpta läge, som säkerligen kommer att vara rådande vid en tidpunkt, då militärutrymning måste tillgripas, lätt att utsättas för avsevärda risker till liv och hälsa vid bortflyttningens företagande. Dessa risker kunna under vissa omständigheter till och med vara så betydande, att befolkningen med hänsyn till sitt eget bästa icke bör tillåtas lämna sina bostadsorter, där t. ex. skydd kan erhållas i skyddsrum eller andra därmed jämförliga lokaler. För att undvika överbelastning av transportmedel eller landsvägsförbindelser kan det vid militärutrymning vidare vara erforderligt att utfärda temporära förbud mot bortflyttning för vissa befolkningsgrupper under den tid, som åtgår för bortflyttning av andra befolkningsgrupper. Med hänsyn härtill har stadgandet i 32 § första stycket givits sådan avfattning, att detsamma äger tillämpning jämväl med avseende å militärutrymning. Kommissionen förutsätter därvid, att såvitt angår krigsskådeplats Konungens bemyndigande att meddela sådant förbud, som i paragrafen avses, som regel kommer att lämnas vederbörande militära befälhavare.

Det är enligt kommissionens mening uppenbart, att en åtgärd, vilken så djupt ingriper i de enskilda individernas rörelsefrihet som vad fallet är med ett förbud mot bortflyttning från vissa orter eller områden, icke bör kunna

meddelas utan att alldeles särskilt vägande skäl kunna anföras till stöd för åtgärdens företagande. Med hänsyn härtill har i 32 § i förslaget uttryckligen angivits de omständigheter som skola föreligga för att förbud mot utrymning skall kunna meddelas. I 33 § har därjämte intagits en allmän föreskrift av innehåll, att förbudet icke må göras mera omfattande än förhållandena oundgängligen kräva samt att därvid särskilt skall tillses, att förbudet, såvitt möjligt, icke lägger hinder i vägen för bedrivande av yrke eller näring.

Övriga bestämmelser.

34 §.

Paragrafen motsvarar 14 § luftskyddsförfogandelagen samt 50 § i förslaget till luftskyddslag.

35 §.

Paragrafen motsvarar 16 och 17 §§ luftskyddsförfogandelagen samt 43 § i förslaget till luftskyddslag.

36 §.

Paragrafen motsvarar 18 § luftskyddsförfogandelagen samt 45 § i förslaget till luftskyddslag.

37 §.

Paragrafen motsvarar 15 § luftskyddsförfogandelagen samt 51 § i förslaget till luftskyddslag.

38 §.

Paragrafen motsvarar 19 § gällande luftskyddslag, 20 § luftskyddsförfogandelagen samt 53 § i förslaget till luftskyddslag.

Förslag

till

Lag om vissa skyldigheter för kommun i avseende å omhändertagande av flyktingar m. m.

I förslaget till utrymningslag ha intagits de delar av lagen den 13 april 1940 (nr 216) om vissa skyldigheter för kommun i avseende å utrymning m. m., vilka beröra utrymning. Lagen måste med hänsyn härtill upphävas.

Emellertid innehåller nämnda lag även vissa bestämmelser, som icke röra utrymning. I 1 § andra stycket stadgas sålunda, att kommunerna i riket i den mån Konungen så föreskriver äro skyldiga att fullgöra arbetsuppgifter av den art, som i första stycket av lagen avses, jämväl i det fall att ett större antal personer av annan anledning av utrymning tillfälligt tager uppehåll inom kommunen. I 3 § andra stycket föreskrives härjämte, att särskild inkvarteringsnämnd skall tillsättas i kommun, beträffande vilken förordnande av angivet slag meddelats.

Nämnda bestämmelser äro avsedda att användas framför allt om kom-

munernas medverkan fordras för omhändertagande av flyktingar, som i större antal inkomma i riket. De kunna också komma till användning i andra fall. I Kungl. kungörelsen den 7 juni 1940 (nr 439) föreskrevs sålunda, att vad i lagen om vissa skyldigheter för kommun i avseende å utrymning m. m. stadgas, skulle äga tillämpning ifråga om kommuner, där förläggningar upprättades för skolbarn, som genom utrymningskommissionens försorg från städer och andra tätbebyggda samhällen utflyttat på landet.

Kommissionen föreslår, att nu ifrågavarande bestämmelser i lagen införas i en särskild lag, benämnd lag om vissa skyldigheter för kommun i avseende å omhändertagande av flyktingar m. m., vartill ett förslag upprättats inom kommissionen. I sak åsyftas genom de föreslagna bestämmelserna ingen ändring i nu gällande bestämmelser.

Förslag
till
Utrymningslag.

Härigenom förordnas som följer:

Förordnande om utrymning samt uppmaning till utrymning.

1 §.

Befinner sig riket i krig eller krigsfara äger Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, annan myndighet förordna, att invånare å ort, som hotas av anfall från luften, skola taga uppehåll utom sin bostad eller bostadsort, eller ock utfärda uppmaning av innehåll, som nu sagts (*luftskyddsutrymning*).

2 §.

Har Konungen avdelat krigsskådeplats eller säkerhetsområde, varom förmäles i lagen den 17 maj 1940 med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m., äger Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, vederbörande militära befälhavare meddela förordnande eller utfärda uppmaning, som i 1 § sägs, beträffande dem, som uppehålla sig inom krigsskådeplatsen eller säkerhetsområdet eller del därav (*militärutrymning*).

Befinner sig riket i krig eller krigsfara äger, ändock att krigsskådeplats eller säkerhetsområde icke avdelats, Konungen eller, enligt Konungens bemyndigande, annan myndighet förordna om eller uppmana till utrymning, som i första stycket avses, beträffande område, där sådan utrymning av hänsyn till rikets försvar finnes oundgängligen påkallad.

3 §.

Meddelas förordnande eller utfärdas uppmaning, som i 1 eller 2 § avses, äger, i den mån det prövas nödvändigt, Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, annan myndighet tillika föreskriva, varest de, som i anledning av förordnandet eller uppmaningen lämnat sin bostad eller bostadsort, skola taga uppehåll.

Central utrymningsmyndighet.

4 §.

Myndighet, som Konungen därtill utser (*den centrala utrymningsmyndigheten*), utövar den centrala ledningen och övervakningen av de åtgärder, som erfordras för förberedande och verkställande av utrymning.

Organisationen i utrymnings- och inkvarteringskommunerna.

5 §.

Ledningen av luftskyddsutrymning samt planläggning för sådan utrymning skall i kommun, varest utrymning skall äga rum (*utrymningskommun*), under

länsstyrelsens överinseende handhavas av luftskyddschefen i enlighet med de föreskrifter, som meddelas av den centrala utrymningsmyndigheten.

Länsstyrelsen må förordna en utrymningschef att biträda luftskyddschefen med ledningen av i första stycket avsedda uppgifter.

Angående luftskyddsnämnds befattning med planläggning för luftskyddsutrymning skola bestämmelserna i 6 § luftskyddslagen äga motsvarande tillämpning.

6 §.

Konungen meddelar bestämmelser angående ledningen inom utrymningskommun av militärutrymning och planläggning för sådan utrymning.

7 §.

Kommun är skyldig att i den omfattning Konungen bestämmer fullgöra arbetsuppgifter, vilka vid utrymning eller planläggning för utrymning uppkomma i avseende å ordnande av inkvartering, handhavande av utrymningshjälp samt ombesörjande av erforderligt bistånd i övrigt åt dem, vilka flyttat från sin bostad eller bostadsort.

8 §.

Handhavande av de uppgifter, som omförmälas i 7 §, skall i kommun, där från annan kommun bortflyttade personer skola omhändertagas (*inkvarteringskommun*), ankomma på kommunal inkvarteringsnämnd, vilken därvid skall efterkomma de föreskrifter, som meddelas av den centrala utrymningsmyndigheten.

Består utrymning allenast av omflyttning av befolkningen inom viss kommun, skola i denna paragraf avsedda uppgifter handhavas i den ordning, som i 5 och 6 §§ stadgas.

9 §.

Särskild inkvarteringsnämnd skall, efter förordnande av Konungen eller den centrala utrymningsmyndigheten, tillsättas inom kommun, till vilken jämlikt förefintliga planer för utrymning ett större antal personer kan komma att bortflytta.

Är ej särskild inkvarteringsnämnd tillsatt, skall kommun, därest icke Konungen eller den centrala utrymningsmyndigheten förordnar, att inkvarteringsnämnd icke skall tillsättas inom kommunen, uppdraga åt annan kommunal myndighet än fattigvårdsstyrelse att vara inkvarteringsnämnd.

Den närmare tillsynen över inkvarteringsnämnds verksamhet utövas, i den utsträckning Konungen bestämmer, av en av den centrala utrymningsmyndigheten i samråd med länsstyrelsen förordnad inkvarteringschef.

Utrymningstjänsteplikt.

10 §.

Sedan förordnande om eller uppmaning till utrymning givits, äger i utrymningskommun länsstyrelsen och i inkvarteringskommun den centrala

utrymningsmyndigheten uttaga envar därtill lämpad person, som har sitt hemvist inom kommunen eller eljest uppehåller sig därstädes, att utföra vid utrymningen erforderligt arbete (*utrymningstjänsteplikt*). Till utförande av stadigvarande arbete under utrymning må dock icke utan frivilligt åtagande uttagas annan än den, som under kalenderåret fyller lägst sexton och högst sjuttio år.

11 §.

Myndighet, som enligt 10 § äger uttaga personal till fullgörande av utrymningstjänsteplikt, äger jämväl ålägga envar att för sådan uttagning inställa sig inför myndigheten eller den, som av myndigheten förordnats att biträda med uttagningen.

Den som uttagits är skyldig att vid fullgörande av tjänsteplikten ställa sig till efterrättelse de föreskrifter, som meddelas av i första stycket omförmälda myndigheter ävensom av myndigheter och personer, som eljest förordnats att utöva ledning under utrymning.

12 §.

Därest någon utebliver utan anmält laga förfall eller avviker från tjänstgöring eller arbete, som ålagts honom såsom utrymningstjänsteplikt, eller från förrättning, vid vilken han jämlikt 11 § första stycket ålagts inställa sig, äger länsstyrelsen förordna, att han omedelbart skall genom polismyndighetens försorg hämtas.

Förfogande i anledning av utrymning.

13 §.

Då det prövas nödvändigt i anledning av förordnande om eller uppmaning till utrymning äger i utrymningskommun länsstyrelsen och i inkvarteringskommun den centrala utrymningsmyndigheten taga i anspråk markområden, byggnader, utrymmen, transportmedel, utrustningspersedlar, materialier och annan egendom, som tillhör eller innehaves av kommuner eller enskilda.

Markområden, byggnader, utrymmen och transportmedel tagas i anspråk med nyttjanderätt. Egendom, som kan antagas bliva förbrukad eller förstörd eller komma att väsentligt minska i värde, tages i anspråk med äganderätt. Annan egendom tages i anspråk med nyttjanderätt, såvida icke länsstyrelsen eller den centrala utrymningsmyndigheten finner lämpligt eller ägaren påfordrar, att egendomen övertages med äganderätt.

Ägare eller innehavare av byggnad, som tages i anspråk enligt första stycket, är berättigad att, därest han är stadigvarande bosatt i byggnaden, därstädes få sig anvisat nödigt bostadsutrymme. Samma rätt tillkommer ägare till byggnad, som nu sagts, därest han icke är stadigvarande bosatt i byggnaden men tillhör befolkningsgrupp, som ålagts eller uppmanats bortflytta från sin bostadsort.

Har ägare eller innehavare av byggnad åt annan, som ej har eller avser att taga stadigvarande hemvist i orten, upplåtit byggnad eller del därav, och har ägaren eller innehavaren minst en månad innan förordnande om eller upp-

maning till utrymning gives därom gjort anmälan på sätt Konungen särskilt stadgar, skall jämväl den, till vilken upplåtelse skett, beredas nödigt bostadsutrymme, därest han tillhör befolkningsgrupp, som ålagts eller uppmanats bortflytta från sin bostadsort. Kan icke nödigt bostadsutrymme beredas utan att avsevärt men uppkommer för anordnande av internatförläggning, må dock annan bostad anvisas inom kommunen.

14 §.

Tages byggnad i anspråk för att bereda inkvartering åt den, som vid utrymning flyttat från sin bostad eller bostadsort, är ägare eller innehavare av byggnaden pliktig att tåla de åtgärder med avseende å byggnaden ävensom dess inredning och utrustning, som av länsstyrelsen eller den centrala utrymningsmyndigheten prövas erforderliga för ändamålet.

Där det finnes erforderligt, att åtgärd för att tillgodose behov, som avses i första stycket, vidtages redan innan byggnaden tages i anspråk, är ägaren eller innehavaren, i den mån Konungen det föreskriver, pliktig att tåla åtgärden. Sådan föreskrift må meddelas allenast då riket befinner sig i krig eller krigsfara.

15 §.

1 mom. För åtgärd, som avses i 13 § första stycket eller 14 §, är ägare eller innehavare av egendom, som beröres av åtgärden, berättigad till ersättning.

För egendom, som övertages med äganderätt, lämnas ersättning med belopp, som prövas skäligt med hänsyn till nödvändiga kostnader vid produktion eller återförsäljning, normal handelsvinst eller andra på prissättningen regelmässigt inverkan förhållanden. Övertages med äganderätt egendom, som på grund av tidigare ianspråktagande innehaves med nyttjanderätt, skall vid ersättningens bestämmande skälig hänsyn tagas till den ersättning, som utgått för egendomens nyttjande.

Då egendom tages i anspråk med nyttjanderätt, lämnas för den för ägaren eller innehavaren förlorade avkastning eller nytta ersättning efter enahanda grund som vid övertagande med äganderätt. Har egendomen i följd av dess begagnande i anledning av utrymning lidit skada eller avsevärd försämring, lämnas skälig ersättning därför.

Har i 14 § omförmäld åtgärd vidtagits, må, efter vad skäligt finnes, ersättning lämnas för den kostnad ägaren eller innehavaren i följd därav fått vidkännas samt för skada eller avsevärd försämring, som egendomen kan hava lidit.

2 mom. Ersättning för i 1 mom. omförmäld åtgärd, som i utrymningskommun vidtages för verkställande av luftskyddsutrymning, skall gäldas av statsverket, om åtgärden avser

- a) markområden, byggnader eller utrymmen;
- b) annan egendom som, enligt föreskrift av den centrala utrymningsmyndigheten, erfordras i inkvarteringskommun för inkvarteringsordnande och som icke är att anse såsom personlig utrustning; eller

c) transportmedel, vilka tagas i anspråk för utförande av transporter mellan utrymningskommun och inkvarteringskommun av bortflyttande och deras utrustning eller annan för inkvarteringskommunens ordnande erforderlig egendom. Avser åtgärden annan egendom än nu sagts, bestrides ersättningen av utrymningskommunen.

Statsverket bestrider ersättning för i 1 mom. omnämnd åtgärd, som i utrymningskommun vidtages för verkställande av militärutrymning, ävensom för sådan åtgärd, som vidtages i inkvarteringskommun.

16 §.

Anspråk på ersättning för åtgärd, som avses i 15 §, skall prövas i den ordning, som är stadgad beträffande rekvisition för krigsmaktens behov. Ändå att egendom, som tages i anspråk, är avsedd att tillhandahållas endast vid särskilda tillfällen, må ersättningen bestämmas en gång för alla, dock att inskränkning därigenom icke sker i rätten till ersättning för skada, som ej förutsetts. Angående sätt och tid för ersättningens erläggande skall gälla vad i rekvisitionslagen stadgas om likvid för fulljord rekvisition.

17 §.

Har någon till säkerhet för fordran panträtt i egendom, som med äganderätt tagits i anspråk, äger han, ändå att fordringen ej är till betalning förfallen, framför ägaren rätt att ur ersättningsbeloppet utfå sin fordran. Samma skall ock gälla i fråga om den, som har rätt att kvarhålla egendomen till säkerhet för förfallen fordran.

Ersättningsbelopp för egendom, som är utmätt, skall, om borgenären det yrkar, utgivas till utmätningsmannen. Avser ersättningsbeloppet egendom, som satts i kvarstad eller under skingringsförbud, skall beloppet, där part det äskar, utgivas till överexekutor; och har denne att med beloppet förfara på sätt i 186 § utsökningslagen är för där avsett fall stadgat.

18 §.

Envar som äger eller innehar markområde, byggnad eller utrymme vare pliktig tåla, att området, byggnaden eller utrymmet av utrymningsmyndighet besiktigas för utrönande av huruvida inkvartering därstädes kan äga rum.

19 §.

Länsstyrelsen eller den centrala utrymningsmyndigheten äger ålägga envar att lämna upplysning huruvida och i vilken myckenhet han innehar viss egendom, som kan behöva tagas i anspråk under utrymning.

Asidosätter någon skyldighet att lämna upplysning, som i första stycket avses, eller finnes skäligen anledning misstänka, att han söker vilseleda i fråga om sitt innehav av egendom, som där sägs, må undersökning verkställas av kontor, lagerlokal eller annan lägenhet, varöver han förfogar, så ock granskning ske av hans handelsböcker och affärshandlingar. I fråga om befogenhet att besluta angående undersökning eller granskning, som nu nämnts, samt beträffande tid, då undersökning må äga rum, och förfarandet därvid skola bestämmelserna angående husrannsakan äga tillämpning.

20 §.

Innehållet av upplysning, som lämnats enligt 19 §, samt vad som inhämtats vid undersökning eller granskning, som avses i samma paragraf, må ej yppas i vidare mån än som erfordras för vinnande av det med upplysningens avfordrande eller med undersökningen eller granskningen avsedda ändamålet.

Kostnaderna för planläggning och verkställande av utrymning.

21 §.

Utrymningskommun skall bestrida kostnaden för arvode åt utrymningschef, därest sådan finnes förordnad inom kommunen.

22 §.

Det åligger utrymningskommun, i vilken planläggning för luftskyddsutrymning äger rum, att tillhandahålla luftskyddschefen eller utrymningschefen den biträdespersonal och de lokaler, som erfordras för planlägningsarbetet, ävensom att bestrida de ytterligare kostnader, som under planlägningsarbetet uppkomma i kommunen.

23 §.

1 mom. Av de kostnader, som vid verkställande av luftskyddsutrymning uppkomma i utrymningskommun, bestrider statsverket, utöver vad som följer av stadgandet i 15 § 2 mom., dels avlöning till personal, som ej tjänstgjort under planlägningsarbetet, dels ock kostnaden för övertagande annorledes än genom förfogande av äganderätt eller nyttjanderätt till egendom, som avses i 15 § 2 mom. a)—c).

Övriga kostnader, som vid verkställande av luftskyddsutrymning uppkomma i utrymningskommun, bestridas av kommunen.

2 mom. Konungen meddelar närmare bestämmelser angående avlöning till personal, som avses i 1 mom. första stycket.

24 §.

Planlägges i en kommun såväl luftskyddsutrymning som militärutrymning, skall vad i 22 och 23 §§ sägs gälla jämväl i fråga om kostnaderna för planläggningen av militärutrymning.

I andra fall än i första stycket avses skola kostnader, som uppkomma i utrymningskommun vid planläggning för militärutrymning, bestridas av statsverket.

Kostnader, som i utrymningskommun uppkomma vid verkställande av militärutrymning, skola bestridas av statsverket i enlighet med av Konungen meddelade föreskrifter.

25 §.

Planlägges eller verkställs utrymning av två eller flera kommuner, vilka ingå i samma luftskyddsområde, skall vad i 30 § luftskyddslagen stadgas äga motsvarande tillämpning.

26 §.

Den som driver barnhem, sjukhus, ålderdomshem eller annan vårdanstalt är vid utrymning skyldig att utan ersättning ställa befintlig och för ändamålet lämplig utrustning, som är avsedd för anstalten, till förfogande för förläggning, å vilken från anstalten bortflyttade personer omhändertagas.

27 §.

Kommun, inom vilken inkvarteringsnämnd är verksam, skall bestrida kostnaderna för arvoden åt ledamöterna i nämnden för deltagande i dess sammanträden.

28 §.

Vid internatförläggning anställd personal med arbetsuppgifter, för vilkas fullgörande särskild personal var anställd i utrymningskommunen redan före utrymningen, skall avlönas av den, som före utrymningen svarade för avlöningen till sådan personal.

29 §.

Kostnader, som uppkomma vid fullgörande av inkvarteringsnämnds åligganden, och vilka icke avses i 27 och 28 §§, skola bestridas av statsverket.

30 §.

Kommun, inom vilken inkvarteringsnämnd är verksam, är berättigad att av statsverket erhålla förskott å de utgifter, för vilka kommunen ej själv svarar. Förslår ej erhållet förskott för verksamhetens uppehållande, åligger det kommunen att, i avvaktan på vederbörlig utanordning, förskottsvis ställa egna medel till förfogande för gäldande av de erforderliga kostnaderna.

Utrymningshjälp.

31 §.

Angående utrymningshjälp gäller vad därom är särskilt stadgat.

Förbud mot bortflyttning.

32 §.

Har beträffande viss ort eller visst område meddelats förordnande eller utfärdats uppmaning, som i 1 eller 2 § avses, äger Konungen eller den myndighet, som meddelat förordnandet eller utfärdat uppmaningen, eller, efter Konungens bemyndigande, annan myndighet utfärda förbud för dem, vilka uppehålla sig å orten eller inom området och icke omfattas av förordnandet eller uppmaningen, att lämna orten eller området.

Befinner sig riket i krig eller krigsfara äger, ändock att förordnande om eller uppmaning till utrymning icke givits, Konungen eller, enligt Konungens bemyndigande, annan myndighet meddela förbud, som i första stycket sägs, beträffande dem, som uppehålla sig å viss ort eller inom visst område.

Förbud, som avses i första eller andra stycket, må meddelas allenast:

- a) då eljest fara föreligger, att bedrivandet av krigsoperationer eller vidtagandet av förberedelser härför kan väsentligt försvåras;
- b) då erforderliga transportmedel icke finnas tillgängliga;
- c) då omständigheterna äro sådana, att de bortflyttande skulle utsättas för uppenbar fara till liv eller hälsa; eller
- d) då förbudet är avsett att tillgodose behovet av luftskyddspersonal å orten.

33 §.

Förbud, som i 32 § sägs, må ej göras mera omfattande än förhållandena oundgängligen kräva. Särskilt skall tillses, att förbudet, såvitt möjligt, icke lägger hinder i vägen för bedrivande av yrke eller näring.

Övriga bestämmelser.

34 §.

Länsstyrelsen må i den utsträckning, som finnes lämplig, å luftskyddschef eller den som eljest inom utrymningskommun utövar ledningen av utrymning överlåta de befogenheter, som enligt 10—14 §§ och 19 § första stycket tillkomma länsstyrelsen.

Finnes inkvarteringschef förordnad må den centrala utrymningsmyndigheten i den utsträckning, som befines lämplig, uppdraga åt denne att utöva de befogenheter, som tillkomma myndigheten jämlikt 10, 11, 13 och 14 §§ samt 19 § första stycket.

35 §.

Har någon åsidosatt föreskrift eller föreläggande, som meddelats med stöd av denna lag eller enligt 38 § meddelade bestämmelser, straffes med dagsböter eller fängelse; äro omständigheterna synnerligen försvårande och sker brottet sedan förordnande om eller uppmaning till utrymning givits, må dömas till straffarbete i högst två år. Lag samma vare, där någon i fall, som i 19 § första stycket sägs, mot bättre vetande lämnat oriktig uppgift om förhållande, som i sistnämnda lagrum avses.

Bryter någon mot vad i 20 § stadgas, straffes med dagsböter eller fängelse.

Fälles någon till straff enligt första stycket må domstolen, efter ty skäligt finnes, förklara egendom som undanhållits förverkad eller, om den ej kan tillrättaskaffas, förplikta honom att utgiva ersättning för egendomens värde.

36 §.

Brott, som i 35 § andra stycket sägs, må av allmän åklagare åtalas allenast efter angivelse av målsäganden.

Böter, som ådömas enligt denna lag, ävensom förverkad egendom och utdömd ersättning, varom i 35 § tredje stycket förmäles, tillfalla kronan.

37 §.

1 mom. Är någon missnöjd med beslut, som enligt denna lag meddelats av luftskyddschef, må klagan däröver föras hos länsstyrelsen. Besvär över

inkvarteringschefs eller inkvarteringsnämnds beslut enligt denna lag må anföras hos den centrala utrymningsmyndigheten. Besvär skola hava inkommit inom tjugu dagar från det klaganden erhöill del av beslutet.

2 mom. Beslut, som enligt denna lag meddelats av länsstyrelse eller den centrala utrymningsmyndigheten, må överklagas hos Konungen inom tid, som i allmänhet är bestämd för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut.

Rätt att föra talan över beslut av länsstyrelse tillkommer jämväl den centrala utrymningsmyndigheten.

3 mom. Myndighet, som efter det förordnande om eller uppmaning till utrymning givits, meddelat beslut i ärende, som avses i denna lag, äger förordna, att beslutet omedelbart skall lända till efterrättelse.

38 §.

Konungen äger meddela närmare bestämmelser angående tillämpningen av denna lag.

Denna lag träder i kraft

Genom denna lag upphäves lagen den 13 april 1940 (nr 216) om vissa skyldigheter för kommun i avseende å utrymning m. m.

Förslag

till

Lag om vissa skyldigheter för kommun i avseende å omhändertagande av flyktingar m. m.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Konungen äger föreskriva, att den skyldighet att fullgöra vissa arbetsuppgifter, som stadgas i 7 § utrymningslagen, skall beträffande viss eller vissa kommuner avse jämväl omhändertagande av flyktingar, som från annat land inkommit till riket, eller personer, som eljest av annan anledning än utrymning i större antal tillfälligt taga uppehåll inom kommunen.

2 §.

Handhavande av de uppgifter, som jämlikt denna lag åläggas kommunerna, skall ankomma å inkvarteringsnämnderna i de berörda kommunerna.

Konungen eller, enligt Konungens bemyndigande, annan myndighet äger föreskriva, att kommun, som beröres av förordnande enligt denna lag, skall utse särskild inkvarteringsnämnd.

3 §.

I fråga om de kostnader, som uppkomma vid fullgörandet av inkvarteringsnämnds åligganden enligt denna lag, skola bestämmelserna i 27—30 §§ utrymningslagen äga motsvarande tillämpning.

Denna lag träder i kraft

Förslag

till

Lag om ändrad lydelse av lagen den 17 maj 1940 (nr 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.

Härigenom förordnas, att 7 § lagen den 17 maj 1940 med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m. skall erhålla beteckningen 8 § ävensom att i lagen skall införas en ny paragraf, benämnd 7 §, av följande lydelse:

7 §.

Angående utrymning av område som avses i 2 eller 3 §, gäller vad därom finnes särskilt stadgat.

Denna lag träder i kraft